

СПІВЗАСНОВНИКИ:

Державна наукова установа
"Книжкова палата України імені Івана Федорова";
Харківська державна академія культури

Шеф-редактор — Сенченко М.

Головний редактор — Давидова І.

Заступниця головного редактора — Васківська О.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Давидова І. — д-р наук з соц. комунікацій, проф.
(голова редколегії), акад. Нац. акад. наук вищ. освіти
України, Україна
Сенченко М. — д-р техн. наук, проф. (заступник голови
редколегії), Україна
Кобелєв О. — д-р наук з соц. комунікацій, проф., Україна
Гандзюк В. — канд. наук з соц. комунікацій, доц., Україна
Ільганаєва В. — д-р іст. наук, проф., Україна
Киричок А. — канд. наук з соц. комунікацій, доц.,
Україна
Лопатовська І. — д-р філософії, доц., США
Мар'їна О. — д-р наук з соц. комунікацій, доц., Україна
Маркова В. — д-р наук з соц. комунікацій, проф.,
Україна
Мацюк Г. — канд. наук з соц. комунікацій, Україна
Сербін О. — д-р наук з соц. комунікацій, Україна
Ткаченко В. — д-р техн. наук, проф., Україна
Федушко С. — канд. техн. наук, доц., Україна
Шейко В. — д-р іст. наук, проф., Україна
Шпак В. — д-р іст. наук, проф., Україна

Рекомендовано до друку вченою радою Книжкової
палати України (протокол № 3 від 27.03.2025).

Відповідальна за випуск — Жданова Н.

Коректура — Панченко Є.

Комп'ютерні складання та верстання — Алексанян А.

Журнал "Вісник Книжкової палати" Атестаційною колегією
Міністерства освіти і науки України віднесено до наукових
фахових видань України в галузі соціальних комунікацій
(наказ МОН від 29.06.2021 № 735).

*Використання у будь-якій формі матеріалів, що опубліковані
в журналі, узгоджується з редакцією. Посилання на видання
обов'язкові. Авторські оригінали не повертаються. Редакція не
завжди поділяє точку зору авторів статей.*

Редакція, видавець і виготовлювач: Державна наукова установа
"Книжкова палата України імені Івана Федорова".

Адреса: просп. Л. Каденюка, 27, Київ, Україна, 02094

Тел.: +380 (44) 292-01-34 (приймальня),

+380 (44) 292-30-11 (редакція)

Факс: +380 (44) 296-71-15

E-mail: visnyk@ukrbook.net

CO-FOUNDERS:

Ivan Fedorov Book Chamber of Ukraine
State Research Institution;
Kharkiv State Academy of Culture

Editorial director — Senchenko M.

Editor-in-Chief — Davydova I.

Deputy Editor — Vaskivska O.

MEMBERS OF THE EDITORIAL BOARD:

Davydova I. — Dr of Social Communication, Prof. (chairman
of the editorial board), Acad. of the Nat. Acad. of Sciences of
Higher Education of Ukraine, Ukraine
Senchenko M. — Dr of Technical Sciences, Prof.
(deputy chairman of the editorial board), Ukraine
Kobieliev O. — Dr of Social Communication, Assoc. Prof., Ukraine
Handziuk V. — PhD of Social Communication, Assoc. Prof.,
Ukraine
Ilhanaeva V. — Dr of Historical Sciences, Prof., Ukraine
Kyrychok A. — PhD of Social Communication, Assoc. Prof.,
Ukraine
Lopatovska I. — PhD, Assoc. Prof., USA
Mariina O. — Dr of Social Communication, Assoc. Prof., Ukraine
Markova V. — Dr of Social Communication, Prof., Ukraine
Matsiuk H. — PhD of Social Communication, Ukraine
Serbin O. — Dr of Social Communication, Ukraine
Tkachenko V. — Dr of Technical Sciences, Prof., Ukraine
Fedushko S. — PhD of Technical Sciences, Assoc. Prof., Ukraine
Sheyko V. — Dr of Historical Sciences, Prof., Ukraine
Shpak V. — Dr of Historical Sciences, Prof., Ukraine

The Academic Council of the Book Chamber recommends
printing this Bulletin (Protocol № 3 from 27.03.2025).

Editor — Zhdanova N.

Proofreader — Panchenko E.

Computer layout — Aleksanyan A.

The Board of Attestation of the Ministry of Education and Science
designed the Bulletin of the Book Chamber of Ukraine as the
professional scientific publication of Ukraine in the field of social
communication. (Order of the Ministry of Education and Science of
Ukraine No. 735 of June 29, 2021).

*You can use the materials printed in the Bulletin by an agreement with
editorial staff. A reference to publications is necessary. Manuscripts are
not returned. Editors are not always agreeing with point of view of the
author.*

Ivan Fedorov Book Chamber of Ukraine, State Research Institution
is the editorial office, publisher and manufacturer.

Address: Av. L. Kadeniuk, 27, Kyiv, Ukraine, 02094

Tel.: +380 (44) 292-01-34 (reception),

+380 (44) 292-30-11 (editors)

Fax: +380 (44) 296-71-15

E-mail: visnyk@ukrbook.net

З М І С Т

СТОРИНКА ШЕФ-РЕДАКТОРА

СЕНЧЕНКО М. Контроль і фальсифікація науки. Інквізиція вчених.....3

БІБЛІОТЕЧНА СПРАВА

ХІМІЧ Я. Інноваційна діяльність бібліотек: світові та українські тренди9

МІРОНОВ В. Публічні бібліотеки як інформаційно-туристичні хаби.....15

КОПІЄВСКА О., SVIATOGOR Ye. Information and hybrid challenges:
actualisation of the library practice legal content.....24

АРХІВОЗНАВСТВО Й АРХІВНА СПРАВА

ДОСКІЧ Л. Ініціативи Міжнародної ради архівів
у сфері навчання та професійного розвитку.....29

ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ

КРАСИНСЬКИЙ О. Перспективи використання CRM-систем
для автоматизації роботи наукових установ.....35

ТАРАСЕНКО Д. Інформаційне забезпечення управління: аналітичний інструментарій
і технології39

З АРХІВУ КНИЖКОВОЇ ПАЛАТИ УКРАЇНИ

ДОЯР Л. Друковані видання з фондів Книжкової палати України як джерело
маловідомих фактів з історії Злуки УНР і ЗУНР45

ІСТОРИЧНІ РОЗВІДКИ

КРАВЧУК М. Essays on the History of the Ancient Rus'48

C O N T E N T

CHIEF-EDITOR'S PAGE

SENCHENKO M. Control and falsification of science. Inquisition of scientists3

LIBRARIANSHIP

KHIMICH Ya. Innovative activities of libraries: global and Ukrainian trends9

MIRONOV V. Public libraries as information and tourist hubs.....15

KOPIIEVSKA O., SVIATOGOR Ye. Information and hybrid challenges:
actualisation of the library practice legal content.....24

ARCHIVAL SCIENCE AND ARCHIVAL AFFAIRS

DOSKICH L. Initiatives of the International Council on Archives in the field of training
and professional development.....29

INFORMATION ACTIVITIES

KRASYSKYI O. Prospects for using CRM systems to automate the operations
of scientific institutions35

TARASENKO D. Management information support: analytical tools and technologies39

FROM THE ARCHIVE OF THE BOOK CHAMBER OF UKRAINE

DOIAR L. Printed editions from the holdings of the Book Chamber of Ukraine
as a source of little-known facts from the history of the UPR and WUPR45

HISTORICAL INTELLIGENCE

KRAVCHUK M. Essays on the History of the Ancient Rus'48

УДК 001.9:008]:2-784.5]](091)(045)

Микола Сенченко,

в. о. директора Книжкової палати України, професор,

e-mail: office@ukrbook.net

Контроль і фальсифікація науки. Інквізиція вчених***Контроль науки "давніми жерцями"**

Є безперечні докази існування на Землі високорозвинених цивілізацій, що мали знання, рівня яких людство не досягло й досі. Наші далекі предки передавали їх з покоління в покоління, зашифровуючи в міфах, легендах і переказах про богів. Ключі для розуміння цих знань закодовано в давніх пам'ятках архітектури, мистецтва й езотеричній літературі.

Хто ж їх зберігає?

Написано чимало книг про діяльність давніх таємних товариств, які й нині зберігають знання попередніх цивілізацій і поширені у всьому світі. Хто вони: масони, розенкрейцери, сучасні лицарі-тамплієри?

Так, наймогутніші групи — таємні товариства, які впродовж століть впливали та продовжують впливати на розвиток людства — це Пріорат Сіону, асасини, орден тамплієрів, орден розенкрейцерів, орден ілюмінатів, Мальтійський лицарський орден, орден єзуїтів, світська католицька організація консервативного спрямування "Опус Деї", Рада з міжнародних відносин, Більдерберзька група та багато інших.

Сьогодні майже в кожній країні світу діють таємні товариства різних напрямів. Історія свідчить, що до їхніх лав обов'язково входять представники еліти, здатні змінювати баланс політичних сил у світі. Повстання американських штатів у XVIII ст. були натхненні й профінансовані масонами; у французькій і російській революціях провідну роль також відіграли таємні організації.

Упродовж багатьох століть діяли езотеричні школи містичної філософії, що виникли в Єгипті й на Близькому Сході. У вченнях цих шкіл використовували елементи буддизму, зороастризму, єгипетського окультизму, грецьких містерій, юдейської кабали й давніх сирійських культів.

Зі східної філософії, магії та міфології в ранній період християнської ери сформувалися численні секти гностиків, а після ренесансу ісламу — низка великих сект усередині мусульманства.

Щоб перешкодити становленню нових напрямів наукового знання та розвитку вчених, які

могли зрозуміти й пояснити справжні закони світобудови, потрібно було здійснювати контроль і фальсифікацію науки й не допустити вторгнення в "коло обраних" жодного, навіть наділеного геніальними здібностями, представника нижчих верств суспільства, доведених зусиллями таємних організацій до рівня майже тваринного існування.

У середині XVII ст. жерці стикнулися з реальним ризиком втратити монополію на безмежну владу над земним світом і загрозою становищу реальних володарів Землі. Небезпека виходила від революційного для свого часу відкриття, яке давало вченим змогу зрозуміти певні закони світобудови та оприлюднити частину давніх знань.

Ця теорія, по суті, стала повторним відкриттям відомого в давнину закону фізичного світу, згідно з яким особливість природи перебувати в гармонії є якістю людського інтелекту як інструменту пізнання світобудови й становить його невіддільну властивість. Саме ця особливість допомагає успішно долати проблеми, котрі стоять перед людиною, якщо вона справді прагне їх вирішити.

Це відкриття зробили вільні від диктату жерців італійські метафізики — дослідники з Академії дель Чименто, які, після проведення численних практичних досліджень, 1661 р. розробили *теорію маятника*, що не суперечить ані раціональному, ані ірраціональному поглядам на явища життя. Як свідчить Вікіпедія, "Accademia del Cimento, наукове товариство, було засновано у Флоренції в 1657 році учнями Галілея, Джованні Альфонсо Бореллі та Вінченцо Вівіані, і припинило існування приблизно через десять років. Створення Академії фінансували принц Леопольдо та великий герцог Фердинандо II де Медічі".

У добу Середньовіччя те, що сьогодні називають "наукою", було складовою частиною метафізики, яка вивчала в єдиному комплексі матеріальний і духовний аспекти навколишнього світу. Природно, "нові жерці", які узурпували давнє знання, зробили рішучі кроки до ліквідації несподіваної загрози своєму привілейованому

* Продовження. Початок див.: Вісник Книжкової палати. 2024. № 11. С. 3—10; № 12. С. 3—8.

статусу. Саме через ці причини теорія маятника не дістала визнання, була піддана дискредитації й забуттю. Академію дель Чименто, за таємною вказівкою Папи Римського, розпустив місцевий правитель Леопольд Тосканський, який отримав за це діяння чин кардинала.

У 1666 р., щоб запобігти "неконтрольованому" розвитку науки, було засновано Французьку академію наук, статут якої наслідував традиції таємних товариств. Щоб додатково забезпечити себе від непередбачуваного й загрозового розвитку подій, академічна еліта відмовилася від метафізики як предмета діяльності. Замість неї в обіг було введено поняття "наука" для вивчення тільки тих явищ, які можна досліджувати в межах практичного експерименту, і визнання істинним тільки того, що можна довести під час повторного експерименту, тобто в предмет наукового дослідження було категорично заборонено вводити явища нематеріальної природи.

"Нові жерці" штучно обмежили науковий пошук людства незначною частиною явищ суто матеріальної природи. І це при тому, що давні знання, які вони використовують, відносять матеріальні процеси до окремих явищ, природа яких не доступна для дослідження за допомогою інструментального й методологічного апаратів сучасної науки. Отже, на науку як таку ще від її зародження й становлення було накладено завдання приховувати істину.

Принципи, на яких ґрунтувалася діяльність Французької академії наук — найпершої з національних організацій із контролю за інтелектуальною діяльністю вчених, — стали обов'язковими у створенні національних академій інших країн. Французька академія наук поклала початок формуванню всесвітньої наукової мережі, покликаної взяти під надійний контроль усю дослідницьку діяльність учених, щоб запобігти популяризації заборонених фактів і відкриттів. Заборонених тому, що вони надзвичайно небезпечні для сформованого на їх підґрунті нового світового порядку — системи жорсткого підкорення психіки й менталітету людства з метою подальшої експлуатації купкою аморальних і безпринципних представників найбагатших світових фінансових кланів, що слухняно виконують настанови таємних кураторів.

Отже, "нові жерці" організували власну легальну організацію, під егідою якої вони можуть безперешкодно об'єднуватися й відкрито діяти заради підтримки своєї необмеженої влади над планетою.

Поступово в багатьох країнах було засновано національні академії наук, об'єднані в загальносвітову наукову спільноту. Кожна академія

розробила чітку процедурну систему ритуальної етапності, яка передбачає, що всі без винятку майбутні володарі таємних знань мають дістати доступ до істин, прихованих від основної частини людства, тільки в результаті проходження низки багаторічних процедур.

Якщо ґрунтовно проаналізувати загальноприйняту схему наукової кар'єри сучасного вченого, то можна без особливих зусиль ідентифікувати її з процедурою посвячення в коло "обраних", вдосконаленою багатовіковою практикою різноманітних таємних товариств.

Пройшовши витончені випробування на науковому терені протягом тривалого періоду, ці адепти приховування знань навчаються так повертати будь-яку дискусію, так писати й редагувати наукові монографії, підручники, науково-популярні книги та статті, надавати такі рецензії й відгуки на наукові роботи неофітів, що будь-які спроби альтернативних учених прорватися до істинних знань зазнають жорстокої обструкції.

Апелювати до розуму цих узурпаторів давнього знання безглуздо, оскільки вони пов'язані присягою, за порушення якої суворо карають. Тому офіційна наука, контрольована й керована кастою "нових жерців" від XVII ст. і донині, дає їм змогу впливати на події у світі.

Маніпулювання свідомістю більшої частини сучасного людства відбувалося через упровадження майже в усі сфери життя науково-технічного прогресу. Насправді суспільство, ставши на шлях технотронного розвитку, замість широко розрекламованого прискореного прогресу потрапило у вир посилення деградації й перетворення на слухняне залаштунковим володарям "стадо двоногих" з пригніченою функцією мислення й неспроможністю критично оцінювати реальні події.

Попри розмаїття поглядів на навколишній світ, під час ґрунтового, а часом і побіжного структурного аналізу будь-яких загальних та часткових теорій виявлено їх спільну закономірність: всі вони зазвичай поділяються на два напрями. Конкуруючи одна з одною, теорії можуть змінюватися, але методологія формування нових поглядів на світоглядні доктрини й нових знань залишається незмінною.

Цей факт наводить на думку щодо існування непорушних, незламних і вічних цінностей та водночас викликає сумнів не тільки у здатності людського розуму пізнавати, а й у можливості навколишнього світу перебувати в гармонії. Проте гармонія органічно властива природі, якщо не брати до уваги короточасні періоди хаосу у світобудові, хоча б з тієї причини, що зовні природа перебуває в гармонії майже завжди.

Однак очевидно, що ця особливість, якщо про неї не відомо достеменно, може надзвичайно заплутати процес пізнання таємниць світобудови. Особливо якщо брати до уваги той факт, що з початку XX ст. науковий світ із подивом довідався, що найаргументованіші наукові обґрунтування багатьох процесів породжували й породжують справжні парадокси. На відміну від розбіжностей і протилежних поглядів, що надають імпульс діалектичному розвитку, ці парадокси не залишили "права на життя" теорії, у межах якої їх було виявлено.

Для розв'язання численних проблем людству потрібні знання про навколишній світ, однак парадокс по ягає в тому, що во **н** не лише містять різні погляди на один і той самий предмет, що слід визнати цілком нормальним, а є внутрішньо суперечливими.

Спочатку ці розбіжності виявили в такій абстрактній науці, як теорія множин, а згодом і в інших науках, що становлять теоретичний фундамент сучасної математики. Безумовно, це був сигнал про суперечності в основах природознавства. Однак суто теоретичний характер дисциплін, у яких було виявлено ці парадокси, а також окремі випадки їх появи подіяли заспокоїливо на наукову спільноту, що не намагалася приховати реальний стан справ, спрямовуючи зусилля на нормалізацію ситуації. І лише тоді, коли парадокси було виявлено в усіх галузях знань, зокрема й прикладних, коли певні труднощі, що виникали раніше, також набули форми парадоксів, ситуація стала проблемною. І її почали замовчувати на всіх рівнях!

З людського погляду все зрозуміло. Справді, у наукову інфраструктуру було вкладено значні кошти, й, аби заявити на весь світ про те, що її "найважливішим результатом" є скупчення парадоксів, потрібно мати і мужність, і час на ухвалення такого рішення. Однак ситуація не безнадійна, адже не помиляється той, хто нічого не робить. Окрім того, негативний результат також є результатом і в цьому **ж** р **а**і слід усі зусилля спрямувати на пошук виходу з глухого кута.

Проте в історії людства були часи, коли глухих кутів не було загалом — у часи панування давньоарійської філософії, що надавала правильну й внутрішньо несуперечливу картину навколишнього світу. Проте після відомої вселенської катастрофи під назвою "Всесвітній потоп" цю доктрину було втаємничено.

Тривалий період давні знання зберігали в Єгипті. За панування Птолемея країна успішно використовувала їхню силу, й диво світла — Александрійський маяк, як давній сфінкс, — став

емблемою постійного прагнення до нових наукових досягнень. Утім, минув час, накреслений долею, настав кінець золотій добі, і знання попередніх цивілізацій стало недоступним...

Водночас якщо істинні знання про навколишній світ виявляються утаємниченими, а людський інтелект, замість розв'язання глобальних проблем, використовують для розпалення конфліктів, це створює передумови для поширення на людство або його частину прихованої, але доволі відчутної влади "посвячених".

Незважаючи на неймовірні зусилля клану "нових жерців", що панує на тлі загального невігластва суспільства, безперспективність шляхів розвитку сучасної західної цивілізації на основі ілюзій наукової картини світу, котру понад три століття ретельно й сумлінно створювали академічні брехуни, сьогодні стала очевидною навіть для людей пересічних уявлень про навколишній світ. Сучасні українські мислителі прикували вістрям праслов'янських знань наукових фарисеїв і книжників, які прорвалися до життя, до габельного стовпа. Час високолюбих узурпаторів давніх знань із високими науковими ступенями й званнями добігає кінця...

Система розвитку людства, що тривалий час прямувала хибним шляхом, який визначали псевдовідкриття неповноцінної науки, повсюдно саморуйнується. Знання наших предків дедалі більше цікавлять здатних мислити осіб. Тепер кожній людині, яка спроможна досягнути глибини, неординарності і гармонійну безмежність цієї інформації, відкрито шлях до нового світосприйняття. Позитивістська наука агонізує, і їй на заміну знову приходить метафізичне осмислення майбутнім суспільством усіх форм вияву життя.

Нова епоха чекає на своїх героїв.

Контроль науки "новими жерцями" за допомогою наукометричних баз даних Scopus і Web of Science

Однією з єзуїтських ідей контролю за наукою є вимога публікації результатів наукових досліджень у журналах, що входять до наукометричних баз даних Scopus, Web of Science та ін. Такий метод контролю дає змогу експертам цих ресурсів привласнювати результати роботи українських учених і не перешкоджати оприлюдненню статей, що містять небезпечні для світового уряду наукові результати.

Спочатку американський фінансист Сорос через гранти "полював" за результатами досліджень наших учених, а найталановитіших із них запрошував працювати за кордоном за велику платню. Тепер результати наукової роботи можна дістати безоплатно, звернувшись до наукометрич-

них баз даних Scopus і Web of Science та ін., однак за розміщення статей у цих ресурсах мусять платити українські вчені.

Вимоги щодо наявності закордонних публікацій і публікацій у журналах, які входять у зазначені наукометричні бази, є формою часткового перекидання державою та дослідницькою спільнотою відповідальності за оцінювання результатів наукових досліджень на транснаціональні бізнес-корпорації. Створені при них експертні структури та закордонні редакційні ради, що алогічно й протиправно порушують цілісність вітчизняної системи атестації наукових кадрів, передбачають визнання неспроможності державного управління в Україні, принижують науку й суспільство.

У контексті викладеного доцільно процитувати окремі тези статей академіків НАНУ В. Локтева та І. Мриглода "Без Scopus: чи потрібна Україні хуторянська наука" [2] та "Scopus замість науки; чи потрібно це Україні?" колективу авторів-науковців [4].

Як зауважують В. Локтев та І. Мриглад, "нещодавно в газеті "Голос України" була опублікована помітна стаття "Scopus замість науки: чи потрібно це Україні?", автори якої — доктори та кандидати політичних і юридичних наук — перелічують загрози цивілізаційному розвитку України та сигналізують про новий "виклик національній безпеці в сфері науки, освіти і культури". При цьому йдеться лише про проект змін до наказу МОН України від 17 жовтня 2012 року № 1112 "Про опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук", підготовлений Науковим комітетом (НК) Національної ради України з питань розвитку науки і технологій України. Нагадаємо, що за Законом "Про наукову і науково-технічну діяльність" НК — це колегіальний орган Нацради, який представляє інтереси наукової громадськості. Він нещодавно розпочав свою роботу і досі здійснює її фактично на волонтерських засадах. До його функцій, зокрема, належить: проведення експертизи "нормативно-правових актів КМ України та центральних органів виконавчої влади на предмет відповідності інтересам та засадам державної політики у сфері наукової та науково-технічної діяльності". Отож, як можна судити з цієї публікації, автори вбачають небезпеку від щойно створеного у рамках вимог чинного законодавства органу, покликання якого: "надання пропозицій щодо розвитку наукової та науково-технічної сфери в Україні" [2].

Політика МОН стимулює вітчизняних науковців публікувати результати своїх досліджень

(вони виконуються переважно за кошти державного бюджету) в англійських журналах, доступ до повних текстів яких для української спільноти практично унеможливлений. Складається ситуація, за якої вектор зусиль вітчизняних учених спрямовано не на підтримку соціально-економічного розвитку країни, а на доведення результатів своєї діяльності до зарубіжних фахівців.

Державна політика у сфері оцінювання результатів наукових досліджень не сприяє розгортанню наукової діяльності в Україні, зокрема у сфері соціогуманітарних, природничих і технічних наук. Зазначені вимоги до публікацій опосередковано декларують вторинність українських наукових періодичних видань, знижують їх престиж, призводять до відпливу частини дослідницького контенту в закордонні видання.

Знижується й значення української наукової мови, яка розвивається завдяки україномовним науковим публікаціям. Значною мірою ця проблема торкається видання в Україні й українською мовою монографій, збірників наукових праць, енциклопедичної літератури. Якщо за часів СРСР і навіть після його розпаду українська наукова продукція й наукова мова були вимушено поставлені у вторинну до російської мови позицію, що тепер визнають чинником денаціоналізації та культурного геноциду, то нині Україна в особі МОН нормативно регламентує принижений статус україномовного наукового контенту щодо англійської мови.

Українська як мова вітчизняної науки втрачає навіть мінімальний шанс стати прийнятною для іноземних колег, адже нею видаватимуть дедалі менше текстів. Це призводить до зниження обсягів україномовного дослідницького контенту, наслідком чого стане гальмування й неповноцінний розвиток української науки та культури.

Ще одним наслідком зазначених вимог МОН стане, за визначенням авторитетних закордонних науковців, "втрата локального знання". Зокрема, публікації в іноземних виданнях, внесені в певні наукометричні бази даних (оскільки відповідних вітчизняних журналів у низці наук немає), опиняться поза контекстом українського наукового життя.

Тотальне невизнання з боку МОН кваліфікації українських учених, які є головними редакторами та членами редколегій наукових журналів, не внесених у зазначені наукометричні бази даних, викликає сумніви в здатності неупереджено оцінювати наукові дослідження взагалі, бути відповідальними й компетентними членами спеціалізованих вчених рад, а отже є абсурдним та актуалізує питання про доцільність української системи оцінювання наукових досліджень загалом.

Завдання інтеграції української науки у світовий академічний простір і підвищення рейтингів вітчизняних вишів не мають безпосереднього стосунку до системи оцінювання результатів наукових досліджень й атестації наукових кадрів, і не можуть бути реалізовані через встановлення нормативних вимог до цих процесів.

Нормативні акти МОН щодо категоризації наукових фахових видань передбачають автоматичне надання найвищої категорії журналам, котрі індексуються в комерційних наукометричних системах Scopus і Web of Science, ставлення світової спільноти до яких є неоднозначним.

У 2012 р. на щорічній конференції Американського товариства клітинної біології в Сан-Франциско було ініційовано Декларацію про оцінювання наукових досліджень (San Francisco Declaration on Research Assessment). Документ закликає наукову громадськість відмовитися від використання імпаکت-факторів журналів під час аналізу результатів наукових досліджень. Грантодавцям та організаціям, пов'язаним із виділенням коштів на науку, Декларація радить насамперед звертати увагу на значущість результатів досліджень, а не здійснювати арифметичні підрахунки імпаکت-факторів журналів, у яких їх опубліковано.

Негативне ставлення до імпакт-факторів також висловили такі авторитетні інституції, як національні академії наук Франції, Німеччини та Великої Британії. У 2017 р. вони оприлюднили спільну заяву щодо оцінювання дослідників і дослідницьких програм, у якій зазначено, що наявність публікацій у журналах, які індексуються цитатними системами Scopus і Web of Science, не може розглядатися як визначальний критерій результативності наукової діяльності. У заяві також наголошено, що оцінювання науки — прерогатива вчених, а не транснаціональних бізнес-корпорацій.

Особливо неприпустимо проводити таку політику в гуманітарній сфері. Специфіка соціогуманітарного знання полягає в тому, що воно не є повною мірою інтернаціоналізованим, а навпаки — має національну / регіональну прив'язку (приклад — діалектологія етносів). Таку прив'язку повинна мати й значна частина наукових фахових видань соціогуманітарного профілю. Одним із них має стати "Вісник Книжкової палати" — єдиний український журнал, який комплексно висвітлює проблематику вітчизняної видавничої справи й інформаційної діяльності.

Чинні закони в галузі наукової та освітньої діяльності не надають повноважень ані КМУ щодо визначення порядку присудження наукових ступенів (за винятком визначення порядку здобуття освітньо-творчого ступеня доктора мис-

тецтва через вимоги абзацу п'ятого частини шостої статті 5 Закону України "Про вищу освіту"), ані МОН щодо встановлення вимог до публікації результатів дисертацій.

Враховуючи наведене, висунення вимог до публікації результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів та їх оцінювання, а також рейтингування видавництв не є компетенцією МОН і порушує вимоги статті 19 Конституції України, згідно з якою "органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України".

Наявність чи відсутність таких публікацій — ненадійний і формальний показник, який повинен мати лише інформативний, а не нормативний характер. Вимога щодо таких публікацій призводить до дискримінації й гальмування наукових досліджень з унікальних і рідкісних проблематик, високоновачійних і немасових напрямів через відсутність у певних наукометричних базах даних спеціалізованих журналів, сприйняття редколегіями загального профілю таких публікацій як вузькотематичних або нестачу експертів, здатних оцінити їхній рівень [4].

Обрані МОН наукометричні бази даних не є ані повними, ані представницькими, ані заснованими на суто якісних критеріях. Позиція керівництва міністерства: "якщо учений не публікується у визнаних наукових виданнях, зокрема включених в наукометричні бази Scopus або Web of Science, його де-факто немає в міжнародному академічному співтоваристві" — є невинуватим узагальненням. Наприклад, у галузях юридичних і математичних наук більшість авторитетних закордонних журналів у ці бази не входять, зокрема й через брак потреби чи бажання [4].

Формування Scopus і Web of Science відбувається згідно із заявками редколегій журналів та їх розглядом експертними структурами цих наукометричних баз, а не відповідно до загальновісвітніх рейтингів. Тому ці комерційні бази не є і не можуть бути представницькими. Крім того, низка західних журналів і збірників, внесених у Scopus і Web of Science, опинилася в центрі скандалів через низьку якість, махінації з імпакт-фактором, лобіювання інтересів бізнесу, що свідчить про недосконалість критеріїв їх відбору. Ступінь визнання науковця в конкретній сфері знань визначають його колеги у всьому світі, а публікації в спеціалізованих (часто — вузько-спеціалізованих) виданнях є частиною процесу визнання — незалежно від внесення журналів у наукометричні бази даних [4].

Перекладання Україною в особі МОН окремих повноважень щодо оцінювання наукової діяльності на наукометричні бази містить і аспект моральної відповідальності. Підходи, що використовують корпорації — власники зазначених наукометричних ресурсів, викликають масове неприйняття з боку наукової спільноти й характеризуються як хибні бізнес-практики, що спричиняють монополізацію знань. Лобістські зусилля таких корпорацій спрямовано навіть на зміну законодавства США для обмеження загального доступу до результатів наукових досліджень і, відповідно, отримання надприбутків [4].

Напівмонополне становище таких баз даних призводить до суттєвого завищення вартості доступу до наукових знань з одночасною безоплатною експлуатацією авторів і видавців журналів. Прикладом неприйняття цієї ситуації є ініціатива The cost of knowledge, що маніфестувала відмову майже 17 тисяч учених-математиків з різних країн від співпраці з журналами, внесеними в бази Scopus [3; 4].

Наукометричні бази даних Scopus і Web of Science є віддзеркаленням і водночас чинником англomовного домінування й денаціоналізації в науковій сфері. Жахлива диспропорція виявляється в тому, що з 27 тис. журналів у базі Web of Science 18 тис. видаються англійською мовою і лише 9 тис. — іншими: французькою — 3,5 тис., німецькою — 2,7 тис., іспанською — 2,3 тис., китайською — 1,4 тис. Отже, дві третини журналів у цій базі даних англomовні, й лише лічені часописи видають іншими, окрім наведених п'яти, мовами. Як зауважують М. Дж. Куррі та Т. Лілліз у статті "Загрози англійського як lingua franca журналів", більшість із неанглomовних видань мають у Web of Science низький рейтинг [4].

Незрозуміло, за якими критеріями в основу проєкту відібрали лише Web of Science та Scopus. Чому розробники проєкту проігнорували такі бази даних, як Astrophysics Data System, PubMed, MathSciNet, zbMATH, Chemical Abstracts Service,

Springer, Agrisa або GeoRef, Google Scholar, Index Copernicus тощо. Які критерії застосовували? Чому не відображено вітчизняну базу "Україніка наукова"? Чому не застосовано бази даних із відповідних сфер науки, як, наприклад, MEDLINE або Index Medicus (біологія і медицина), arXiv (математика), RePEc (економіка) та ін.? [4].

У зазначених аспектах МОН не розглянуто ризики можливості існування "хижацьких" видань (журналів, що намагаються нажитися на статтях у Scopus і WoS та використовують шпальти видань не для наукової комунікації, а для заробітку за імітацію рецензованої статті — так званий список Дж. Біла (Beall's List). При цьому Scopus проводить перевірку журналів і видаляє "порушників" із бази. Проте всі проіндексовані документи назавжди залишаються в Scopus [4].

Низький рівень знання англійської мови більшості вчених, відмінні від англо-американського світу стиль наукового мислення й підходи до викладу наукового тексту (принаймні в соціогуманітарних науках), брак "скопусовських" видань в Україні з численних галузей знань, тривалість процесу публікації статей у таких журналах, відсутність доступу більшості українських учених до зазначених наукометричних баз даних і незнання вимог та особливостей публікації в певних журналах (у зв'язку із наведеними вимогами МОН щодо публікації результатів наукових досліджень) призведуть до значного гальмування розвитку цих досліджень через фактичну неможливість здійснення наукової атестації в низці наук. В умовах кризового стану наукової сфери в Україні це може мати непоправні наслідки [4].

Міністерству науки і освіти варто очиститися від засилля випускників польських університетів, забути про Web of Science та Scopus, передати свої повноваження з науки НАН України й припинити мавпувати доволі середній рівень науки Польщі.

(Далі буде)

Список літератури

1. Сенченко М. Контроль і фальсифікація науки. Інквізиція вчених. Київ : Ліра-К, 2020. 226 с.
2. В. Локтев, І. Мриглюд "Без Scopus: чи потрібна Україні хуторянська наука". *Голос України*. 16.06.2018. URL: <http://www.golos.com.ua/article/304297>.
3. Козьменко С., Остапенко Л. Чи вистачить Скопусу на всіх: бар'єри перед науковцями. 12.07.2018. *ОСВІТА.UA*. URL: <https://osvita.ua/vnz/61399/>.
4. Scopus замість науки: чи потрібно це Україні? / Горбатенко В., Кресіна І., Стойко О. [та ін.]. 1.06.2018. *Голос України*. URL: <http://www.golos.com.ua/article/303608>.

Надійшла до редакції 5 березня 2025 року

УДК 02:[005.591.6:004.77](100+477)(045)
DOI: 10.36273/2076-9555.2025.3(344).9-15

Ярослава Хіміч,

кандидатка історичних наук,
доцентка кафедри артменеджменту та івент-технологій
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв,
e-mail: yaroslavakhimich@gmail.com; yakhim@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0003-1199-3207>

Інноваційна діяльність бібліотек: світові та українські тренди

Статтю присвячено дослідженню інноваційної діяльності бібліотек в умовах сучасного інформаційно-цифрового суспільства. Проаналізовано світові та вітчизняні тренди інноваційної діяльності бібліотек, їх вплив на розвиток бібліотечно-інформаційних послуг і роль бібліотечних закладів у сучасному й майбутньому цифровому суспільстві. Розглянуто досвід українських бібліотек в умовах воєнного часу та їх здатність адаптуватися до нових викликів.

Досліджено аспекти трансформації бібліотек в історичному контексті; надано характеристику інноваціям, наведено їх класифікації, проілюстровані прикладами використання в бібліотечній роботі.

Схарактеризовано головні тренди інноваційної діяльності бібліотек, поміж яких: активна присутність у соціальних мережах, упровадження бібліотечних чат-ботів, великих даних і пов'язаних даних, створення подкастів, проведення вебінарів, використання віртуальної реальності (VR), штучного інтелекту, функціонування клубів кодувань, соціальні інновації. Проаналізовано тренди, запропоновані в документі "Звіт про тренди 2024. Впевнено дивіться у майбутнє інформації".

Наголошено на важливості інноваційної діяльності бібліотек для їх адаптації до умов цифрового суспільства, забезпечення потреб сучасних користувачів і подолання викликів, спричинених війною. Зроблено висновок, що бібліотеки мають потенціал для впровадження інновацій і розвитку відповідно до світових тенденцій, які потребують постійного навчання бібліотечних працівників, стратегічного планування, ініціативної діяльності та соціального партнерства.

Ключові слова: публічна бібліотека; інноваційна діяльність; цифровізація; тренди; інформаційні ресурси; інформаційні технології; соціальні інновації, цифрова грамотність

Постановка проблеми. Дослідження інноваційної діяльності бібліотек і прогнозування подальших напрямів роботи є актуальним і як практика "виживання" й адаптації до сучасних умов, і як основа для розроблення стратегії ефективного функціонування бібліотечних установ у ролі інформаційних соціальних інституцій у майбутньому.

Специфіка впровадження інновацій у діяльність сучасних бібліотек насамперед пов'язана з цифровізацією суспільства — швидким розвитком інформаційних технологій, поява та вдосконалення яких має неперервний динамічний характер і не лише детермінує створення нових гаджетів, інтернет-ресурсів, мобільних застосунків та інших цифрових інструментів, а й радикально змінює способи пошуку, здобуття й використання інформації. Бібліотеки як інформаційні установи мають адаптуватися до цих змін, упроваджуючи нові технології та сервіси; відстежувати сучасні тенденції й, відповідно, вносити технологічні зміни в роботу. Інноваційна діяльність бібліотечних установ є основним елементом їх адаптації до мінливих умов, пов'язаних

із технологічними досягненнями та новими соціальними потребами.

Діяльність українських бібліотек має відповідати світовим тенденціям і вимогам сучасного користувача, охоплювати не лише надання доступу до інформації, а й інтерактивні сервіси та послуги. Проте в сучасних реаліях вітчизняні бібліотеки стикнулися не лише з викликами, зумовленими цифровою епохою, а й із зовнішніми загрозами, як-от фізичне знищення (повне чи часткове руйнування) внаслідок бойових дій, терористичних атак, актів вандалізму та мародерства російських окупантів. Воєнні дії призвели до потужних міграційних процесів, що позначилися на складі аудиторії та її потребах [1]. Публічні бібліотеки як соціальні інституції мають реагувати на ці виклики, і практичний досвід переконує, що вони спроможні виконувати роль соціокультурних та інформаційних просторів, що об'єднують громаду.

Аналіз досліджень і публікацій. Питання інноваційної діяльності бібліотек спираються на загальну концепцію інноватики, що набула розвитку в середині XX ст. і пов'язана з працями

таких науковців: Й. Шумпетер (Joseph Schumpeter), Е. Роджерс (Everett Rogers), К. Фрімен (Chris Freeman), П. Друкер (Peter Drucker), Р. Р. Нельсон (Richard R. Nelson).

Бібліотечні інновації висвітлено й теоретично обґрунтовано в дослідженнях вітчизняних науковців і практиків О. Башун, Т. Вилегжаніної; О. Воскобойнікової-Гузевої; І. Давидової, В. Пашкової, Я. Хіміч.

Окремі види інновацій, зосібна пов'язані з розвитком інформаційного суспільства та цифрових технологій, розглянуто у працях В. Добровольської, Л. Костенка, Н. Кунанець, О. Онищенко, Л. Пугач, Л. Чередник та інших.

Водночас цифрові технології динамічно розвиваються, а пов'язані з ними інновації, які впроваджують у різних бібліотеках, створюють нові практичні кейси.

Мета статті — систематизувати сучасні світові та вітчизняні тренди в інноваційній діяльності бібліотек; визначити їх вплив на розвиток бібліотечно-інформаційних послуг і роль бібліотек у сучасному й майбутньому цифровому суспільстві.

Виклад основного матеріалу дослідження. Характеризуючи тенденції розвитку сучасних бібліотек та їхньої інноваційної діяльності, варто зауважити, що трансформація (еволюція) цих установ тісно пов'язана з розвитком суспільства, віддзеркалюючи зміни його потреб, технологій і цінностей.

Історія бібліотек, бібліотечної думки та бібліотекознавства описує еволюційний шлях від стародавніх бібліотек, що виникли в цивілізаціях Месопотамії, Єгипту, Китаю як сховища глиняних табличок, папірусів та інших носіїв інформації й були насамперед місцем зберігання знань з елітарним доступом, через середньовічні церковні та монастирські бібліотеки, у яких переписували та зберігали релігійні тексти, через бібліотеки університетів, бібліотеки епох Відродження та Просвітництва до появи публічних бібліотек XIX—XX ст. Започаткування масових публічних бібліотек було зумовлено розвитком системи освіти й зростанням грамотності населення. Бібліотеки поступово ставали не лише місцями зберігання книг, а й культурними центрами, де відбуваються численні заходи (лекції, виставки зустрічі з письменниками, навчання тощо). Ці тенденції були загальносвітними, проте водночас мали регіональні особливості. Не висвітлюватимемо докладно історичні нюанси, але акцентуємо на одному з них: трансформація публічних бібліотек у СРСР призвела до того, що вони стали інструментом

ідеології та пропаганди, який давав змогу через "правильне" комплектування фондів, "керівництво читанням", проведення агітаційних і "патріотичних" масових заходів формувати потрібний світогляд, утверджували наративи, що впливають і на сьогодні.

Розвиток інтернету та цифрових технологій докорінно змінив роль бібліотек у суспільстві, адже вони трансформувалися в інформаційні центри, що надають доступ до електронних книг, журналів, баз даних та інших цифрових ресурсів, допомагаючи користувачам орієнтуватися у значному обсязі інформації, доступної в мережі. Набули популярності онлайн-послуги, що дають користувачам змогу замовляти книги, продовжувати термін користування та отримувати консультації бібліотекарів дистанційно.

Сучасні бібліотеки пропонують свій простір для навчання та роботи, слугують місцем зустрічей, проведення семінарів, тренінгів та інших заходів, що сприяють інтелектуальному, культурному та духовному розвитку громадянського суспільства.

Отже, розглядаючи тенденції розвитку (трансформації) бібліотек, слід виокремити такі загальноісторичні напрями: *від елітарності до доступності; від зберігання до поширення знань; від фізичних до цифрових носіїв; від пасивного до активного надання послуг.*

Які ж світові та вітчизняні тренди характеризують інноваційну діяльність сучасних бібліотек?

Насамперед систематизуємо сучасні тренди інноваційної діяльності бібліотек України та світу, спираючись на аналіз бібліотечних сайтів і блогів, професійну періодику, зокрема документи Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій та установ (ІФЛА), пропозиції від штучного інтелекту (ШІ) та власне бачення, що сформувалося у процесі викладання курсу з підвищення кваліфікації бібліотечних працівників "Інноваційні зміни в бібліотеці на основі проектного, кадрового менеджменту та ініціативної діяльності бібліотек" [2]. Курс викладається 15 років, постійно оновлюється щодо джерел інформації та практичних прикладів, які унаочнюють результати впровадження новітніх технологій і свідчать про залежність діяльності бібліотек від зовнішніх чинників.

Відповідно до Закону України "Про інноваційну діяльність", "інновації — це новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоспроможні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери" [3].

Є низка класифікацій інновацій, які відрізняються залежно від основних критеріїв. Ці системи розподілу вже стали класичними, ними послуговуються теоретики та практики.

За **ступенем новизни** інновації поділяються на:

— *радикальні (базові)* (принципово нові продукти, послуги чи технології, що створюють нові ринки або галузі: винахід друкарського верстата, комп'ютера, інтернету);

— *удосконалювальні* (поступове вдосконалення продуктів, послуг чи технологій: нові версії програмного забезпечення, модернізовані моделі гаджетів);

— *комбіновані (модифікаційні)* передбачають поєднання наявних елементів у нові комбінації (смартфон, що поєднує функції телефону, комп'ютера та камери).

За **об'єктом інновацій** інновації поділяються на:

— *продуктні* (створення нового інформаційного продукту або послуги, які є новими або зі значно вдосконаленими властивостями чи способами використання: електронний каталог, віртуальна довідка, віртуальна книжкова виставка тощо);

— *техніко-технологічні* або *процесні* (упровадження нових чи поліпшених методів виробництва або надання послуг: автоматизація виробництва (АВІС), упровадження CRM-систем);

— *організаційні* (упровадження нових організаційних структур або методів управління: створення при бібліотеках інтернет-центрів, тренінгових центрів, хабів цифрової освіти тощо; упровадження проектного менеджменту);

— *маркетингові* (упровадження нових методів продажу або просування продуктів чи послуг: використання соціальних мереж для маркетингу, створення програм лояльності).

За **сферою застосування** розрізняють інновації:

— *технологічні* (упровадження новітніх технологій у виробництво або надання послуг: використання штучного інтелекту, робототехніки);

— *соціальні* (розроблення нових рішень для соціальних проблем: створення програм допомоги внутрішньо переміщеним особам, сприяння формуванню безбар'єрного середовища, соціальне партнерство);

— *економічні* (упровадження нових бізнес-моделей або фінансових інструментів: фандрейзингова та проектна діяльність бібліотек).

За **масштабом поширення** інновації поділяються на:

— *локальні* (на рівні окремого підприємства або організації);

— *галузеві* (в межах окремої галузі);

— *глобальні* (мають вплив на світову економіку).

Ці класифікації допомагають краще зрозуміти природу інновацій та їх роль у розвитку суспільства, а також можуть бути основою для опису трендів інноваційної діяльності.

Наприклад, якщо розглядати бібліотечні інновації з позиції ступеня новизни, то *радикальним* напрямом є створення повністю віртуальних бібліотек із доступом до великих масивів інформації; використання штучного інтелекту для персоналізованих рекомендацій і навчання; упровадження технологій віртуальної та доповненої реальності для занурення у світ книги. Саме такі бібліотеки описує ШІ у футуристичних прогнозах, і саме над їх створенням працюють закордонні та українські бібліотекознавці [4; 5].

Удосконалювальні інновації передбачають поступові заходи з оновлення бібліотечного програмного забезпечення й упровадження нових сервісів для користувачів (онлайн-замовлення книг, отримання онлайн-консультації через бібліотечний чат-бот тощо). Загалом, удосконалювальні інновації можуть стосуватися всіх інновацій, запланованих для об'єкта.

До *комбінованих* інновацій, що мають на меті поєднання різних елементів, належить, наприклад, створення бібліотечних коворкінгів із доступом до цифрових ресурсів і 3D-принтерів, організація онлайн-курсів із цифрової грамотності, проведення віртуальних виставок із використанням інтерактивних елементів. Досвід втілення таких інновацій у бібліотеках України вже є, і ця практика продовжує поширюватися.

За таким самим принципом можна аналізувати й ілюструвати прикладами інші класифікації, що стосуються інновацій. Це доволі цікава та корисна вправа, яку виконують бібліотекарі під час практичних занять із підвищення кваліфікації для кращого усвідомлення сутності інновацій.

Для глибшого розуміння тенденцій варто спиратися на аналітичні документи, зокрема на статтю "Інновації — це можливості" (ІФЛА, 2023) [6] і "Звіт про тренди 2024. Впевнено дивіться у майбутнє інформації" (ІФЛА, 2024) [7].

У статті "Інновації — це можливості" було розглянуто "останні інновації в бібліотеках, що охоплюють широкий спектр технологій та ініціатив, спрямованих на вдосконалення бібліотечних послуг і забезпечення потреб сучасних користувачів" [6].

Серед головних бібліотечних інновацій слід виокремити блок, що охоплює *соціальні мережі, чат-боти, подкасти, вебінари, віртуальну реальність (VR)*.

Аналізуючи роботу бібліотечних *чат-ботів*, зауважимо, що розширення можливостей опрацювання природної мови робить їх використання дедалі перспективнішим для цілодобової підтримки користувачів. Бібліотеки мають можливість розробляти власні чат-боти, адаптовані до певних потреб і мовних контекстів. Упровадження чат-ботів у бібліотеках України перебуває на початковій стадії, проте сервіс стрімко розвивається.

Віртуальна реальність (VR). Надає нові можливості для навчання й проведення зустрічей у віртуальних просторах. Бібліотеки можуть використовувати VR для створення віртуальних читальних залів і навчальних просторів, забезпечуючи доступ до оцифрованих матеріалів та онлайн-консультацій [5].

Соціальні мережі. Активна присутність у соціальних мережах є важливою для бібліотек, оскільки це основний сучасний канал комунікації з користувачами.

Подкасти й вебінари. Ці формати стали популярними засобами обміну інформацією між бібліотекарями та користувачами, особливо під час пандемії.

Чимало з цих інновацій вже впроваджено в роботу бібліотек України, і процес триває.

Наступна інновація стосується "Проектування будівель" і передбачає *енергоєфективний дизайн* з урахуванням глобальної проблеми зміни клімату. Бібліотеки приділяють увагу екологічному дизайну будівель, використовуючи інноваційні технології для зменшення споживання ресурсів. На жаль, у воєнний період, коли бібліотеки України перебувають під постійною небезпекою фізичного знищення чи руйнування, планувати спорудження нових будівель не на часі. Однак саме цей тренд може становити основу відбудови / побудови нових бібліотечних закладів у повоєнний період. І сьогодні слід визначити, де і як реалізувати це завдання. Крім того, питання комфортного, інклюзивного бібліотечного простору також є трендовим.

Ще одна бібліотечна технологічна інновація, про яку йдеться у статті "Інновації — це можливості", — упровадження *відкритого вихідного коду*. Бібліотеки активно використовують і розвивають програмне забезпечення з відкритим вихідним кодом, як-от Koha, Islandora та Samvera. Цей крок допоможе адаптувати технології до конкретних потреб та брати участь у розвитку інновацій. Наразі українські бібліотечні установи успішно опановують Koha, а отже наближаються до світових тенденцій роботи.

Великі дані та пов'язані дані. Бібліотеки досліджують можливості великих даних і пов'яза-

них даних для вдосконалення сервісів і надання доступу до різноманітної інформації, охоплюючи урядову інформацію.

Клуби кодування, хакатони, бібліотечні лабораторії. У статті [6] наголошено, що "бібліотеки активно впроваджують інновації з демократизації доступу до інформаційних технологій через клуби кодування, залучення відкритого програмного забезпечення та хакатони. Такі інноваційні простори в публічних бібліотеках є форумом для взаємодії з новими та новітніми технологіями і дають можливість досліджувати та експериментувати з цими технологіями..."; "бібліотеки сприяють розвитку цифрової грамотності та інновацій, організовуючи клуби кодування, хакатони та інші заходи, що дають змогу залучити спільноту до вивчення технологій" [6].

У статті також акцентовано на важливості питання кібербезпеки ("Кібербезпека та конфіденційність, єдиний вхід та керування ідентифікацією"). Захист даних користувачів і безпека систем є пріоритетом для бібліотек. Йдеться й про впровадження в роботу ШІ, але інновації, пов'язані з його використанням, докладно не розглянуто.

Можемо підсумувати, що загалом світові тренди корелюють із вітчизняною бібліотечною теорією та практикою, проте мають локальні особливості. Цей висновок, підтверджує аналіз Звіту ІФЛА про тренди 2024, оприлюдненого 30 вересня 2024 р. у Брисбені (Австралія) на саміті "Інформаційне майбутнє" [7].

Звіт містить два основні складники: набір трендів, визначених на основі всебічного огляду літератури, та набір сценаріїв, що досліджують різні напрями майбутнього розвитку, з якими можуть стикнутися людство та бібліотеки.

Тренди розглянуто як комплекс тенденцій, що можуть мати й позитивні, й негативні наслідки, а тому мають становити предмет подальших дискусій і напрацювань.

Наприкінці звіту наголошено, що ця інформація може слугувати основою для розроблення власної стратегії розвитку установи, що враховуватиме окреслені тенденції та сценарії.

У звіті визначено сім основних комплексних трендів, насамперед пов'язаних з інформаційним складником суспільного розвитку. Розглянемо їх у контексті інноваційної діяльності бібліотек.

Перша тенденція стосується змін "практики знань": "Майбутнє містить як можливості, так і виклики для підтримання справедливості в системах знань. Це стосується питань про те, що ми вважаємо знанням, залучення розмаїття голосів і

підвищення обізнаності про дезінформацію" [7]. Інтерпретуючи цю тезу в контексті діяльності бібліотек, можна припустити, що інформаційне та цифрове суспільство залишає для них пріоритетними завдання щодо менеджменту знань, подолання цифрової нерівності, навчання цифрової та медіаграмотності, формування критичного мислення.

У межах другої тенденції — "ШІ та інші технології трансформують суспільство" — визначено можливості й загрози від штучного інтелекту й інших новітніх технологій. Зокрема, зауважено, що "генеративний штучний інтелект та нові технології змінюють те, як ми створюємо, обмінюємося та використовуємо інформацію" [7], а отже можуть впливати на створення та поширення дезінформації, дипфейків*, упереджень. Акцентовано на потенціалі технологій для створення нових способів взаємодії з інформацією та її захисту. Ці тези є доволі важливими, особливо в контексті викликів, що постають перед українськими бібліотеками та суспільством, які потерпають від гібридної війни РФ.

Третя тенденція стосується довіри до інформаційних установ, медіа й державних інституцій. Зазначено, що сучасні технології та ШІ надають можливості створювати дипфейки, здатні підривати довіру до певних інституцій та впливати на приватне життя людей. Звідси випливає четверта тенденція, пов'язана з компетентностями людини XXI ст.

"4. Навички та вміння стають складнішими — для процвітання людям потрібні практичні, критичні та цифрові навички. Це зумовлює зростання попиту на навички та дивіденди, які може принести інформаційно грамотне суспільство, але також і на ризики для тих, хто має нижчий рівень навичок" [7]. Наголосимо, що цей тренд актуалізує діяльність бібліотек із формування цифрової та медіаграмотності, розуміння принципів роботи ШІ.

"5. Цифрові технології розподіляються нерівномірно — цифрова інклюзія збільшить справедливість. Йдеться про зростання цифрового розриву, а також проблеми, пов'язані з переведенням послуг лише в онлайн. Водночас це також передбачає розвиток потенціалу інклюзивного інформаційного середовища у сфері культури" [7]. Бібліотеки можуть сприяти цифровій

інклюзії власні інформаційні ресурси та надання доступу до цифрових ресурсів і навчання цифрової грамотності.

"6. Інформаційні системи використовують дедалі більше ресурсів — наші інформаційні запити впливають на планету. Це свідчить про потребу приєднатися до зеленої економіки, знаходячи шляхи розв'язання як екологічних проблем, так і проблем справедливості. Проблеми зростання електронних відходів та використання ресурсів є пріоритетними" [7]. Для бібліотечних закладів цей тренд варто розглядати в контексті створення "зелених бібліотек" від проєктування будівель із залученням енергоощадних технологій до використання екологічно чистих матеріалів для будівництва й ремонту; встановлення енергоефективного освітлення та систем опалення / кондиціонування. Доцільною буде оптимізація використання обладнання та цифровізація документообігу, активне впровадження електронних ресурсів для зменшення потреби в друкованих виданнях; створення електронних бібліотек та архівів, надання цифрових бібліотечних послуг (онлайн-каталоги, електронна реєстрація читачів, онлайн-замовлення книг; використання хмарних технологій для зберігання та опрацювання даних; оцифровування документів). Слід наголосити на проблемі відповідальної утилізації обладнання, розв'язання якої передбачає співпрацю з компаніями, що відповідають за перероблення електронних відходів; організацію пунктів збирання відпрацьованого обладнання; ремонт і модернізацію наявного обладнання замість його заміни; використання відновлених комп'ютерів та інших пристроїв. Для бібліотек органічною є екологічна освітня й просвітницька діяльність (проведення лекцій, семінарів, майстер-класів із питань екології та сталого розвитку; створення екологічних інформаційних ресурсів).

"7. Люди шукають зв'язків із громадою — створення місць для спільного використання простору та ресурсів є ключем до побудови справедливого суспільства" [6]. Ця тенденція стосується соціальних бібліотечних інновацій, що мають вагоме значення під час воєнної агресії.

Висновки. Інноваційна діяльність бібліотек є ключовим елементом їх адаптації до умов цифрового суспільства, що дає установам змогу залишатися конкурентоспроможними в умовах швидкого розвитку технологій і зростання інформаційних потреб користувачів. Бібліотеки України стикнулися з новими викликами внаслідок повномасштабного вторгнення РФ, але продемонстрували здатність виконувати функції со-

* Deepfake; конкатенація слів deep learning ("глибоке навчання") та fake ("підробка") — методика синтезу зображення людини, яка базується на штучному інтелекті. Використовують для поєднання й накладення одних зображень та відео на інші.

ціокультурних та інформаційних центрів для громади, а також важливих осередків для підтримки, навчання та об'єднання населення в кризових ситуаціях.

Світові та вітчизняні тренди інноваційної діяльності бібліотек охоплюють:

— використання новітніх технологій: штучного інтелекту, віртуальної та доповненої реальності, чат-ботів, хмарних технологій тощо;

— розвиток цифрових послуг: онлайн-каталогів, електронних ресурсів, дистанційних консультацій, навчання цифрової грамотності;

— зміцнення ролі бібліотек у суспільстві: створення комфортних й інклюзивних просторів, проведення широкого спектра заходів, сприяння соціальній інтеграції та розвитку громадянського суспільства.

Українські бібліотечні установи мають потенціал для впровадження інновацій і розвитку

відповідно до світових тенденцій. Це завдання потребує постійного навчання бібліотечних працівників, оновлення матеріально-технічної бази й активного залучення до міжнародної співпраці.

Досвід війни засвідчив важливу роль бібліотек у кризових ситуаціях та потребу подальшого розвитку їхнього інноваційного потенціалу. Бібліотечні заклади мають бути готовими до нових викликів та адаптувати діяльність до запитів суспільства в умовах невизначеності.

Для успішного впровадження інновацій важливо усвідомлювати, що трансформація бібліотек є неперервним процесом, безпосередньо пов'язаним зі змінами в суспільстві, а також слід враховувати потреби користувачів, специфіку роботи бібліотеки та зовнішні чинники. Розвиток інноваційної діяльності бібліотечних закладів сприяє підвищенню їх ефективності, доступності та соціальної значущості.

Список бібліографічних посилань

1. Хіміч Я. О. Роль інноваційної діяльності публічних бібліотек України в системі безперервної інформаційно-бібліотечної освіти. *Нові парадигми освіти і науки XXI століття: інкорпорація креативних практик у підготовці фахівців культури і мистецтв* : колективна монографія / уклад.: О. Р. Копієвська, Н. О. Шевченко. Київ : НАКККиМ, 2024. С. 187—203. URL: <https://elib.nakkkim.edu.ua/handle/123456789/5648>.
2. Хіміч Я. О. Інноваційні зміни в бібліотеці на основі проектного, кадрового менеджменту та ініціативної діяльності бібліотек : посіб. для бібліот. за прогр. підвищ. кваліф. ; УБА, НАКККиМ, Центр безперервн. інф.-бібл. освіти та ін. Київ : Саміт-Книга, 2012. 88 с. URL: https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PA00JGZP.pdf.
3. Про інноваційну діяльність : Закон України від 4 липня 2002 року № 40-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text> (дата звернення 25.03.24).
4. Хрущ С., Кушнар'єв В., Лютий А., Онищенко І. Імерсивні технології для електронних бібліотек. *Цифрова платформа: інформаційні технології в соціокультурній сфері*. 2023. № 6 (2). С. 341—352. doi: <https://doi.org/10.31866/2617-796X.6.2.2023.293605>.
5. Загуменна В. Перспективи застосування імерсивних технологій у діяльності бібліотек України. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2024. № 14. С. 66—75. doi: <https://doi.org/10.31866/2616-7654.14.2024.318314>.
6. Innovations are opportunities. IFLA. URL: <https://www.ifla.org/news/innovations-are-opportunities/>.
7. Trend report 2024. IFLA URL: <https://www.ifla.org/wp-content/uploads/ifla-trend-report-2024.pdf>.

Yaroslava Khimich,

PhD of Historical Sciences,

Associate Professor of the Department of Art Management and Event Technologies
of the National Academy of Culture and Arts Management

Innovative activities of libraries: global and Ukrainian trends

The article is devoted to the study of innovative activities of libraries in the context of the modern information and digital society. The author analyzes global and domestic trends in the innovative activities of libraries, their impact on the development of library and information services, and the role of libraries in the present and future digital society. Special attention is paid to the experience of Ukrainian libraries in wartime and their ability to adapt to new challenges.

The article examines the transformation of libraries in a historical context, provides a description of innovations, and describes various classifications of innovations, illustrated by examples of their implementation in library activities.

The key trends in the innovative activities of libraries are characterized, including active presence in social networks, implementation of library chatbots, creation of podcasts, conducting webinars, use of virtual reality (VR), introduction of Big Data and Linked Data, use of artificial intelligence, operation of coding clubs, and social innovations. Trends proposed in the IFLA Report "Trends 2024" are also analyzed.

The article emphasizes the importance of innovative activities of libraries for their adaptation to the conditions of the digital society, meeting the needs of modern users, and overcoming the challenges caused by the war. The author

concludes that libraries have the potential to implement innovations and develop in accordance with global trends, which requires continuous training of library staff, strategic planning, proactive activities, and social partnerships.

The development of innovative activities of libraries contributes to increasing their efficiency, accessibility, and social significance.

Keywords: public library; innovative activity; digitalization; trends; information resources; information technology; social innovation; digital literacy

References

1. Khimich Ya. O. (2024). Rol' innovatsiynoyi diyal'nosti publichnykh bibliotek Ukrayiny v systemi bezperervnoyi informatsiyno-bibliotечноyi osvity. In O. R. Kopyevs'ka & N. O. Shevchenko (eds.) *Novi paradyhmy osvity i nauky XXI stolittya: inkorporatsiya kreatyvnykh praktyk u pidhotovtsi fakhivtsiv kul'tury i mystetstv : kolektyvna monohrafiya*, pp. 187—203. Kyiv: NAKKKiM. Available at: <https://elib.nakkkim.edu.ua/handle/123456789/5648>.
2. Khimich Ya. O. (2012). *Innovatsiyni zminy v bibliotetsi na osnovi proektnoho, kadrovoho menedzhmentu ta initsiatyvnoyi diyal'nosti bibliotek*. Kyiv: Samit-Knyha. Available at: https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PA00JGZP.pdf.
3. *Pro innovatsiynu diyal'nist' : Zakon Ukrayiny vid 4 lipnia 2002 roku № 40-IV*. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text> (accessed 25.03.24).
4. Khrushch S., Kushnar'ov V., Lyuty A., & Onyshchenko I. (2023). Immersyvni tekhnolohiyi dlya elektronnykh bibliotek. *Tsyfrova platforma: informatsiyni tekhnolohiyi v sotsiokul'turniy sferi*, 6 (2), pp. 341—352. doi: <https://doi.org/10.31866/2617-796X.6.2.2023.293605>.
5. Zahumenna V. (2024). Perspektyvy zastosuvannya imersyvnnykh tekhnolohii u diialnosti bibliotek Ukrainy. *Ukrainskyi zhurnal z bibliotekoznavstva ta informatsiynykh nauk*, 14, pp. 66—75. doi: <https://doi.org/10.31866/2616-7654.14.2024.318314>.
6. Innovations are opportunities. (2023). IFLA. Available at: <https://www.ifla.org/news/innovations-are-opportunities/>.
7. Trend report 2024. (2024). IFLA. Available at: <https://www.ifla.org/wp-content/uploads/ifla-trend-report-2024.pdf>.

Надійшла до редакції 7 березня 2025 року

УДК 027.022:[005.591.6:338.482/.483]((477.72))(045)

DOI: 10.36273/2076-9555.2025.3(344).15-24

Володимир Міронов,

аспірант КНУКіМ,

e-mail: vovamironov91@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-2155-9386>

Публічні бібліотеки як інформаційно-туристичні хаби

Метою статті є аналіз сучасного стану публічних бібліотек на прикладі роботи Херсонської централізованої бібліотечної системи Херсонської міської ради та визначення викликів і можливостей для їх трансформації в сучасні інформаційно-туристичні хаби.

Під час дослідження застосовано методи аналізу та синтезу для вивчення теоретичних і практичних джерел; порівняльний метод для дослідження досвіду функціонування бібліотек як туристичних хабів у різних країнах; методи прогнозування для визначення можливостей трансформації бібліотек Херсонської централізованої бібліотечної системи Херсонської міської ради.

Проведений аналіз засвідчив, що публічні бібліотеки Херсона мають значний потенціал для розвитку інформаційно-туристичної діяльності. Водночас ці можливості реалізуються в умовах, ускладнених не лише обмеженням фінансуванням, застарілою технічною базою і браком кадрів, а й специфічними соціально-політичними викликами регіону. Зокрема, це стосується наслідків тимчасової окупації, до яких належать відсутність українського самоврядування та належного контролю за бібліотечною сферою, а також управлінські прогалини, що впливають на стратегічне планування й розвиток.

Висвітлено успішні практики українських і зарубіжних бібліотек, які ефективно інтегрують в роботу освітній, культурний і туристичний складники, створюючи інтерактивні простори, організовуючи екскурсії та співпрацюючи з туристичними агенціями.

Розглянуто низку викликів і запропоновано шляхи їх подолання через упровадження інноваційних методів роботи, зміцнення управлінських механізмів, залучення ресурсів громади та розширення партнерства на місцевому й національному рівнях.

Ключові слова: соціальні комунікації; модернізація; інноваційна діяльність публічних бібліотек; організаційна структура бібліотек; публічні бібліотеки Херсонщини

Постановка проблеми. У сучасних умовах трансформації, яка відповідала б вимогам цифрової діяльності публічних бібліотек потребує транс- епохи та інтересам громади. Одним із перспек-

тивних напрямів є перетворення бібліотек на багатофункціональні інформаційно-туристичні хаби, що стають центрами культурного й соціального життя громад і здатні поєднувати традиційні інформаційні функції з туристичною діяльністю. Такий підхід особливо актуальний для регіонів із багатою історичною та культурною спадщиною, серед яких важливе місце посідає Херсонщина.

Розташування області на перехресті історичних шляхів, значний туристичний потенціал, унікальні природні та культурні пам'ятки створюють передумови для розвитку туризму. Проте складна соціально-політична ситуація, зумовлена тимчасовою окупацією частини області, відсутністю українського самоврядування й належного управління, а також загальною неконтрольованістю державного життя на цих територіях, значно ускладнює реалізацію туристичних можливостей регіону. Ці виклики не лише вплинули на функціонування бібліотек, а й створили суттєві перешкоди для інтеграції регіональної культури в туристичну та інформаційну сфери.

Окрім політичних і соціальних труднощів, бібліотеки Херсонщини також стикаються з внутрішніми проблемами, основними поміж яких є обмежене фінансування, застаріла технічна база та повільна інтеграція в цифрове середовище. Одним із ключових питань є пошук ефективних шляхів трансформації бібліотек у платформи, здатні не лише забезпечити мешканців і гостей регіону інформацією про туристичні маршрути, події та локації, а й стати центрами популяризації регіональної культури.

Актуальність дослідження полягає в потребі переосмислення ролі бібліотек у сучасному суспільстві, зокрема в умовах посткупаційного відновлення. Розроблення нових підходів до функціонування бібліотечних установ сприятиме залученню нових аудиторій, розширенню можливостей для популяризації регіональних туристичних ресурсів і посиленню туристичної привабливості Херсонщини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Останні десятиліття характеризуються активним дослідженням ролі публічних бібліотек у розвитку культурної, соціальної та економічної сфери. Науковці, зокрема О. Воскобойнікова-Гузева [1] і К. Бережна [2], наголошують на потребі трансформації бібліотек із традиційних інституцій у сучасні мультифункціональні простори, які обслуговують не лише потреби читачів, а й виконують роль інформаційно-освітніх, культурних і навіть туристичних центрів. Проблема набуває особливої актуальності в умовах інтеграції

цифрових технологій і розвитку туризму як важливого сектору економіки.

Серед важливих досліджень виокремимо праці, зосереджені на ролі бібліотек у розвитку туризму. Наприклад, у дослідженнях Г. Охріменко, І. Букатої [3], Є. Чумак [4] акцентовано на важливості діяльності публічних бібліотек як інформаційних центрів, здатних підтримувати туристичні ініціативи через надання актуальних відомостей про регіональні пам'ятки, культурні події та туристичні маршрути. Науковці наголошують, що бібліотеки, використовуючи свої ресурси та доступ до інформаційних технологій, можуть стати важливими ланками в туристичній інфраструктурі, особливо в регіонах із багатою культурною спадщиною, як-от Херсонщина.

Західні дослідники також активно досліджують тему інтеграції бібліотек у туристичний сектор. Праця Г. Річардс [5], присвячена трансформації бібліотек в інформаційно-туристичні хаби, свідчить про високий потенціал таких закладів для створення умов для міжкультурного обміну, розвитку туризму та підтримки регіональної економіки. У таких країнах, як Велика Британія, США та Німеччина, бібліотеки часто працюють як ключові точки доступу до інформації для туристів, пропонуючи друковані матеріали, організовуючи культурні заходи та туристичні виставки. Цей досвід може стати корисним для розроблення концепції бібліотек Херсонщини як туристичних хабів.

У низці досліджень наголошено на важливості розвитку цифрових платформ для бібліотек, які можуть бути використані для популяризації туристичних можливостей регіонів. У працях І. Янькова, Д. Стойкова [6], К. Бережної [7] акцентовано на можливостях використання онлайн-ресурсів для надання туристичної інформації, організації віртуальних турів і створення інтерактивних карт.

Наявні дослідження свідчать про позитивний досвід інтеграції бібліотек у туристичну діяльність, але на рівні українських регіонів, зокрема Херсонщини, ця тема залишається недостатньо розвинутою. Водночас науковці наголошують на значних можливостях для реалізації таких ініціатив у місцевих бібліотеках, які можуть стати не лише центрами збереження інформації, а й важливими осередками зустрічі місцевих громад і туристів, сприяючи культурному обміну й економічному піднесенню регіону.

Мета статті — дослідження поточного стану публічних бібліотек на прикладі діяльності Херсонської централізованої бібліотечної системи

Херсонської міської ради та визначення викликів і перспектив їх трансформації в сучасні центри туристичної та краєзнавчої діяльності.

Завдання статті:

— дослідити сучасний стан публічних бібліотек Херсонської централізованої бібліотечної системи Херсонської міської ради;

— проаналізувати найкращі практики функціонування бібліотек як інформаційно-туристичних хабів в Україні та за кордоном;

— визначити основні виклики та можливості для трансформації бібліотек Херсонщини в сучасні інформаційно-туристичні центри.

Виклад основного матеріалу дослідження.

У результаті глобальних змін, зокрема цифровізації, публічні бібліотеки переживають трансформаційні процеси, перетворюючись із традиційних книгозбірень на мультифункціональні центри, здатні забезпечити широкий спектр потреб сучасного

користувача [7, с. 69—70]. Ці процеси безпосередньо стосуються й бібліотек Херсонщини, що мають значний потенціал для розвитку як інформаційно-туристичні хаби. Інформаційно-туристичний хаб — це відкритий для громадського доступу простір, що поєднує функції інформаційного центру, культурного майданчика й ресурсу для розвитку туризму. Такий хаб не лише надає доступ до традиційних бібліотечних ресурсів, а й активно сприяє популяризації туристичних можливостей регіону, надаючи інформацію про пам'ятки, маршрути й культурні події. Крім того, він забезпечує взаємодію з місцевою громадою, туристами та організаціями, що опікуються розвитком туризму. У табл. 1 систематизовано інформацію щодо основних напрямів діяльності бібліотеки, визначено першорядні заходи та окреслено результати, що сприятимуть її трансформації в інформаційно-туристичний хаб.

Таблиця 1

Основні напрями діяльності бібліотеки як інформаційно-туристичного хабу

Завдання	Заходи з виконання	Очікувані результати
Створення платформи для доступу до інформації про регіон	— оновлення бібліотечного фонду; — розроблення цифрових продуктів (вебсайт, електронні каталоги, гід, віртуальні тури); — технічне оснащення (комп'ютери, доступ до інтернету)	Доступність для користувачів актуальної інформації про пам'ятки, маршрути, події й туристичні можливості регіону
Розвиток цифрових технологій	— інсталяція програмного забезпечення; — навчання персоналу роботи з цифровими інструментами; — створення онлайн-ресурсів	Підвищення технологічної привабливості бібліотеки, залучення нової аудиторії, зокрема молоді та туристів
Організація культурно-освітніх заходів	— проведення лекцій, виставок, майстер-класів; — співпраця з місцевими митцями та культурними діячами	Популяризація місцевої культури, посилення інтересу до історії та традицій регіону серед туристів і місцевих жителів
Розвиток партнерських відносин із туристичними організаціями	— співпраця з туристичними агентствами, готелями, підприємцями; — спільне розроблення туристичних маршрутів і програм	Створення інтегрованих туристичних продуктів, підвищення якості обслуговування туристів
Створення комфортного середовища для туристів	— оснащення бібліотеки сучасною технікою (Wi-Fi, зарядні станції); — дизайн просторів для зручності користувачів	Формування позитивного іміджу бібліотеки як сучасного центру для роботи, відпочинку та отримання інформації

Джерело: розробка автора

Інтеграція індустрії туризму в діяльність бібліотек відкриває нові горизонти для розвитку, з огляду на їх універсальність і здатність адаптуватися до сучасних потреб суспільства. Одним із головних напрямів є створення й розроблення туристичних маршрутів, що базуються на багатих краєзнавчих ресурсах, нагромаджених

бібліотеками [8, с. 167]. Такі маршрути можуть бути традиційними й інтерактивними, з використанням цифрових технологій, що підвищує їх популярність поміж широкої аудиторії.

Іншим важливим аспектом є формування електронних баз даних, що містять інформацію про туристичні об'єкти, готелі, транспортну ін-

фраструктуру, розважальні заклади, музеї та інші ресурси, потрібні для мандрівників. Ці бази даних є корисними і для самостійного планування подорожей, і для підтримки роботи туристичних агенцій.

Бібліотечна діяльність у туристичному напрямі може охоплювати збирання матеріалів про видатних особистостей, пов'язаних із регіоном; записи спогадів місцевих жителів; створення та підтримку експозицій для музеїв, музейних кімнат чи віртуальних музеїв. Віртуальні тури по таких експозиціях або цікавих місцях мають заохотити туристів і місцевих жителів, які прагнуть ґрунтовніше вивчити історію рідного краю.

Ще одним значущим напрямом діяльності бібліотек є розвиток інформаційно-довідкових послуг. Бібліотечні установи можуть надавати туристам інформацію про маршрути, події та інші аспекти відпочинку як у своїх приміщеннях, так і через онлайн-сервіси. Цифрові платформи, блоги, сайти та групи в соціальних мережах можуть слугувати дієвими інструментами для популяризації регіональних туристичних можливостей та інтерактивного спілкування з користувачами.

На особливу увагу заслуговує співпраця бібліотек із туристичними компаніями. Бібліотеки можуть допомагати в розробленні нових маршрутів, наповнювати їх культурним та історичним контентом, а також підтримувати екскурсівників у підготовці матеріалів для екскурсій. Така взаємо-

дія сприяє зміцненню ролі бібліотек як важливих партнерів у туристичній індустрії. Крім того, бібліотеки можуть виконувати роль освітніх платформ для власників сільських садиб, допомагаючи їм опановувати основи туристичного бізнесу, здобувати юридичну інформацію, популяризувати зелений туризм. Організація семінарів, практикумів, залучення волонтерів до екскурсійної діяльності — усі ці заходи сприяють тому, що бібліотеки стають активними учасниками процесу розвитку туризму в регіоні. Інтеграція індустрії туризму в діяльність бібліотек дає змогу сформувати унікальну модель взаємодії культури, освіти та туризму, що створює додаткові переваги для місцевої громади та відвідувачів регіону.

Розвиток бібліотеки як інформаційно-туристичного хабу має базуватися на системі принципів, що забезпечують ефективність її діяльності, конкурентоспроможність і привабливість для різних категорій користувачів (рис. 1).

Головним є *принцип відкритості та доступності*, який передбачає, що бібліотека має залишатися місцем, де кожен може знайти потрібну інформацію незалежно від фінансових можливостей чи рівня технічної обізнаності. Для цього слід створювати фізично комфортні простори, обладнані сучасними засобами зв'язку, та забезпечувати доступ до онлайн-ресурсів, які легко використовувати людям без спеціальної підготовки.

Система принципів, на яких має базуватися розвиток бібліотеки як інформаційно-туристичного хабу

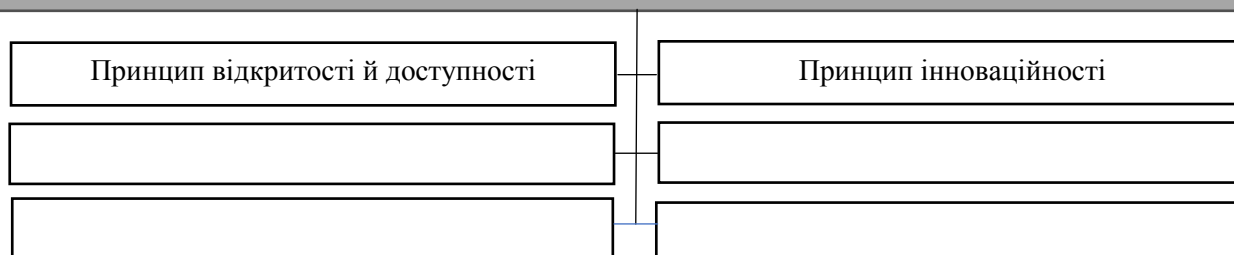

Рис. 1. Система принципів, на яких має базуватися розвиток бібліотеки як інформаційно-туристичного хабу

Джерело: розробка автора

Не менш важливим є *принцип інтеграційності*, що полягає в гармонійному поєднанні функцій бібліотеки як культурно-просвітницького центру з її новою роллю в туристичній галузі. Це завдання потребує тісної співпраці з туристичними організаціями, музеями, громадськими установами та органами місцевого самоврядування. Такий підхід дає змогу створювати спільні проекти, що сприяють розвитку місцевого туризму й забезпечують інтеграцію бібліотеки в ширший соціокультурний простір.

Принцип професіоналізму є основою успішної трансформації бібліотеки. Це означає, що персонал має постійно підвищувати кваліфікацію, опановувати нові технології та методи роботи, а також глибоко розуміти потреби місцевих жителів і туристів. Бібліотекарі повинні набути навичок ефективної комунікації, вивчати історико-культурну спадщину регіону та вміти використовувати ці знання для створення інформаційно-туристичних продуктів.

До наведених можна додати *принцип інноваційності*. Бібліотека, що прагне стати туристичним хабом, має активно впроваджувати нові технології та сучасні форми подання інформації. Це може бути використання віртуальної та доповненої реальності для створення інтерактивних турів, розроблення мобільних додатків чи інтеграція з платформами соціальних мереж для просування туристичних продуктів.

Принцип сталого розвитку також відіграє вагомий роль. Бібліотека має працювати з урахуванням екологічних аспектів, сприяти збереженню культурної та природної спадщини регіону, а також залучати громаду до активної участі в її ініціативах. Наприклад, це може бути популяризація зеленого туризму чи організація освітніх заходів з екологічної тематики.

Принцип орієнтованості на користувача передбачає, що всі послуги та ініціативи бібліотеки мають бути спрямовані на забезпечення потреб аудиторії. Це стосується як інформаційного забезпечення, так і створення зручного середовища для відпочинку й комунікації.

Дотримання в діяльності зазначених принципів надає бібліотеці можливість стати не лише сучасним центром інформації, а й важливою частиною туристичної екосистеми регіону, сприяючи його економічному та культурному розвитку.

Головна відмінність інформаційно-туристичного хабу від туристичних гуртків чи клубів полягає в багатофункціональності та відкритості. На відміну від гуртків, які здебільшого орієнтовані на вузьке коло учасників і мають обмежений графік роботи, хаб у бібліотеці є доступним для широкого кола відвідувачів. Він надає послуги безоплатно чи за символічну плату за оформлення читацького квитка, дозволяючи користуватися ресурсами без обмежень у часі чи форматі діяльності [9, с. 7, 8].

Інша важлива особливість — інтеграція сучасних технологій. Інформаційно-туристичний хаб використовує цифрові інструменти для створення інтерактивних карт, віртуальних турів, баз даних туристичних об'єктів і можливостей регіону. Це відрізняє його від клубів, які зазвичай проводять офлайн-заходи та обмежуються локальними ініціативами. Хаб також підтримує туристів у режимі онлайн, забезпечуючи дистанційний доступ до інформації та сервісів.

Ще одна суттєва відмінність — гнучкість формату роботи. Якщо туристичні гуртки чи клуби мають заздалегідь визначений порядок проведення занять чи екскурсій, то інформаційно-туристичний хаб пропонує можливість пра-

цювати в будь-який зручний час, самостійно або групами. Відвідувачі можуть брати участь в організованих заходах і використовувати простір для індивідуальної роботи чи відпочинку.

Особливу роль відіграє компетенція працівників хабу. Бібліотекарі, які працюють у такому просторі, мають опанувати не лише традиційні навички, а й знання у сфері туризму, цифрових технологій, комунікацій і маркетингу. Вони мають бути консультантами, гідами та модераторами, сприяючи розвитку туристичних ініціатив і формуванню позитивного іміджу регіону.

Досвід трансформації бібліотек в інформаційно-туристичні хаби демонструє значний потенціал як в Україні, так і за кордоном. Успішні приклади таких змін підтверджують важливість адаптації бібліотек до нових соціальних викликів, інтегруючи культурно-освітні послуги з туристичною діяльністю. Одним із найвідоміших прикладів є Бібліотека Александрина в Єгипті, яка, крім функції зберігання культурних та наукових знань, стала важливим туристичним об'єктом [10, с. 21]. В її структурі працює спеціалізований туристичний відділ із професійними гідами, які знають кілька мов. Бібліотека пропонує екскурсії, інтерактивні виставки та освітні заходи, які привертають увагу туристів з усього світу.

В Європі розвиток інформаційно-туристичних хабів відбувається через проєкт "1001 бібліотека, які варто побачити, перш ніж померти" ("1001 Libraries to see before you die"), ініційований секцією публічних бібліотек Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій та установ (IFLA) [11]. У рамках цього проєкту створено інтерактивний путівник, у якому вміщено відомості про бібліотеки з унікальними архітектурними рішеннями, історичною спадщиною чи інноваційними програмами. Наприклад, серед об'єктів — бібліотека Dokk1 в Орхусі (Данія), яка поєднує функції громадського простору, культурного центру та місця для родинного дозвілля.

Національні бібліотеки США також стали популярними об'єктами туристичного інтересу, привертаючи тисячі відвідувачів щороку. Наприклад, Бібліотека Конгресу США та Нью-Йоркська публічна бібліотека є знаковими культурними установами, відкритими для туристів, для яких проводять ознайомчі й тематичні тури, організовані професійними екскурсоводами [12]. Окрім того, ці заклади активно співпрацюють із туристичними агентствами, що дає змогу розширити аудиторію та популяризувати унікальні культурні й освітні послуги.

В Україні трансформація бібліотек у туристичні хаби відбувається поступово, але з по-

мітними успіхами. Одним із найяскравіших прикладів є Рівненська обласна універсальна наукова бібліотека (РОУНБ), яка активно розвиває літературний туризм і пропонує відвідувачам унікальний досвід [13].

Однією з основних туристичних пропозицій є краєзнавча експозиція "Рівненщина літературна", що репрезентує етапи розвитку літературного процесу регіону від найдавніших часів до XX ст. Експозиція складається з восьми стендів, які висвітлюють важливі події, персоналії, культурні об'єкти. Бібліотека також проводить тематичні екскурсії та персональні заходи, присвячені видатним письменникам.

РОУНБ розвиває регіональний туристичний портал "Рівненщина туристична". Сайт пропонує вичерпну інформацію щодо туристичних маршрутів, культурних пам'яток, інфраструктури для відпочинку, а також інтерактивні карти, 3D-панорами і GPS-координати. Ресурс є двомовним й адаптованим до мобільних пристроїв, що забезпечує зручний доступ для мандрівників.

Бібліотека співпрацює з публічними книгозбірнями області на ниві популяризації туристичних можливостей регіону. Наприклад, районні бібліотеки організовують краєзнавчі заходи, велотури, квести та активно взаємодіють із громадою через соціальні мережі й блоги.

Окрім того, РОУНБ організовує екскурсії, що передбачають ознайомлення з відділами бібліотеки, унікальними експонатами колекцій рідкісних видань, а також експозицією бібліотечної техніки. Особливу популярність мають демонстрації колекцій книг і лекції, які проводять фахівці Музею книги та друкарства м. Острога. Тематика охоплює стародруки, унікальні "Кобзарі", європейські Біблії часів Реформації тощо.

Херсонська централізована бібліотечна система (ЦБС) — це потужний центр культури, інформації та громадської активності, який понад 40 років обслуговує жителів міста. Система, заснована 1975 р., об'єднує 34 бібліотеки-філії, що забезпечують доступ до знань і проведення культурного дозвілля для мешканців усіх районів Херсона. Її діяльність зосереджена не лише на збереженні книжкових фондів, а й на створенні сучасного інформаційного середовища.

За час існування Херсонська ЦБС пройшла кілька етапів розвитку. У перші роки після створення головним завданням було формування мережі бібліотек, централізація фондів і організація єдиного обслуговування. Це дало можливість розширити доступ до літератури та інших ресурсів для широкого загалу. У період незалеж-

ності України бібліотеки зіткнулися з новими викликами: скорочення фінансування та завдання адаптації до змін у суспільстві. Попри труднощі, система зберегла функціональність і поступово впроваджувала нові технології.

Сьогодні Херсонська ЦБС — це сучасна бібліотечна мережа, яка постійно вдосконалюється, модернізуючи напрями й методи роботи. Провідною бібліотекою системи є Центральна міська бібліотека ім. Лесі Українки як головний методичний і організаційний центр. Саме тут генеруються ідеї для нових проєктів, проводиться навчання персоналу та координується діяльність усіх філій [14]. Сучасний стан публічних бібліотек Херсонської ЦБС характеризується пошуком нових форм роботи, спрямованих на інтеграцію традиційних бібліотечних функцій із сучасними потребами суспільства [15, с. 98—99].

У мирний час бібліотеки виконували роль не лише центрів знань, а й осередків соціокультурного життя регіону. Проте через воєнні дії їхні функції значно розширилися та охоплюють волонтерську діяльність, підтримку внутрішньо переміщених осіб, а також інформаційний супровід, спрямований на збереження національної ідентичності.

Зокрема, до війни публічні бібліотеки Херсонщини активно впроваджували інноваційні проєкти, спрямовані на популяризацію культури, історії та сучасної літератури регіону. Такі ініціативи, як "Краєзнавство Таврії", "Музей книги" та "Цифрова колекція раритетів", надавали користувачам можливість ознайомлюватися з унікальними краєзнавчими матеріалами, збагачувати свої знання та розвивати інтерес до місцевої спадщини. Проєкти "Уікенд у Гончарівці" та "Літо з бібліотекою" стали популярними платформами для дозвілля й освітніх активностей, які залучали і молодь, і старше покоління.

З початком повномасштабного вторгнення бібліотеки регіону швидко адаптували діяльність до нових реалій і стали не лише культурними хабами, а й центрами соціальної підтримки, зокрема для внутрішньо переміщених осіб. У бібліотеках надають психологічну допомогу, проводять інформаційно-консультативні сесії з питань правової, соціальної чи медичної підтримки, організовують простори для безпечного спілкування та взаємодії. Багато бібліотечних установ виконують функції укриттів під час обстрілів, залишаючись осередками психологічного комфорту й безпеки. Одним із головних завдань публічних бібліотек в умовах війни є захист національного інформаційного простору та бо-

ротьба з фейками. Бібліотечні фахівці активно працюють над створенням цифрових ресурсів, що документують злочини агресора проти культурних об'єктів України, забезпечують доступ до перевіреної інформації та сприяють популяризації правдивих історій про війну.

Варто наголосити на розвитку мультимедійних та інноваційних форм роботи, котрі активно використовують навіть в умовах обмеженого фізичного доступу. Віртуальні виставки, онлайн-лекції, квести, букросинг, флешмоби, коучинг і коворкінг стали звичними практиками сьогодення. Такі заходи допомагають бібліотекам залишатися актуальними й сприяють зміцненню соціальних зв'язків у громадах.

Соціальна функція бібліотек набула нового значення в часи війни, адже вони стали провідниками національних ідей, платформами для збереження духовних цінностей і територіями культурної пам'яті. Завдяки активній позиції й адаптивності бібліотеки Херсонщини демонструють стійкість, забезпечують громадян просвітницькими матеріалами та підтримують їх у складний час, залишаються важливими осередками толерантності, національної єдності й просвітництва.

Основними завданнями публічних бібліотек Херсонщини як інформаційно-туристичних хабів є створення платформи для доступу до різноманітної інформації про регіон. Це передбачає не лише доступ до традиційних бібліотечних фондів, а й інтеграцію цифрових технологій для надання актуальної інформації про туристичні маршрути, культурні події, місцеві пам'ятки та інші ресурси, що цікавлять туристів.

Одним із важливих напрямів роботи може стати розроблення інформаційних ресурсів для туристів. Бібліотеки здатні забезпечити доступ до електронних путівників, карт, тематичних маршрутів, аудіогідів та інших корисних матеріалів. Створення мобільного застосунку або вебсайту, який акумулює інформацію про туристичні можливості регіону, стане вагомим внеском у розвиток туристичної інфраструктури. У такий спосіб бібліотеки можуть відігравати роль зв'язкової ланки між туристами, організаторами турів і місцевими громадами.

Іншим важливим завданням є організація культурно-освітніх заходів, які підтримують інтерес до туризму. Бібліотеки можуть виступати в ролі організаторів лекцій, виставок, майстер-класів, що сприяють не лише розвитку культурного туризму, а й популяризації регіональної культури серед туристів і місцевих жителів. Такі

заходи можуть стати потужним інструментом для залучення уваги до Херсонщини, допомагаючи створити позитивний імідж регіону як туристичної мети.

Важливу роль відіграє співпраця з громадами. Організація краєзнавчих квестів, велотурів чи інших інтерактивних заходів допоможе залучити місцевих жителів і туристів та створити платформу для спільного дослідження та популяризації регіону. Бібліотеки також можуть стати майданчиком для проведення регіональних фестивалів, тематичних виставок чи презентацій, спрямованих на збереження культурної спадщини.

Херсонщина відома літературними традиціями, тож бібліотеки можуть організовувати літературні тури, присвячені місцевим письменникам або творам, в яких згадується регіон. Це дасть змогу додатково залучити туристів, які цікавляться культурою та мистецтвом.

Окремо варто зауважити, що Каховська ГЕС, яка протягом десятиліть була важливою складовою частиною енергетичної системи України, зазнала значних руйнувань, спричинивши масштабні екологічні наслідки. Ця подія привертає увагу дослідників, журналістів, туристів і всіх, хто прагне проаналізувати вплив катастрофи на регіон. Публічні бібліотеки Херсонської ЦБС можуть відіграти ключову роль у збереженні інформації про цю подію, систематизації наукових і краєзнавчих матеріалів, а також у створенні ресурсів, що сприятимуть осмисленню наслідків руйнації ГЕС для регіону та країни.

Бібліотеки Херсонської ЦБС мають значні ресурси, присвячені Каховській гідроелектростанції. Краєзнавчі фонди багатьох бібліотечних закладів містять літературу про будівництво ГЕС, її технічні характеристики та історію впливу на соціально-економічний розвиток регіону. Серед матеріалів — численні фотодокументи, карти, інженерні креслення, спогади працівників і дослідників. Сьогодні ці ресурси доповнюють новими матеріалами — фіксацією руйнацій, екологічних наслідків і людських історій, пов'язаних із трагедією.

Каховська ГЕС, її історія й наслідки катастрофи, безперечно, можуть стати значущою частиною нових культурних і туристичних ініціатив регіону. Туристичний потенціал цієї теми значний, адже вона поєднує в собі історичний, екологічний і соціальний аспекти, що привертають увагу як науковців, так і звичайних людей, які шукають відповіді на важливі питання сучасності.

Проте наявні досягнення бібліотек регіону слід розглядати з урахуванням викликів, які впливають на їх функціонування. Окрім фінансових обмежень, застарілої технічної бази та браку кадрів, проблема посилюється й іншими чинниками. Зокрема, відсутність українського самоврядування та належного управління на більшій частині Херсонської області, що зумовлено тимчасовою окупацією, створює додаткові труднощі. Ці проблеми суттєво вплинули на функціонування бібліотечної мережі, зумовивши втрату частини матеріальних ресурсів, ускладнення комунікації з місцевими громадами та обмеження можливостей розвитку.

Одним із першорядних завдань у нинішніх умовах є збереження контролю над бібліотечною сферою та забезпечення її інтеграції в систему українського управління після звільнення територій. Не менш важливим є зміцнення краєзнавчого й інформаційного потенціалу бібліотек, що дасть змогу зберігати пам'ять про трагедії, якот руйнування Каховської ГЕС, а також сприяти розвитку регіонального туризму та освіти.

Висновки. Підсумовуючи, варто зазначити, що публічні бібліотеки Херсонської ЦБС залишаються важливими соціокультурними осередками, які виконують функції не лише центрів знань, а й платформ для комунікації, творчості та збереження місцевої ідентичності. Попри виклики, пов'язані з війною та тимчасовою окупацією частини регіону, бібліотеки демонструють стійкість і здатність адаптувати діяльність до потреб суспільства.

Аналіз виявив, що, окрім обмеженого фінансування, недостатньої технічної бази та браку

кадрів, одним із найбільших викликів є відсутність належного управління, що ускладнює координацію роботи бібліотек, а також їх інтеграцію в загальноукраїнський культурний простір. Ці проблеми потребують комплексного підходу, що охоплює питання відновлення українського самоврядування на територіях регіону та створенням ефективної системи управління бібліотечною сферою.

Водночас сучасні виклики відкривають нові можливості. Регіональний туристичний потенціал, багата історія та культурна спадщина Херсонщини створюють умови для трансформації бібліотек у сучасні інформаційно-туристичні хаби. Поєднання традиційних бібліотечних функцій із новими, якот організація інтерактивних заходів, створення цифрових краєзнавчих ресурсів та співпраця з громадою, може значно розширити вплив бібліотечних установ.

Трансформація бібліотек Херсонської ЦБС потребує активної підтримки з боку органів влади, місцевих громад і партнерських організацій. Водночас важливим завданням залишається інтеграція бібліотечної діяльності у процес відновлення регіону після війни, зокрема через документування подій, популяризацію національних наративів та сприяння розвитку громадянського суспільства.

Завдяки впровадженню інноваційних підходів, використанню найкращих світових практик і співпраці з місцевими ініціативами бібліотеки Херсонської ЦБС мають змогу стати не лише культурними осередками, а й ключовими гравцями у відновленні соціального життя та збереженні історичної пам'яті регіону.

Список бібліографічних посилань

1. Воскобойнікова-Гузєва О. Соціокомунікаційна діяльність провідних бібліотек України в новітніх умовах. *Бібліотечний вісник*. 2016. № 1. С. 12—17. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2016_1_4 (дата звернення: 09.12.2024).
2. Бережна К. С. Формування комфортного інформаційно-комунікаційного середовища публічних бібліотек України. *Молодий вчений*. 2017. № 9. С. 142—146. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_9_35 (дата звернення: 09.12.2024).
3. Охріменко Г., Буката І. Бібліотечний туризм: стан та перспективи для України. *Бібліотечна справа у сучасних інформаційно-комунікативних процесах: тенденції та перспективи* : VII конференція Національного університету "Острозька академія". Острог, 2021. URL: <https://conf.ua.edu.ua/index.php/libconf/libcon202104/paper/view/316/0> (дата звернення: 09.12.2024).
4. Чумак Є. Трансформація інформаційних ресурсів публічних бібліотек України в сучасних умовах. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2022. Вип. 10. С. 36—48. doi: <https://doi.org/10.31866/2616-7654.10.2022.269445> (дата звернення: 09.12.2024).
5. Richards G. Cultural tourism: A review of recent research and trends. *Journal of Hospitality and Tourism Management*. 2018. Vol. 36. P. 12—21. doi: <https://doi.org/10.1016/j.jhtm.2018.03.005> (date of access: 13.12.2024).
6. Yankova I., Stoykova D. Tourist Information in Libraries — Source to Improve Access to Objects of Cultural Heritage. *Journal of Balkan Libraries Union*. 2016. Vol. 4, № 2. P. 23—27. doi: 10.16918/bluj.55013.
7. Бережна К. С. Організаційні трансформації публічних бібліотек України. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2016. Вип. 49. С. 68—76.

8. Хачатурян І. В., Лукаш Г. П. Роль бібліотек у розвитку туристичного краєзнавства. *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса*. 2019. С. 166—170.
9. Молодіжні простори у бібліотеках. *Асоціація молодіжних центрів України*. 2018. URL: <https://youthcenters.net.ua/userfiles/books/Молодіжні-простори-в-бібліотеках.pdf> (дата звернення: 13.12.2024).
10. Прокопенко Л. Бібліотечний туризм: визначення поняття. *Бібліотечний вісник*. 2020. № 4 (258). С. 17—24. doi: <http://doi.org/10.15407/bv2020.04.017> (дата звернення: 09.12.2024).
11. 1001 Libraries to see before you die! URL: <https://1001libraries.wordpress.com/> (date of access: 13.12.2024).
12. Туризм і бібліотеки: найкращий зарубіжний та національний досвід. URL: https://gurt.org.ua/uploads/news/2011/12/12/turizm_i_biblioteku.pdf (дата звернення: 09.12.2024).
13. Волян Н., Жук Л. Місце публічної бібліотеки в туристичній інфраструктурі краю. *Бібліотечний форум: історія, теорія і практика*. 2017. № 4. С. 22—24. URL: https://libraryforum.info/number_journal/no-4-10-2017?page=1 (дата звернення: 09.12.2024).
14. Херсонська централізована бібліотечна система в ретроспективі часу та сьогодення / відп. за вип. В. І. Танчик, відп. ред.: А. В. Костенко, І. М. Безлюдна, Я. Й. Бержестовська; Управління культури Херсонської міської ради, Херсонська централізована бібліотечна система, Центральна бібліотека ім. Лесі Українки. Херсон, 2021. 144 с. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/ukr0000020533> (дата звернення: 09.12.2024).
15. Добровольська В. В., Сидоренко Т. В., Сидоренко А. І. Культурні практики публічних бібліотек півдня України в контексті динаміки соціокультурного поступу регіону. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2019. № 3. С. 96—100. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0004328> (дата звернення: 09.12.2024).

Volodymyr Mironov,
Postgraduate Student
of KNUCA

Public libraries as information and tourist hubs

The purpose of the article is to analyze the current state of public libraries of the Kherson centralized library system of the Kherson City Council and identify challenges and opportunities for their transformation into modern information and tourism hubs.

The paper uses methods of analysis and synthesis to study theoretical and practical sources, a comparative method to study the experience of libraries as tourist hubs in different countries, as well as forecasting methods to determine the possibilities of transforming libraries of the Kherson centralized library system of the Kherson City Council.

The analysis showed that public libraries in Kherson have significant potential for development in the field of information and tourism. At the same time, this potential is realized in conditions complicated not only by limited funding, outdated technical base and lack of personnel, but also by specific socio-political challenges of the region. In particular, this concerns the consequences of the temporary occupation, which include the lack of Ukrainian self-government and proper control over the library sector, as well as management gaps that affect strategic planning and development.

The successful practices of Ukrainian and foreign libraries that effectively integrate educational, cultural and tourist components, creating interactive spaces, organizing excursions and cooperating with travel agencies, are studied. A number of challenges are identified, and ways to overcome them are proposed through innovative approaches, strengthening management mechanisms, attracting community resources and expanding partnerships at the local and national levels.

Keywords: social communications; modernisation; innovative activities of public libraries; organisational structure of libraries; public libraries of Kherson region

References

1. Voskoboynikova-Guzyeva O. (2016). Sociokomunikacijna diyalnist providnih bibliotek Ukrayini v novitnih umovah. *Bibliotechnij visnik*, 1, pp. 12—17. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2016_1_4 (accessed: 09.12.2024).
2. Berezhna K. S. (2017). Formuvannya komfortnogo informacijnno-komunikacijnogo seredovisha publichnih bibliotek Ukrayini. *Molodij vchenij*, 9, pp. 142—146. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_9_35 (accessed: 09.12.2024).
3. Ohrimenko G., & Bukata I. (2021). Bibliotechnij turizm: stan ta perspektivi dlya Ukrayini. *Bibliotechna sprava u suchasnih informacijnno-komunikativnih procesah: tendenciyi ta perspektivi* : VII konferenciya Nacionalnogo universitetu "Ostrozka akademiya". Ostrog. Available at: <https://conf.oa.edu.ua/index.php/libconf/libcon202104/paper/view/316/0> (accessed: 09.12.2024).
4. Chumak Ye. (2022). Transformaciya informacijnih resursiv publichnih bibliotek Ukrayini v suchasnih umovah. *Ukrayinskij zhurnal z bibliotekoznavstva ta informacijnih nauk*, 10, pp. 36—48. doi: <https://doi.org/10.31866/2616-7654.10.2022.269445> (accessed: 09.12.2024).

5. Richards G. (2018). Cultural tourism: A review of recent research and trends. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 36, pp. 12—21. doi: <https://doi.org/10.1016/j.jhtm.2018.03.005> (accessed: 13.12.2024).
6. Yankova I., & Stoykova D. (2016). Tourist Information in Libraries — Source to Improve Access to Objects of Cultural Heritage. *Journal of Balkan Libraries Union*, 4 (2), pp. 23—27. doi: 10.16918/bluj.55013.
7. Berezhna K. S. (2016). Organizacijni transformaciyi publichnih bibliotek Ukraini. *Visnik Harkivskoyi derzhavnoyi akademiyi kulturi*, 49, pp. 68—76.
8. Hachaturyan I. V., & Lukash G. P. (2019). Rol bibliotek u rozvitku turistichnogo krayeznavstva. *Visnik studentskogo naukovo tovaristva DonNU imeni Vasilya Stusa*, pp. 166—170.
9. Molodizhni prostori u bibliotekah. (2018). *Asociaciya molodizhnih centriv Ukraini*. Available at: <https://youthcenters.net.ua/userfiles/books/Molodizhni-prostori-v-bibliotekah.pdf> (accessed: 13.12.2024).
10. Prokopenko L. (2020). Bibliotechnij turizm: viznachennya ponyattya. *Bibliotechnij visnik*, 4 (258), pp. 17—24. doi: <http://doi.org/10.15407/bv2020.04.017> (accessed: 09.12.2024).
11. *1001 Libraries to see before you die!* (n. d.). Available at: <https://1001libraries.wordpress.com/> (accessed: 13.12.2024).
12. *Turizm i biblioteki: najkrashij zarubizhnij ta nacionalnij dosvid.* (n. d.). Available at: https://gurt.org.ua/uploads/news/2011/12/12/turizm_i_biblioteki.pdf (accessed: 09.12.2024).
13. Volyan N., & Zhuk L. (2017). Misce publichnoyi biblioteki v turistichnij infrastrukturi krayu. *Bibliotechnij forum: istoriya, teoriya i praktika*, 4, pp. 22—24. Available at: https://libraryforum.info/number_journal/no-4-10-2017?page=1 (accessed: 09.12.2024).
14. Tanchik V. I. [vidp. za vip.]. (2021). *Hersonska centralizovana bibliotekna sistema v retrospektivi chasu ta sгодennya*. Herson. Available at: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/ukr0000020533> (accessed: 09.12.2024).
15. Dobrovolska V. V., Sidorenko T. V., & Sidorenko A. I. (2019). Kulturni praktiki publichnih bibliotek pivdnya Ukraini v konteksti dinamiki sociokulturnogo postupu regionu. *Visnik Nacionalnoyi akademiyi kerivnih kadriv kulturi i mistectv*, 3, pp. 96—100. Available at: <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0004328> (accessed: 09.12.2024).

Надійшла до редакції 11 грудня 2024 року

УДК 02:005.336.2]:316.776.23](477)(045)=111

DOI: 10.36273/2076-9555.2025.3(344).24-29

Olha Kopievska,

Doctor of Cultural Studies

Professor of the Department of Art Management

and Event Technologies

of National Academy of Culture

and Art Management,

e-mail: okopievska@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-4537-4888>

Yevgen Sviatogor,

2nd-year PhD Student

Educational and Scientific Program

"Information, Library, and Archival Studies"

of National Academy of Culture

and Arts Management,

e-mail: dis5123.esvyatogor@dakkim.edu.ua

<https://orcid.org/0009-0005-8439-4442>

Information and hybrid challenges: actualisation of the library practice legal content

The article examines theoretical concepts in understanding the following concepts: "information", "legal information", "hybrid challenges" and "library practices". The author analyses the impact of the information practices and their legal content in the context of hybrid impacts on the library services consumer. The prospects of acquiring special competences in understanding the interactions of information as a legal instrument of the response to hybrid threats for library staff are comprehended and determined.

The prospects for acquiring knowledge and practical skills in creating library practices as the information legal tools in resisting the hybrid threats are determined.

Keywords: information; legal information; special competence; library; library practice; library services; hybrid challenges

Introduction. Information, as an important component of human existence, is characterised by various branches and spheres, and therefore is defined, comprehended, analysed and developed by the types of influence. Thus, legal information is of particular importance among the various types of information, which allows to ensure legal relations in all spheres of life.

According the Article 17 of the Law of Ukraine "On Information", legal information is 'any information about law, its system, sources, implementation, legal facts, legal relations, law and order, offences and the fight against them and their prevention, etc.' [12]. According to the law, "the sources of legal information are the Constitution of Ukraine,

other legislative and bylaw regulations, international treaties and agreements, norms and principles of international law, as well as non-normative legal acts, media reports, public speeches, and other sources of information on legal issues" [12].

To ensure access to legal information in Ukraine, the accessible information resources have been created and effective educational practices are being implemented to raise awareness and knowledge of the practical application of this type of information.

Legal information and its phenomenological features are an actively studied phenomenon among Ukrainian researchers. Despite the generally high interest of scholars in the concept of "legal information", the theoretical understanding of its phenomenon is being updating, which caused by rapid political, economic, social, cultural transformations, etc.

Theoretical Background. The defining mission of legal information in its global and local dimensions is emphasised by Ukrainian scholars who stress the priority in relations of legal culture, where information occupies a special place [7].

Legal information as an object of legal relations is analysed by scholars through the prism of values and influences. In her research, A. Borysova emphasises the globalisation of information flows, where information manifests itself as a value that has a decisive impact on the legal status and legal relations between people [3].

Studying the conceptual phenomenon of legal information, the scholars refer to its normative characteristics (laws and regulations, international treaties and agreements, principles of international law, media reports, public speeches, and other sources of information on legal issues), as well as focus on the importance of non-normative influences.

Analysing theoretical and legal approaches to the definition of the concept of "legal information", I. Kazmirova offers the author's concept of this term. The researcher proposes to define legal information "as any information about law, its system, sources, mechanism of legal regulation, law and order, offences and combating them, etc." [5, p. 72].

Considering the phenomenon of legal information, the researchers emphasise the importance of such a concept as "legal awareness". The scientists are unanimous in determining the priority of the latter in the processes of formation of human legal awareness. Highlighting the criterion characteristic of legal awareness, the scholars underline the key role of acquiring legal knowledge and skills to apply the rules of law in practice, to understand and defend one's rights and freedoms, guaranteed by the Constitution of Ukraine. Uniting legal consciousness

with deep worldview, the scholars identify its exceptional impact on human behaviour, based on the ideals of the rule of law. The thesis "Law is impossible without a developed public legal consciousness of a person as well as there is no rule of law democratic state without law" is undoubtedly relevant to the Ukrainian reality [11, p. 128].

So, we determine the priority of the scientific novelty of the research problem of the phenomenon of information, its legal aspect in the system of acquiring professional competencies for the effective functioning of library practices in the context of hybrid challenges. The theoretical understanding of the defined issues allows us to increase legal awareness and legal consciousness of the main groups of stakeholders in the biotechnology business.

The legal awareness in the hybrid challenges context is one of the most important components for the social viability of a person, because knowledge of one's rights and freedoms is an integral part of human existence, legal awareness and legal culture. In addition, the legal awareness is a crucial practice of the information function in librarianship.

The issue of legal awareness is an urgent theoretical and practical problem for Ukraine today. It is a set of legal knowledge about legal norms, rights, ways of their implementation in specific relations and situations that is important for ensuring both personal and professional life. Legal awareness has become the vital issue during the Russian-Ukrainian war, when the Ukrainian reality is undergoing rapid transformations in all spheres of human existence, where people face a fierce hybrid challenges and threats flow.

The concept of "legal awareness" as a theoretical category is not actively researched by the Ukrainian scholars in the context of the hybrid challenges, dealt with library practices. The vast majority of legal scholars refer to such concepts as: "information function of law", "legal information", "legal consciousness", "legal competence", etc. The Ukrainian scholars have not considered legal awareness in the prism of professional competence of cultural workers, librarians yet.

Analysing the Ukrainian scientists' researches, concerned the legal awareness, we should note that they are unanimous in their opinion that it is very important for the legal system functioning.

Y. Dupai, a Ukrainian researcher, defines the concept of "legal awareness" as "the process of creating optimal conditions for the fullest possible satisfaction of information and legal problems of various subjects through the use of information resources with advanced technologies" [4, p. 54].

Analysing the legal awareness of society, she emphasises the key role of ensuring the latter, as it is crucial for the legal equality of people. Y. Dupai also underlines the priority of cognition as a significant and characteristic essence of law, where such principles of legal cognition as openness, accessibility, officialdom, and efficiency are significant [4, p. 54—55].

Considering the specifics of the law informational function as the basis of legal awareness in Ukraine, I. Antoshyna, a scholar, reveals the historical origins of the understanding of legal awareness. She notes that the existence of legal customs and influences of the Ancient World rather restrained legal awareness of people in order to influence people. As the scientist rightly emphasises, the legal system and legal awareness in its modern sense are two interdependent categories. The latter is the channel that allows forming individual legal consciousness and legal culture [1].

The researcher's thesis that "The raising the level of legal awareness is directly related to solving such current issues as building a law-governed state, building an information society, educating a citizen of the country, who respects and observes the laws and the interests of other citizens" [1, p. 137] is right.

Today, the issue of legal subject matter competence in various professional manifestations is relevant. Highlighting the concept and structure of legal subject competences, L. Ryabovol, a Ukrainian researcher, actualises the introduction of a competence-based approach to legal education. Its results will be the abilities to correlate professional actions with current legislation to comply with legal norms and to evaluate life from the standpoint of law [14, p. 265].

The purpose of the article is to understand the role and place of information and its legal content in the context of hybrid challenges in context of the actualisation of the library practices prospects and transformations. To achieve the purpose, we have defined **the following tasks**: to study the theoretical approaches to understanding the concepts "information", "legal information", "hybrid challenges"; to analyse the prospects for acquiring special competencies among the librarianship stakeholders as well as the effective transformations of library practices in the system of identifying hybrid challenges.

Results. The peculiarities of legal influence on social relations in the cultural and artistic sphere, the role and importance of legal awareness are emphasised by the Ukrainian scholars. They focus on the priority of legal knowledge in the professional activities of cultural workers, as their legal awareness allows them to ensure the cultural services consumers' high-quality cultural rights and freedoms [6].

In the study, we actualise the issue of legal awareness as a professional competence of library staff, and determine the particular relevance of this issue in the context of hybrid challenges. Today, the library is a communication centre that can provide information as well as humanitarian, volunteer, counselling, rehabilitation support.

Studying the libraries activities during the Russian-Ukrainian war, the scholars are unanimous in their conclusions about their special mission and role in this difficult period for Ukraine. In the methodological advice on the work of libraries under martial law, the Department of Culture and Tourism of the Kharkiv Regional Military Administration and the Kharkiv Regional Universal Scientific Library focus on active transformations of the professional competences of library staff. Today, the library operates as a centre for free legal aid, setting up official websites, online services, and preparing information materials that help temporarily displaced persons receive all the necessary information and legal assistance.

Legal awareness is an important professional competence of a library worker, as they are entrusted with a supporting mission in recording war crimes within their local manifestation, namely: "dead, wounded civilians as a result of the enemy's use of weapons; facts of physical violence; damage, destruction of cultural buildings; damage to buildings and monuments, non-military objects; damage to medical and humanitarian missions" [13, p. 10].

Acquiring professional competences for library staff, it is worth noting the activities of the Ukrainian Library Association, which offers a number of educational events that help to increase legal awareness in professional activities. For example, in 2023 and 2024, the ULA organised and held the following events for the library community: an online seminar "Copyright in the Library", the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference "Library. People. War. Losses and achievements", V Scientific and Practical Online Conference "Information Policy of Memory — Survival, Preservation and Development of Ukrainian Libraries in the Nowadays" [15].

In Ukrainian realities the library should potentially be transformed into an information centre with a set of practices that will help overcome hybrid challenges and threats. After all, the military full-scale aggression against Ukraine includes hybrid forms of warfare. The hybrid warfare tools influence a large number of people, destroying them emotionally, erasing their values, and misleading them with disinformation. Cultural trauma, culture shock and cultural genocide are the negative consequences of the Russian-Ukrainian war.

The hybrid challenges and threats and the response to them, are a crucial topic for the Ukrainian reality. The Ukrainians are bombarded with a huge amount of negative, false information, aimed at destabilising both the individual and the society.

The understanding the nature of hybrid threats, their goals and negative potential is essential knowledge for different segments of the population. Theoretical and practical awareness of identifying, countering and resisting the hybrid threats will help to form both personal and social resilience. That is why it is necessary to actively implement informational and educational practices in the activities of various institutions that can potentially work with the population to understand the phenomenon of hybrid threats.

The libraries are one of such institutions. Their main mission is to provide information services. The prospects of the library as an information centre for countering the hybrid threats are undeniable. To implement this area of activities, library staff need to acquire professional competencies that will allow them to deal with the outlined issues.

The relevance of acquiring professional competencies for cultural workers is also highlighted by the representatives of the academic community. The special competencies, aimed at the information and educational practices to resist the hybrid threats were formulated within the framework of the Erasmus+ project "Academic Response to Hybrid Threat" (WARN) 610133-EPP-1-2019-1-FI-EPPKA2-CBHE-JP, funded by the European Commission.

In our opinion, the practical tools to raise the Ukrainians awareness about hybrid threats in library information centres can be the practical manual "New Hybrid Teaching Methodology" (authors: E. Balashov et al.) [4] and "Glossary of Hybrid Threats" (authors: S. Hryshko et al.) [10].

The librarians have the opportunity to acquire such competences during their professional development at the LLL Centre at the National Academy of Cultural and Arts Management. The Centre offers specialised programmes developed by the representatives of the #WARN project team from the NACAM, namely "New Hybrid Teaching Metho-

dology" [9] and "Cultural Practices as a Tool for Countering Hybrid Threats in the Real and Virtual Environment" [8] are the information and educational resources. They allow to form professional knowledge of the understanding of the terminology, to apply them in the professional lexicon; to recognize the academic and educational practices as the priority tools in the system of protection against hybrid threats; to use effective teaching methods in professional activities that will allow to develop the lecturers and students skills. The subject matter of the proposed programmes gives you the opportunity to acquire knowledge about the introduction of information centres in libraries on resisting the hybrid threats.

Conclusions. The phenomenon of information and its legal content in the prism of Ukrainian scholars theoretical concepts and approaches are characterised by the interdisciplinarity and the author's approach to defining the researched concept phenomenology. It should be emphasised that the scholars are unanimous in asserting the significant mission of the legal content of information in forming human civic consciousness, understanding of rights and freedoms, supporting the rule of law and its development. After all, the legal knowledge allows us to carry out their professional activities efficiently and responsibly, focusing on the challenges of time and the complexity of the Ukrainian present, which is characterised by active hybrid influences.

To implement the functional direction of the library as an information centre for response to hybrid threats, the educational, methodological and practical materials have been developed to carry out the extremely necessary and relevant work.

The library, library practices have their effective potential to develop the proactive people's skills, a socially responsible citizen by the information and educational services. The theoretical knowledge about hybrid challenges, threats and practical skills of their detection and response will allow us to form an information culture of a person, who is capable of legal personalised struggle against the enemy of Ukraine.

References

1. Antoshyna I. V. (2017). Informatsiina funktsiia prava yak osnova pravovoi informovanosti v Ukraini. *Lex portus*, 1, pp. 134—146. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/LP_2017_1_14.
2. Banakh S. (2019). Poniattia ta osoblyvosti informatsii yak teoretychnoi katehorii. *Aktualni problemy pravoznavstva*, 4, 226—231. Available at: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/38405>.
3. Borysova A. (2020). "Informatsiia" ta "pravova informatsiia" yak obiekty pravovidnosyn u sferi informatsiinykh komunikatsii. *Yurydychnyi visnyk*, 4, pp. 180—188. Available at: http://yurvisnyk.in.ua/v4_2020/24.pdf.
4. Dupai Ya. M. (2015). Pravova informovanist suspilstva yak neobkhidna umova funktsionuvannia pravovoi systemy. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*, 4, pp. 53—56. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2015_4_13.
5. Kazmirova I. V. (2016). Pravova informatsiia: poniattia ta dzerela. *Problemy zakhystu prav liudyny v informatsiinomu suspilstvi* : materialy nauk.-prakt. konf. 1 kvitnia 2016 r., m. Kyiv / uporadn.: V. M. Furashev, S. Yu. Petriaiev. Kyiv: Politehnika, pp. 71—74. Available at: https://ippi.org.ua/sites/default/files/zbirnik_tez_01-04-16_ost.pdf.

6. Kopievska O. R. (2007). Pravovyi vplyv na suspilni vidnosyny v kulturno-mystetskii sferi. *Derzhava i pravo : zb. nauk. prats. Yurydychni i politychni nauky*, 38, pp. 14—19.
7. Kopievska O. R. (2018). *Transformatsiini protsesy v kulturnykh praktykakh Ukrainy: hlobalnyi, hlokalnyi kontekst ta lokalni osoblyvosti (kinets XX — pochatok XXI st.)*. Available at: https://ippi.org.ua/sites/default/files/zbirnik_tez_01-04-16_ost.pdf. Ph.D. Thesis. Kyiv.
8. Kopievska O. R. (2024). *Kulturni praktyky, yak instrument protydii hibrydnym zahrozam u realnomu ta virtualnomu seredovyshchi: prohrama pidvyshchennia kvalifikatsii kerivnykiv ta spetsialistiv zakladiv kultury*. Available at: https://nakkkim.edu.ua/images/Instytuty/Tsentr_neper_kul_myst_osv/PK/Programma_Gibrid_zagroz_2024.pdf.
9. Kopievska O. R. (2024). *Metodyka navchannia v umovakh hibrydnykh zahroz: prohrama pidvyshchennia kvalifikatsii pedahohichnykh, naukovykh pedahohichnykh pratsivnykiv zakladiv mystetskoï osvity, pratsivnykiv kultury*. Available at: https://nakkkim.edu.ua/images/Instytuty/Tsentr_neper_kul_myst_osv/PK/Programma_Study_Gibrid_zagroz_2024.pdf.
10. Hryshko S. (eds.). (2023). *Metodyka navchannia v umovakh hibrydnykh zahroz : posibnyk* / E. Balashov, M. Bilokon, T. Borozentseva, M. Holovianko, T. Zhovtenko ta in. Kharkiv: Tekhnolohichniy Tsentr Hrup.
11. Noskov V., Kalianov A., Yefrosynina O. (2005). Pravosvidomist u sotsialno-politychnomu rozvytku liudyny. *Politychnyi menedzhment*, 5, pp. 125—133.
12. Pro informatsiiu : Zakon Ukrainy vid 21.03.2023 № 3005-IX. (2023). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>.
13. *Robota bibliotek v umovakh voiennoho stanu : metodychni porady*. (2022). Departament kultury i turyzmu Kharkiv. obl. viisk. admin., Kharkiv. obl. univers. nauk. b-ka ; red.-uklad. N. M. Hrachova. Kharkiv: KhOUNB.
14. Riabovol L. (2103). Pravova predmetna kompetentnist: poniattia, struktura, pravovi predmetni kompetentsii. *Naukovi zapysky [Kirovohradskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Vynnychenka]*. Serii: Pedahohichni nauky, 121 (2), pp. 263—268.
15. *Ukrainska bibliotekna asotsiatsiia*. (n. d.). Available at: <https://ula.org.ua/search?searchword=%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE&searchphrase=all>.

Ольга Копієвська,

докторка культурології,

професорка кафедри артменеджменту та івент-технологій

Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв

Євген Святогор,

аспірант 2 курсу

ОНП "Інформаційна, бібліотечна та архівна справа"

Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв

Інформація та гібридні виклики:

актуалізація правового змісту бібліотечної практики

У статті досліджено теоретичні концепції осмислення понять "інформація", "правова інформація", "гібридні виклики" та "бібліотечна практика". Проаналізовано значення й дію інформаційних практик, їх правовий зміст в умовах гібридних впливів на споживача бібліотечної послуги. Осмислено та визначено перспективність набуття спеціальних компетентностей із розуміння взаємовпливів інформації як правового інструменту протидії гібридним загрозам для працівників бібліотеки. З'ясовано перспективність набуття знань і практичних навичок у створенні бібліотечних практик як інформаційного правового інструменту в подоланні гібридних загроз.

Ключові слова: інформація; правова інформація; спеціальна компетентність; бібліотека; бібліотечна практика; бібліотечні послуги; гібридні виклики

Список бібліографічних посилань

1. Антошина І. В. Інформаційна функція права як основа правової інформованості в Україні. *Lex portus*. 2017. № 1. С. 134—146. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/LP_2017_1_14 (дата звернення: 09.03.2024).
2. Банах С. Поняття та особливості інформації як теоретичної категорії. *Актуальні проблеми правознавства*. 2019. № 4. С. 226—231. URL: <http://dspace.wnu.edu.ua/handle/316497/38405> (дата звернення: 12.02.25).
3. Борисова А. "Інформація" та "правова інформація" як об'єкти правовідносин у сфері інформаційних комунікацій. *Юридичний вісник*. 2020. № 4. С. 180—188. URL: http://yurvisnyk.in.ua/v4_2020/24.pdf (дата звернення: 12.02.25).
4. Дупай Я. М. Правова інформованість суспільства як необхідна умова функціонування правової системи. *Часопис Київського університету права*. 2015. № 4. С. 53—56. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkur_2015_4_13 (дата звернення: 09.03.2025).
5. Казьмірова І. В. Правова інформація: поняття та джерела. *Проблеми захисту прав людини в інформаційному суспільстві* : матеріали наук.-практ. конф. 1 квітня 2016 р., м. Київ / упоряд. : В. М. Фурашев, С. Ю. Пет-

- ряєв. Київ : Політехніка, 2016. С. 71—74. URL: https://ippi.org.ua/sites/default/files/zbirnik_tez_01-04-16_ost.pdf (дата звернення : 12.02.24).
6. Копієвська О. Р. Правовий вплив на суспільні відносини в культурно-мистецькій сфері. *Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки*. 2007. Вип. 38. С. 14—19.
 7. Копієвська О. Р. Трансформаційні процеси в культурних практиках України: глобальний, глокальний контекст та локальні особливості (кінець XX — початок XXI ст.) : дис. ... д-ра культурології : 26.00.06. Київ, 2018. 487 с.
 8. Копієвська О. Р. Культурні практики, як інструмент протидії гібридним загрозам у реальному та віртуальному середовищі: програма підвищення кваліфікації керівників та спеціалістів закладів культури. URL: https://nakkkim.edu.ua/images/Instytut/Tsentr_neper_kul_myst_osv/PK/Programma_Gibrid_zagroz_2024.pdf (дата звернення: 14.02.2025).
 9. Копієвська О. Р. Методика навчання в умовах гібридних загроз : програма підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних працівників закладів мистецької освіти, працівників культури. URL: https://nakkkim.edu.ua/images/Instytut/Tsentr_neper_kul_myst_osv/PK/Programma_Study_Gibrid_zagroz_2024.pdf (дата звернення: 14.02.2025).
 10. Методика навчання в умовах гібридних загроз : посібник / Е. Балашов, М. Білоконь, Т. Борозенцева, М. Головянко, С. Гришко, Т. Жовтенко та ін. Харків : Технологічний Центр Груп, 2023. 84 с.
 11. Носков В., Кальянов А., Єфросиніна О. Правосвідомість у соціально-політичному розвитку людини. *Політичний менеджмент*. 2005. № 5. С. 125—133.
 12. Про інформацію : Закон України від 21.03.2023 № 3005-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення: 12.02.2025).
 13. Робота бібліотек в умовах воєнного стану : методичні поради / Департамент культури і туризму Харків. обл. військ. адмін., Харків. обл. універс. наук. б-ка ; ред.-уклад. Н. М. Грачова. Харків : ХОУНБ, 2022. 15 с.
 14. Рябовол Л. Правова предметна компетентність: поняття, структура, правові предметні компетенції. *Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]*. Серія: Педагогічні науки. 2013. Вип. 121 (2). С. 263—268.
 15. Українська бібліотечна асоціація. URL: <https://ula.org.ua/search?searchword=%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE&searchphrase=all> (дата звернення: 09.03.2025).

Надійшла до редакції 13 березня 2025 року

АРХІВОЗНАВСТВО Й АРХІВНА СПРАВА

УДК 930.25(100)МРА:378.018](045)
DOI: 10.36273/2076-9555.2025.3(344).29-35

Людмила Доскіч,

кандидатка політичних наук, доцентка,
Київський національний університет культури і мистецтв,
Київський університет культури,
e-mail: ludochka1234d@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-2465-7835>

Ініціативи Міжнародної ради архівів у сфері навчання та професійного розвитку

У статті проаналізовано ініціативи Міжнародної ради архівів (МРА) у сфері навчання й професійного розвитку. Враховуючи сучасні виклики, такі дослідження є критично важливими для забезпечення високої якості архівної роботи на глобальному рівні.

Констатовано, що використання матеріалів і документів МРА є основою для підготовки висококваліфікованих кадрів, здатних забезпечити подальший розвиток і популяризацію архівної галузі. З огляду на це впровадження напрацювань дослідників МРА є пріоритетним завданням національних органів у сфері архівної справи.

Зауважено, що МРА відіграє центральну роль у стандартизації архівної освіти на міжнародному рівні, забезпечуючи гармонізацію знань і практик між країнами світу. Ініціативи МРА сприяють налагодженню професійних зв'язків між архівістами, що дає змогу обмінюватися досвідом, найкращими практиками та інноваціями. Успішне впровадження програм, спрямованих на підготовку архівістів до роботи з цифровими документами та новітніми технологіями, демонструє адаптивність МРА до змін в інформаційному середовищі. Використання сучасних освітніх форматів, як-от дистанційне навчання, сертифікаційні програми, інтерактивні тренінги тощо, дає змогу забезпечити гнучкість й ефективність професійного розвитку архівістів.

Підсумовано, що ініціативи МРА слугують основою для створення стійкої системи професійного розвитку архівістів, яка відповідає викликам сучасності.

Ключові слова: Міжнародна рада архівів; професійна освіта; секція архівної освіти та професійної підготовки; Кодекс етики архівістів

Постановка проблеми. Актуальність дослідження ініціатив Міжнародної ради архівів [9] у підготовці фахівців галузі зумовлено кількома чинниками. По-перше, у сучасному світі архівна справа набула міжнародного характеру, адже значення транскордонних інформаційних потоків постійно зростає. МРА сприяє створенню єдиних стандартів роботи й навчання, що дає змогу архівістам різних країн співпрацювати ефективніше. По-друге, процеси оцифровування документів, робота з електронними архівами й управління даними потребують формування в персоналі нових навичок. Ініціативи МРА допомагають адаптувати освітні програми для архівістів і надають їм можливість працювати із сучасними технологіями, як-от штучний інтелект, хмарні сервіси та блокчейн. По-третє, ініціативи МРА спрямовані на розроблення рекомендацій, які враховують міжнародний досвід підготовки архівістів. Це забезпечує гармонізацію знань і навичок, що важливо в умовах мобільності робочої сили. По-четверте, позаяк архіви є головними установами зі збереження національної та світової документальної спадщини, МРА розробляє програми підготовки, спрямовані на посилення ролі цих установ у збереженні, відновленні та популяризації культурного надбання. По-п'яте, МРА активно впроваджує нові формати навчання, зокрема онлайн-курси, сертифікаційні програми та практичні тренінги. Це підвищує доступність та якість освіти для фахівців різних країн.

Дослідження освітніх ініціатив МРА надає можливість оцінити їх вплив на розвиток архівної справи та підготовку фахівців, а також сприяє розробленню рекомендацій для вдосконалення професійної освіти галузі. Враховуючи сучасні виклики, такі дослідження є критично важливими для забезпечення високого рівня архівної роботи у глобальному вимірі.

Аналіз досліджень і публікацій. Дослідженню міжнародних аспектів архівної справи присвячено публікацію Н. Залеток та Є. Чорноморець [2]. На питаннях діяльності Міжнародної ради архівів, етапах її становлення й розвитку зосередив увагу Є. Старостін [8]. Л. Прокопенко аналізує освітні ініціативи й проекти міжнародних архівних організацій, спираючись на досвід діяльності міжнародних фахових інституцій, зокрема ініціативи секції архівної освіти та підвищення кваліфікації МРА [7].

Останніми роками українські дослідники приділяють увагу діяльності архівів в умовах війни:

М. Палієнко [6], Ю. Ковтанюк [3]. Окремій тематичі присвячено й посібник, підготовлений українськими фахівцями за сприяння Міжнародної ради архівів [5].

Водночас можна зробити висновок, що діяльність МРА в українській науці не здобула належного висвітлення й потребує ґрунтовнішого дослідження.

Мета статті — проаналізувати ініціативи Міжнародної ради архівів у сфері навчання й професійного розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. 23—26 серпня 1950 р. у Парижі відбувся Другий міжнародний конгрес архівістів, який зібрав 350 делегатів із 24 країн світу. Учасники порушили питання створення міжнародної організації обміну інформацією між дослідниками у галузі архівної справи. За ініціативою членів Комітету архівних експертів Ліги Націй було створено Міжнародну раду архівів (International Council on Archives, ICA). Нині вона є професійною міжнародною організацією світової архівної спільноти, що має на меті збереження, розвиток і використання документальної пам'яті людства, налагодження співпраці та обміну інформацією між архівістами, розвиток архівної освіти, поглиблене неупереджене вивчення архівної інформації з метою розкриття складу фондів і вдосконалення процедури доступу до архівів [9]. Утім, заклик до співпраці в архівній сфері підтримали не всі країни, зокрема СРСР, оскільки в той період у розпалі була холодна війна [8, с. 139]. Це на десятиліття відкинуло країни радянського впливу від міжнародної співпраці в архівній галузі.

МРА організовує та регулює спільну діяльність, ефективне управління й використання документів та архівів у межах міжнародної співпраці, упровадження корисного досвіду управління та організації роботи архівів та архівних установ світу [11].

Враховуючи значні відмінності культурного та територіального аспектів у питаннях адаптації запропонованих організацією ініціатив, було прийнято рішення про створення регіональних відділень МРА [10]. До складу Міжнародної ради архівів входять організації та установи з усього світу, а отже рішення, ухвалені в межах її діяльності, зокрема й у сфері вищої освіти з архівної справи, впливають на функції більшості державних і приватних органів та установ, що надають освітні послуги.

У 1976 р. у МРА було сформовано різні секції. Наразі їх налічується 12, а завдання охоплюють різноманітні глобальні питання — від навчання архівної справи до ефективного функціонування специфічних архівів.

Найбільший інтерес у межах пропонованого дослідження становить діяльність секції архівної освіти та професійної підготовки (Section for Archival Education and Training, SAE).

Секція забезпечує підготовку викладачів у сфері архівознавства й діловодства — нового покоління дослідників, які просуватимуть прогресивні ідеї та розв'язуватимуть актуальні питання в майбутньому. Надалі викладачі готуватимуть кадри, що дасть змогу підвищити ефективність управління архівних організацій на всіх рівнях.

Секція архівної освіти та професійної підготовки в діяльності спирається на керівні органи МРА, має зв'язок з ЮНЕСКО через Міжнародну стандартну класифікацію освіти (МСКО).

Міжнародна стандартна класифікація освіти входить до міжнародної системи соціальних та економічних класифікацій ООН та слугує керівництвом для впорядкування освітніх програм і відповідних кваліфікацій за рівнями й сферами освіти. МСКО було вперше розроблено у 1970-х рр. як концептуальний документ для збирання, компіляції та аналізу порівнянних на міжнародному рівні статистичних даних щодо освіти. Наявність стандартної міжнародної класифікації — це перший етап збирання даних; другий — забезпечення уніфікованого застосування класифікації у всіх країнах [14].

Серед найважливіших завдань секції: налагодження співпраці між архівними навчальними закладами з метою надання допомоги в розвитку наукових досліджень і підвищення рівня підготовки фахівців у різних країнах; поширення інформації про можливості здобуття освіти та підготовки кадрів, наприклад, за допомогою регіональних освітніх конференцій; співпраця з іншими органами МРА щодо підготовки навчальних матеріалів [13], а також "розвиток методології освіти та різноманітних навчальних засобів" [7, с. 150].

Розглянемо докладніше проекти, реалізовані секцією архівної освіти та професійної підготовки.

Інтернет-каталог архівних шкіл (Online Directory of Archival Education) і нових установ, які проводять навчання в галузі. Для реалізації цього проекту розробники мають постійно моніторити ситуацію та оновлювати базу даних. Проблема цієї програми полягає в неефективному механізмі оновлення інформації й неможливості синхронізації з офіційним сайтом МРА.

Пакет навчання для викладачів (Training the Trainer Resource Pack). Цей проєкт розроблено для навчання фахівців, які вже працюють у сфері архівної справи. Завдяки програмі фахівець зможе підготувати висококваліфікованого спеціаліста, здатного в майбутньому піднести професію на новий рівень. Проблема проєкту полягає в тому, що бракує перекладів окремими мовами. Нещодавно Training the Trainer Resource Pack було перекладено індонезійською, португальською, німецькою, іспанською, французькою та англійською мовами; у планах — переклад польською та арабською [15].

Навчальні ресурси для ведення електронного документообігу (Digital Recordkeeping Curriculum Resources). Ведення діловодства в сучасній організації передбачає роботу з електронними документами. З розвитком технологій відбувається впровадження цього формату в усі сфери життя суспільства, зокрема й професійну. Переваги систем електронного документообігу очевидні, адже вони дають змогу оптимізувати роботу організації загалом. Завдяки підготовці висококваліфікованих фахівців можна буде уніфікувати та налагодити роботу із системами електронного документообігу, а також забезпечити поступовий перехід до повної заміни паперових документів електронними. Для реалізації цього завдання слід активніше залучати наукову спільноту до розроблення відповідних освітніх програм. Саме для цього й було створено зазначений проєкт [14].

Огляд архівних досліджень і дослідників (Survey of Archival Research and Researchers). Проєкт має на меті формування оглядів результатів досліджень у сфері архівознавства та діловодства як основи майбутніх дослідницьких проєктів. Спеціалізовані органи МРА проводять вузькоспеціалізовані дослідження у межах своїх завдань. Ці студії можуть слугувати своєрідним фундаментом для подальших досліджень, однак є проблема поінформованості наукової спільноти щодо їх результатів. З цією метою і було розроблено наведений проєкт [14].

У 2022 р. секція архівної освіти та професійної підготовки запропонувала своїм членам чотири *віртуальні семінари в серії "Архівна педагогіка"*. Цей проєкт підтримується та фінансується через Програмну комісію (PCOM).

Семінари охоплювали такі теми: архівна освіта та зміни клімату, цифрове кураторство, освіта цифрового збереження в середовищах з обмеженими ресурсами, архівна освіта з інформацією про травми та освіта інформаційної культури. У наступній серії тематику проєкту було розширено такими питаннями: інвалід-

ність та архівна освіта, освіта в іспаномовних регіонах, справедливі трудові практики, антиколоніальна архівна освіта.

Проект, який реалізують під керівництвом авторитетних міжнародних архівістів і педагогів спрямований на залучення широкої аудиторії архівних освітян завдяки усуненню бар'єрів, насамперед пов'язаних із мовою та фізичними обмеженнями. Зокрема, нині можливості викладачів зібратися та обговорити проблемні питання підготовки наступного покоління архівістів до ведення документації у сучасному мінливому ландшафті обмежені. У 2024 р. проект мав посилити міжнародний напрям, зосередившись на іспаномовних викладачах, педагогах з обмеженими можливостями та борцях за справедливість в архівній освіті [12].

Авторами завершеного в лютому 2023 р. дослідницького проекту "Розуміння міжнародного ландшафту травми та архівів" є Н. Лоран і К. Райт. Ініціатива покликана репрезентувати міжнародний погляд на актуальні проблеми, пов'язані з архівами й травмою. Ресурс акумулює статистичні дані й дає змогу оцінити потреби, спланувати забезпечення та підтримати розвиток різноманітної й інклюзивної архівної професії для тих, хто хоче працювати в архівах чи співпрацювати з ними.

У звіті проекту наведено аналіз результатів міжнародного опитування щодо розуміння архівістами досвіду травми й архівів. Опитування проведено англійською, французькою та іспанською мовами у 2022 р. Проект допоможе зрозуміти, наскільки поширеним є досвід травми, яка підтримка є доступною сьогодні, а яку користувачі хотіли б мати в майбутньому. Окрім того, ініціатива дасть змогу визначити, які ресурси, підготовка та освіта запитані, чи є це глобальною проблемою, чи специфічним питанням певних регіонів, культур або спільнот.

Опитування складалося з 43 запитань, на які було надано 1138 відповідей зі 100 країн. Респонденти мали різноманітний кар'єрний досвід, походження, місце проживання. Запитання були призначені людям, які працюють, навчаються або є волонтерами в архівній професії чи суміжних галузях, і передбачали відповіді, що висвітлюють досвід роботи з користувачами архівів. Секція розробила три рекомендації, основу яких становить принцип обізнаності всіх працівників архівів про ризик потенційної травми. Опитування й рекомендації базуються на концепції інформованої про травми практики та пов'язаних із нею п'яти принципів безпеки: довіра; прозорість; вибір; співпраця; розширення можливостей [13].

Поміж чинних проектів також виокремимо такі: *підготовка онлайн-каталогу архівів і доку-*

ментознавства; розроблення навчальної програми цифрового запису; створення міжнародної бази даних архівних досліджень. Ці ініціативи секції дають змогу піднести рівень вищої та післядипломної освіти, адже навчальні курси та дисципліни слід розробляти на основі найактуальніших матеріалів [14].

Не менш важливим для підготовки фахівців з архівної справи стало ухвалення 17 вересня 2010 р. на щорічному загальному з'їзді МРА в Осло Загальної декларації архівів. Документ призначений для широкого загалу й покликаний пропагувати роль архівів і професію архівіста. У декларації, розробленій секцією професійних асоціацій МРА за зразком Квебекської декларації архівів (Declaration Quebecoisdes Archives), у стислій формі подано унікальні характеристики архівів, вимоги до управління архівними документами з метою забезпечення їх доступності впродовж визначеного періоду, акцентовано на значущості та цінності архівного документа й зафіксовано в ньому інформації [16]. Окрім того, задекларовано низку правил, якими має керуватися архівний працівник у діяльності після проходження відповідної університетської підготовки.

Важливим документом МРА є Міжнародний кодекс етики архівістів, ухвалений на Генеральній асамблеї МРА, що проходила під час XVI Міжнародного конгресу МРА в Пекіні у 1996 р. Документ має такий самий правовий статус, як і Загальна декларація архівів, через що не набув поширення в архівній галузі, зокрема у сфері освіти. Кодекс визначає високі фахові та етичні стандарти для представників професії незалежно від країни походження [4] і покликаний вирішити важливі завдання: ознайомити нових представників професії зі стандартами фахової етики; нагадувати досвідченим архівістам про професійну відповідальність перед колегами та суспільством; вселяти громадськості довіру до представників професії та результатів їхньої діяльності [4]. Отже, Кодекс етики регламентує основні принципи роботи архівного працівника, а також є основою для розроблення єдиного міжнародного освітнього стандарту.

Варто наголосити на освітніх ініціативах МРА в умовах російсько-української війни. Зокрема, на вебсайті МРА презентовано посібник з оцифровування архівної спадщини в умовах збройних конфліктів і надзвичайних ситуацій "Практичний посібник з екстреного оцифровування паперової архівної спадщини". Наприкінці 2022 р. над виданням працювали Державна архівна служба України, Міжнародна рада архівів,

Міжнародний альянс із захисту культурної спадщини в зонах конфлікту (ALIPH), експерти А. Черневич (Музей-архів Голта (Канада) та А. Садік Алі, Центральний державний аудіовізуальний та електронний архів, державні архіви прифронтових Чернігівської, Миколаївської та Херсонської областей. Практичним результатом ініціативи став процес оцифровування в останніх двох державних архівах. У посібнику наведено основні інструменти та стратегії збереження важливих колекцій і захисту документальної спадщини України в умовах війни [5], адже "концептуально нове інформаційно-комунікативне середовище, спричинене війною, вимагає гідної відповіді на виклики доби" [1, с. 44].

Документи МРА не є обов'язковими для виконання в межах національного законодавства чи підготовки професійних кадрів з архівної справи. Утім, враховуючи наукову та соціальну значущість проєктів МРА, виразною є потреба використання цих документів у діяльності закладів вищої освіти, які забезпечують підготовку фахівців з архівної справи. Таку можливість надає створення єдиного європейського простору вищої освіти за принципом рівності здобутих дипломів у країнах — учасниках Болонського процесу. Окрім того, ці документи регулюють принципи рівних можливостей працевлаштування у будь-якій країні, що приєдналася до ініціативи. Для їх реалізації насамперед слід забезпечити можливість здобуття якісної освіти, для чого й потрібна єдина освітня програма підготовки фахівців з архівної справи. Її основу становлять принципи підготовки архівних співробітників, закріплені у Загальній декларації архівів. У такий спосіб архіви реалізуватимуть свої найважливіші функції: наукову, освітню та відновлення історичної пам'яті [2].

Висновки. Матеріали й документи, які розробляє та ухвалює МРА, є основою для підготовки висококваліфікованих професіоналів архівної справи, які, зі свого боку, забезпечать подальший розвиток і популяризацію галузі. Упровадження на практиці напрацювань дослідників МРА є пріоритетним завданням більшості національних органів архівної галузі.

МРА відіграє центральну роль у стандартизації архівної освіти на міжнародному рівні, відповідає за гармонізацію знань і практик між країнами. Розроблення освітніх стандартів, рекомендацій та онлайн-ресурсів забезпечує доступність освіти для архівістів різного рівня підготовки з різних регіонів світу. Ініціативи МРА сприяють налагодженню професійних зв'язків між архівістами, обміну досвідом, найкращими практиками й інноваціями.

Успішне впровадження програм, спрямованих на підготовку архівістів до роботи з цифровими документами та новітніми технологіями, свідчить про адаптивність МРА до швидких змін в інформаційному середовищі. Використання сучасних освітніх форматів, як-от дистанційне навчання, сертифікаційні програми, інтерактивні тренінги тощо, надає можливість забезпечити гнучкість та ефективність фахового розвитку архівістів відповідно до викликів сучасності.

Актуальність ініціатив МРА в освітній сфері зумовлено глобалізацією архівної справи, потребою збереження світової культурної спадщини, розвитком цифрових технологій, уніфікацією освітніх стандартів, пошуком і розробленням інноваційних підходів до навчання.

Перспективу подальших досліджень розвитку професійної освіти архівістів становлять такі напрями: інтеграція інноваційних технологій у програми підготовки, підвищення уваги до етичних аспектів роботи у цифрову епоху тощо.

Список бібліографічних посилань

1. Биркович Т., Вільчинська І. Інформаційно-комунікативна діяльність бібліотек України в умовах війни. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 4. С. 42—48.
2. Залєток Н., Чорноморець Є. Осмислення ролі архівів у Європейському Союзі. *Архіви України*. 2023. Вип. 3. С. 7—27.
3. Ковтанюк Ю. Актуальні питання збереженості фондів архівів, бібліотек і музеїв як установ культури в умовах воєнного стану. *Бібліотечний вісник*. 2024. № 2. С. 12—31.
4. Кодекс етики архівістів. URL: <https://old.archives.gov.ua/Law-base/Standards/2004-02-3-pr.4.pdf>.
5. Міжнародна рада архівів презентувала посібник, який підготувала у співпраці з українськими фахівцями. *Rayon.in.ua*. URL: <https://history.rayon.in.ua/news/722079-mizhnarodna-rada-arkhiviv-prezentovala-posibnik-yakiy-pidgotuvala-u-spiivpratsi>.
6. Палієнко М. Українські архіви, війна та збереження національної ідентичності. *Архіви України*. 2022. № 1. С. 12—38.
7. Прокопенко Л. С. Освітні проєкти міжнародних архівних організацій у контексті Програми навчання впродовж життя. *Архіви — наука — суспільство: шляхи взаємодії* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. Київ, 2015. С. 149—152.

8. Старостін Є. Міжнародна рада архівів: шлях у півстоліття. *Студії з архівної справи та документознавства*. 1998. Т. 3. С. 138—143.
9. About ICA. *International Council on Archives*. URL: <http://www.ica.org/102/about-ica/an-introduction-to-our>.
10. ICA Regional Branches. *International Council on Archives*. URL: <https://www.ica.org/ica-network/regional-branches>.
11. International Council on Archives Constitution: approved by the 2012 AGM in Brisbane, 24 August 2012. *International Council on Archives*. URL: http://www.ica.org/sites/default/Constitution%202012%20En%20final_0.pdf.
12. Let's talk about archival education! Archival Pedagogies 2024. *International Council on Archives*. URL: <https://www.ica.org/lets-talk-about-education-archival-pedagogies-2024/>
13. Resource of the Month — Understanding the international landscape of trauma and archives. *International Council on Archives*. URL: <https://www.ica.org/resource-of-the-month-the-international-landscape-of-trauma-and>.
14. Section for Education and Training — SAE. *International Council on Archives*. URL: <http://www.ica.org/en/about-education-and>.
15. Training the Trainer Resource Pack. Margaret Crockett and Janet Foster. The Archives-Skills Consultancy on behalf of the ICA Section on Archival Education and Training. URL: <http://www.ica-sae.org/trainer/english/index.htm>.
16. Universal Declaration on Archives: approved by the 2010 AGM in Oslo, 17 September 2010. *International Council on Archives*. URL: <http://www.ica.org/en/universal-declarationarchives>.

Liudmyla Doskich,

PhD of Politics Science, Docent,

Kyiv National University of Culture and Arts,

Kyiv University of Culture

Initiatives of the International Council on Archives in the field of training and professional development

The purpose of the article is to analyze the initiatives of the International Council on Archives (ICA) in the field of training and professional development. Given the current challenges, such research is critically important for ensuring a high level of archival work at the global level.

The use of materials and documents of the ICA is an important basis for training high-quality personnel, who, in turn, will ensure the further development and popularization of this professional field. Therefore, the use of the work of ICA researchers is a priority task of most national authorities in the field of archival affairs.

The ICA plays a central role in the standardization of archival education at the international level, ensuring the harmonization of knowledge and practices between countries. ICA initiatives contribute to the creation of networks of professional connections between archivists, which allows for the exchange of experience, best practices and innovations.

The successful implementation of programs aimed at training archivists to work with digital documents and the latest technologies demonstrates the adaptability of ICA to rapid changes in the information environment. The use of modern educational formats, such as distance learning, certification programs, interactive trainings, etc., allows for flexibility and efficiency of professional development of archivists. Thus, ICA initiatives provide the foundation for creating a sustainable system of professional development of archivists, capable of meeting the challenges of modern times.

Keywords: International Council on Archives; professional education; Section on Archival Education and Professional Training; Code of Ethics for Archivists

References

1. Byrkovych T. & Vilchynska I. (2023). Informatsiino-komunikatyvna diialnist bibliotek Ukrainy v umovakh viiny. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informohiia*, 4, pp. 42—48.
2. Zaliatok N. & Chornomorets Ye. (2023). Osmyslennia roli arkhiviv u Yevropeiskomu Soiuzi. *Arkhivy Ukrainy*, 3, pp. 7—27.
3. Kovtaniuk Yu. (2024). Aktualni pytannia zberezhenosti fondiv arkhiviv, bibliotek i muzeiv yak ustanov kultury v umovakh voiennoho stanu. *Bibliotechnyi visnyk*, 2, pp. 12—31.
4. *Kodeks etyky arkhivistiv*. (n. d.). Available at: <https://old.archives.gov.ua/Law-base/Standards/200>.
5. *Mizhnarodna rada arkhiviv prezentovala posibnyk, yakyi pidhotuvala u spivpratsi z ukrainskymi fakhivtsiamy*. (n. d.). Available at: <https://history.rayon.in.ua/news/722079-mizhnarodna-rada-arkhiviv-prezentovala-posibnik-yakiy-pidgotuvala-u-spivpratsi-z-ukrainskimi-fakhivtsyami>.
6. Paliienko M. (2022). Ukrainski arkhivy, viina ta zberezhennia natsionalnoi identychnosti. *Arkhivy Ukrainy*, 1, pp. 12—38.
7. Prokopenko L. S. (2015). Osvitni proiekty mizhnarodnykh arkhivnykh orhanizatsii u konteksti Prohramy navchannia vprodovzh zhyttia. *Arkhivy — nauka — suspilstvo: shliakhy vzaiemodii* : materialy Vseukr. nauk.-prakt. konf. Kyiv, pp. 149—152.
8. Starostin Ye. (1998). Mizhnarodna rada arkhiviv: shliakh u pivstolittia. *Студії з архівної справи та документознавства*, 3, pp. 138—143.

9. About ICA. (n. d.). *International Council on Archives*. Available at: <http://www.ica.org/102/about-ica/an-introduction-to-our-organization.html>.
10. ICA Regional Branches. (n. d.). *International Council on Archives*. Available at: <https://www.ica.org/ica-network/regional-branches>.
11. International Council on Archives Constitution: approved by the 2012 AGM in Brisbane, 24 August 2012. (2012). *International Council on Archives*. Available at: http://www.ica.org/sites/default/files/Constitution%202012%20En%20final_0.pdf.
12. Let's talk about archival education! Archival Pedagogies 2024. (2024). *International Council on Archives*. Available at: <https://www.ica.org/lets-talk-about-archival-education-archival-pedagogies-2024>.
13. Resource of the Month — Understanding the international landscape of trauma and archives. (n. d.). *International Council on Archives*. Available at: <https://www.ica.org/resource-of-understanding-the-international>.
14. Section for Education and Training — SAE. (n. d.). *International Council on Archives*. Available at: <http://www.ica.org/en/about-education-and>.
15. *Training the Trainer Resource Pack*. Margaret Crockett and Janet Foster. The Archives-Skills Consultancy on behalf of the ICA Section on Archival Education and Training. (n. d.). Available at: <http://www.ica-sae.org/trainer/english/index.htm>.
16. Universal Declaration on Archives: approved by the 2010 AGM in Oslo, 17 September 2010. (2010). *International Council on Archives*. Available at: <http://www.ica.org/en/universal-declarationarchives>.

Надійшла до редакції 2 січня 2025 року

ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 061:[005.923:004.896CRM]](477)(045)
DOI: 10.36273/2076-9555.2025.3(344).35-39

Олексій Красинський,

аспірант Національного університету "Львівська політехніка",
спеціальність "Інформаційна, бібліотечна та архівна справа",
e-mail: oleksii.d.krasynskyi@lpnu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-5993-8496>

Перспективи використання CRM-систем для автоматизації роботи наукових установ

Метою статті є дослідження перспектив упровадження CRM-систем для автоматизації діяльності наукових установ, зокрема обліку членів, управління, організації та відстеження членських внесків, налаштування сповіщень і проведення аналітики. У процесі дослідження використано **методи** порівняльного аналізу та синтезу, які дали змогу оцінити переваги й недоліки різних CRM-рішень, як-от Zoho CRM, CAS Research, а також opensource-систем SuiteCRM, Odoo та EspoCRM. **Наукова новизна** полягає у всебічному аналізі можливостей сучасних CRM-систем для наукових організацій, а також у розробленні рекомендацій щодо вибору оптимальної системи для ефективної організації роботи.

Висвітлено ключові аспекти автоматизації рутинних процесів, інтеграції з платіжними системами для зручного обліку членських внесків і централізації даних для поліпшення комунікації.

У **висновках** подано рекомендації щодо вибору CRM-систем для наукових установ, зосереджених на підвищенні ефективності управління, організації та відстеження членських внесків, а також забезпеченні сталого розвитку організації.

Ключові слова: CAS Research; Zoho CRM; CRM; CRM для наукових установ; автоматизація обліку членів; системи сповіщень; відстеження членських внесків; CRM з елементами штучного інтелекту; opensource CRM-рішення

Постановка проблеми. Потреба заміни класичного паперового й аналогового обліку автоматизованим зумовлює завдання пошуку доступних рішень і, в окремих випадках, розроблення спеціалізованих систем для наукових установ. В умовах сучасної децентралізованої структури таких організацій постають нові виклики: забезпечення єдиного обліку членів у різних осеред-

ках, автоматизація контролю за сплатою внесків, своєчасне сповіщення та зручний доступ до інформації для всіх членів організації.

Наявні методи обліку, базовані на використанні традиційних паперових і локальних електронних систем, стають неефективними, адже не можуть забезпечити цілісність бази даних, прозору звітність і швидке оновлення інформації.

З огляду на порушені проблеми актуальним є дослідження наявних інструментів для автоматизації обліку і сповіщень, а також, у разі потреби, розроблення рішень, що забезпечують ефективне управління та підтримку роботи наукових установ.

Аналіз досліджень і публікацій. Дослідження F. Buttle демонструє, як підходи CRM (Customer Relationship Management, CRM; управління взаємовідносинами з клієнтами) можуть сприяти автоматизації діяльності наукових установ, зокрема обліку членів, розсиланню сповіщень і фінансовому контролю. Важливість комплексного підходу до CRM, що охоплює технологічні й управлінські аспекти, дає змогу науковим установам визначати конкретні вимоги до обліку членів і забезпечувати актуальність даних [1].

Автоматизація ключових процесів, що передбачають сповіщення про події та фінансові внески, допомагає скоротити рутинні завдання й забезпечити своєчасне інформування. CRM також пропонує інструменти для персоналізованих комунікацій: система автоматично надсилатиме персональні повідомлення, підвищуючи ефективність взаємодії з різними категоріями членів. Аналітичний CRM допомагає проводити фінансовий контроль, прогнозуючи тенденції у сплаті внесків і залученні нових членів, завдяки чому установи можуть оптимально планувати бюджет.

Застосування цих підходів дає змогу вдосколити організаційні процеси, ефективно керувати обліком, комунікацією та фінансами.

У статті S. Carballo проаналізовано широкий спектр CRM-інструментів, які відрізняються за функціями, вартістю та перевагами для закладів вищої освіти. Цей огляд допомагає освітнім установам порівняти рішення для вибору CRM, що найкраще відповідає їхнім потребам, від автоматизації обліку до підтримки комунікацій і набору нових учасників. Система може бути корисною для наукових установ, які шукають ефективні інструменти організації роботи [2].

L. Perrier, E. Blondal, P. Ayal, D. Dearbor вивчають аспекти управління науковими даними у закладах вищої освіти [5]. Процес охоплює аналіз життєвого циклу даних — від створення до поширення й збереження. Автори наголошують на потребі підвищення уваги до якості та прозорості даних, що є важливим аспектом ефективного управління академічними ресурсами.

Науковці зосереджують увагу на тому, як організувати відкритий доступ до даних, створення метаданих і підтримку репозитаріїв, що є актуальним для забезпечення прозорості та надійності даних у наукових установах.

Стаття є корисною в контексті пропонованого дослідження, оскільки висвітлює важливість комплексного підходу до управління науковими даними й розкриває методи організації, які можуть бути адаптовані для автоматизації обліку, сповіщення та фінансового контролю в наукових установах.

Мета статті полягає в дослідженні можливостей використання CRM-систем для автоматизації роботи наукових установ, зокрема обліку членів, налагодження сповіщень і контролю фінансових внесків.

Завдання полягає в аналізі наявних підходів до управління цими процесами в наукових організаціях, а також у визначенні оптимальних інструментів підвищення ефективності й прозорості операційної діяльності.

Статтю спрямовано на формування рекомендацій щодо впровадження CRM-систем, здатних підтримувати високі стандарти організаційної роботи, забезпечувати централізацію даних та ефективну комунікацію в межах наукових установ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасні наукові установи стикаються з потребою оптимізації управління ресурсами, організації обліку членів, підтримки зручної комунікації та забезпечення надійного фінансового контролю. У контексті цих потреб CRM-системи, зокрема Zoho CRM [7] і CAS Research [3], надають широкі можливості для автоматизації та оптимізації ключових процесів, що підвищують ефективність роботи організацій. Ці системи допомагають централізовано зберігати дані про членів, автоматизувати комунікаційні процеси, налагодити контроль за фінансовими внесками й проводити аналітичне оцінювання активності членів.

Розглянемо, як зазначені CRM-системи можна використати для розв'язання конкретних завдань з організації роботи наукових установ, зокрема обліку членів, налаштування сповіщень, управління фінансовими операціями та аналізу ефективності взаємодії з членами організації.

CRM-системи, як-от Zoho CRM і CAS Research, надають різноманітні можливості для обліку членів організацій та управління ресурсами. Zoho CRM допомагає створювати детальні профілі користувачів, що містять особисту інформацію, відомості про історію внесків та участь у заходах, з можливістю категоризації членів за регіонами, науковими інтересами та рівнем активності. Ці опції допомагають налаштувати автоматизоване відстеження даних для окремих категорій і в разі потреби спростити сегментацію. CAS Research забезпечує інтегровану систему для обліку членів та управління науковими проектами, зберігаючи

важливу інформацію централізовано, що сприяє зниженню втрат даних і забезпечує їх доступність для всіх співробітників навіть на відстані.

Сповіщення є основним компонентом CRM, що сприяє підтримці активної комунікації з членами наукових організацій. Налаштування Zoho CRM дають змогу автоматично відправляти нагадування про внески, повідомлення про події тощо через електронну пошту або SMS, забезпечуючи персоналізований підхід. CAS Research також пропонує гнучку систему сповіщень, яка інтегрує різноманітні канали зв'язку й надає можливість повідомляти членів організації про важливі події в реальному часі. Обидва рішення забезпечують простоту використання та високу надійність, хоча Zoho CRM більше придатна для адаптивної персоналізації сповіщень завдяки різноманітним налаштуванням на рівні користувача.

Управління фінансовими операціями, пов'язаними з членськими внесками, є одним із головних аспектів роботи наукових організацій. Zoho CRM пропонує можливість інтеграції з платіжними системами, як-от Stripe [12] чи PayPal [11], що дає змогу автоматично збирати внески, відстежувати платежі та вести облік в реальному часі. CAS Research також підтримує інтеграцію з обліковими системами, надаючи централізоване рішення для контролю фінансів, що передбачає автоматичні нагадування про потребу оплати та звітність за фінансовими операціями, забезпечуючи прозорість і зручність для членів організації.

В Україні, де платіжна система PayPal не працює для внутрішніх транзакцій, можна використовувати локальні фінансові рішення. Zoho CRM, наприклад, підтримує адаптацію під платіжні системи LiqPay [10], Monobank і ПриватБанк через кілька методів інтеграції:

1. Вебхуки (webhooks): Zoho CRM надає можливість налаштовувати вебхуки для передавання даних між CRM і платіжними системами на кшталт LiqPay чи Monobank. Це дозволяє CRM автоматично отримувати й оновлювати інформацію про платежі та внески членів.

2. Інтеграція через Zapier або Integromat: платформи автоматизації, як-от Zapier [9], підтримують інтеграцію з Zoho CRM, а також можуть використовувати API-інтерфейси LiqPay або Monobank для передавання даних між системами. Це дає змогу надсилати дані про платежі або сповіщення безпосередньо в CRM.

3. API-інтеграція: оскільки і Zoho CRM, і локальні платіжні системи, як-от LiqPay та Monobank, підтримують API-інтерфейси, можливе створення кастомного рішення для автоматичного обміну даними. Це забезпечує автоматичний облік фінансових операцій у CRM-системі, онов-

лення статусів платежів і персоналізоване оповіщення членів організації.

Отже, адаптація Zoho CRM для використання локальних платіжних систем забезпечує зручний, автоматизований контроль і прозорість у фінансових операціях, які повністю відповідають українським реаліям.

Аналітика є важливим компонентом для відстеження активності членів та оцінювання ефективності взаємодії. Zoho CRM пропонує розширені можливості аналітики, що дають змогу створювати звіти та діаграми активності користувачів, а також проводити сегментацію членів за їхньою залученістю та профілем. CAS Research інтегрує дані з різних відділів і надає можливість відстежувати прогрес проєктів, виявляти тенденції та вдосконалювати стратегії взаємодії на основі даних, що робить її особливо корисною для наукових установ, які залежать від командної роботи й спільного доступу до аналітики.

Zoho CRM і CAS Research забезпечують комплексні рішення для автоматизації обліку, сповіщення, управління фінансами й аналітики, які можуть суттєво підвищити ефективність і прозорість процесів у наукових установах.

Вартість впровадження CRM-систем на кшталт ZohoCRM [8] і CAS Research може значно відрізнятися залежно від обраного функціоналу, кількості користувачів, необхідних інтеграцій і масштабу організації.

Zoho пропонує різні плани, від базового до преміумкласу, з вартістю, що варіюється приблизно від \$12 до \$45 на користувача щомісяця. Для наукових установ, що потребують широкої інтеграції з платіжними системами чи розширеної аналітики, варто обрати плани Professional або Enterprise. Zoho також надає опції для великих організацій, що допомагають налаштувати додаткові модулі й функції, але це може збільшити загальну вартість використання.

CAS Research — це спеціалізована CRM для наукових установ, а отже її вартість може бути вищою через специфічні функції, орієнтовані на управління дослідницькими проєктами та командну співпрацю. CAS Research здебільшого пропонує індивідуальні цінові рішення для установ, і ціни визначають на основі запитів конкретної організації. CAS також може враховувати витрати на кастомізацію під потреби установи, підтримку й навчання персоналу, що збільшує вартість.

Упровадження CRM-систем Zoho CRM і CAS Research не обмежується лише платою за підписку, а передбачає значні інвестиції часу та ресурсів для налаштування, навчання персоналу й перенесення даних. Персоналу потрібен час на опанування функціоналу нової CRM, щоб

ефективно працювати з аналітичними даними, вести облік членів і користуватися комунікаційними інструментами. Це завдання передбачає організацію чи відвідування онлайн-курсів, практичних тренінгів, які, зі свого боку, потребують залучення як внутрішніх, так і зовнішніх тренерів, що додатково збільшує витрати.

Наявні дані про членів, зокрема профілі, контактна інформація, фінансові записи й історія участі у проєктах, також потребують перенесення до нової системи. Якщо ці дані зберігають у різних форматах, їх конвертація й перевірка можуть виявитися трудомістким завданням. Окрім того, кожному користувачеві CRM потрібно надати права доступу залежно від його ролі в організації, що вимагає додаткового часу для налаштування та гарантування безпеки даних.

Окрім актуальної інформації, важливо також перенести історичні дані про взаємодії, що дає змогу CRM-системі забезпечувати повноцінну аналітику, а також акумулювати інформацію щодо попередніх внесків та участі членів у проєктах. Цей процес також може бути трудомістким, особливо якщо історичні дані розпорошені чи зберігаються в застарілих форматах.

Отже, процеси впровадження та налаштування CRM-системи можуть охоплювати період від кількох тижнів до кількох місяців, залежно від обсягу даних і рівня підготовленості персоналу. Ці чинники суттєво впливатимуть на зростання загальних витрат на інтеграцію, але в разі правильного налаштування CRM-система згодом дасть змогу оптимізувати час і ресурси, потрібні для управління установою.

Висновки. Упровадження CRM-систем в роботу наукових установ сприятиме підвищенню ефективності управління обліком членів, налагодженню комунікацій і фінансового контролю. Системи на кшталт Zoho CRM і CAS Research пропонують численні інструменти для автоматизації цих процесів, як-от зручне зберігання й управління даними про членів, автоматизація сповіщень, підтримка збирання та обліку фінансових внесків, а також розширені аналітичні можливості для відстеження залученості й активності працівників.

Одним із викликів є адаптація CRM до локальних платіжних систем в Україні, зокрема LiqPay, Monobank чи ПриватБанк, що потребує налаштування додаткових інтеграцій через веб-хуки або API-інтеграції. Впровадження CRM також передбачає значні витрати часу й ресурсів на навчання персоналу, перенесення наявних даних, налаштування доступу для користувачів та імпорт історичної інформації, що може бути тривалим процесом.

Проте, попри початкові витрати, CRM-система забезпечує довгострокові переваги для наукових установ, а саме вдосконалення координації між відділами, прозорість фінансових операцій і можливість глибокої аналітики, що сприяє ухваленню обґрунтованих управлінських рішень. Завдяки широкому спектру можливостей CRM є цінним інструментом для наукових організацій, що прагнуть підвищити операційну ефективність і поліпшити комунікацію з працівниками.

Перспективи подальших досліджень. Подальші дослідження у сфері використання CRM-систем для наукових установ доцільно зосередити на вивченні можливостей відкритих (opensource) рішень, як-от SuiteCRM [6], Odoo [4] та EspoCRM. Ці системи пропонують гнучкість і можливість адаптації під специфічні потреби наукових установ без додаткових витрат на ліцензії.

Відкриті CRM-системи мають кілька переваг, серед яких — можливість повної кастомізації коду, гнучкість у налаштуванні функцій і незалежність від постачальників. Наукові установи можуть налаштувати такі CRM відповідно до власних потреб, інтегруючи додаткові функції, наприклад для обліку працівників або управління проєктами. Однак використання opensource-рішень також може спричинити певні виклики. Наприклад, процеси налаштування та підтримки відкритих CRM-систем потребують високого рівня технічної компетенції, а отже додаткових витрат на технічний супровід чи залучення експертів. Окрім того, opensource-рішення не завжди пропонують комплексну документацію та підтримку користувачів, на відміну від комерційних CRM-систем Zoho або CAS Research, що забезпечують доступ до підтримки й оновлень.

Одним із перспективних напрямів подальших досліджень є інтеграція CRM-систем із технологіями штучного інтелекту (ШІ) і машинного навчання. Використання ШІ може значно розширити можливості аналітики й допомагати CRM-системам прогнозувати потреби на основі даних щодо поведінки членів організації, автоматично сегментувати користувачів, а також рекомендувати найефективніші стратегії взаємодії. ШІ також дає змогу оптимізувати процеси комунікації, наприклад налаштування автоматичних нагадувань і персоналізованих повідомлень на основі поведінкових моделей.

Подальші дослідження здатні допомогти оцінити, наскільки opensource CRM-рішення з інтегрованим ШІ можуть відповідати потребам наукових установ, забезпечити надійність, ефективність та довговічність в управлінні організаційними процесами.

Список бібліографічних посилань

1. Buttle F. Customer Relationship Management. 2nd ed. Elsevier Ltd, 2009. 500 p.
2. Carballo S. CRM for Higher Education: 15 Best Options to Consider. 13 September 2024. *Element451*. URL: <https://element451.com/blog/crm-for-higher-education>.
3. CAS Research CRM. 30 October 2024. *Cas Software*. URL: <https://www.cas-software.com/solutions/crm-xrm/cas-research>.
4. Odoo CRM. 30 October 2024. *Odoo*. URL: <https://www.odoo.com/app/crm>.
5. Perrier L., Blondal E., Ayal P., Dearbor D. Research Data Management in Academic Institutions: A Scoping Review. *PLOS One*. 2017. 12 (5). May 23.
6. Suite CRM. 30 October 2024. *SuiteCRM*. URL: <https://suitecrm.com/>.
7. Zoho CRM. 30 October 2024. *Zoho*. URL: <https://www.zoho.com/crm>.
8. Zoho CRM Pricing. 30 October 2024. *Zoho*. URL: https://www.zoho.com/crm/zohocrm-pricing.html?source_from=crm-header.
9. An introduction to APIs. *Zapier*. URL: <https://docs.zapier.com/platform/quickstart/build-integration>.
10. LiqPay. *LiqPay*. URL: <https://www.liqpay.ua/en/information/about/info>.
11. Balderas M. PayPal APIs: Up and Running: A Developer's Guide. 1st ed. O'Reilly Media, 2011. 122 p.
12. Abdelfattah R. Stripe Integration in Angular: A Step-by-Step Guide to Creating Payment Functionality. Abdelfattah Ragab, 2024. 40 p.

Oleksii Krasynskyi,

Postgraduate Student

at the Department of Social Communications and Information Activity,
Lviv Polytechnic National University**Prospects for using CRM systems to automate the operations of scientific institutions**

The purpose of this article is to examine the potential of CRM systems in automating the operations of scientific institutions. With the increasing need for streamlined resource management, efficient member tracking, and transparent financial operations, this study focuses on evaluating CRM solutions such as Zoho CRM and CAS Research. These systems provide centralized data management, automated notifications, and integration capabilities with payment platforms to address the unique needs of decentralized organizations.

The study identifies how CRM systems can optimize key processes such as member management, notification systems, and tracking of membership fees. For instance, Zoho CRM offers tools for personalized communication, automated reminders, and integration with payment systems like Stripe or PayPal, while CAS Research provides tailored solutions for research-specific project management and collaboration. Both systems enhance data centralization and transparency, improving communication and administrative efficiency.

Additionally, the article explores the role of open-source CRM solutions like SuiteCRM and Odoo, highlighting their cost-effectiveness and flexibility for customization. However, these systems often require higher technical expertise for implementation and maintenance. The potential of integrating artificial intelligence (AI) within CRM systems is also discussed, particularly for predictive analytics, automated member segmentation, and personalized interactions.

While CRM systems offer numerous benefits, the article acknowledges challenges such as data migration, system customization, and the need for technical training. Despite these barriers, the adoption of CRM systems presents significant opportunities for scientific institutions to enhance operational efficiency, support long-term organizational growth, and maintain effective member engagement through advanced analytics and tailored communication strategies. The recommendations provided aim to guide institutions in selecting and implementing CRM solutions best suited to their needs, ensuring sustainable and effective automation.

Keywords: CAS Research; Zoho CRM; CRM; CRM for academic institutions; membership automation; notification systems; membership fee tracking; CRM with artificial intelligence elements; open-source CRM solutions

Надійшла до редакції 15 січня 2025 року

УДК 005.53:004.896(477)(045)

DOI: 10.36273/2076-9555.2025.3(344).39-45

Денис Тарасенко,

кандидат технічних наук,

доцент кафедри приватного та публічного права

Східноєвропейського університету імені Рауфа Аблязова,

e-mail: denis.tarasenko@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0006-0582-1619>**Інформаційне забезпечення управління:
аналітичний інструментарій і технології**

У статті досліджено основні функції, завдання, роль і значення інформаційного забезпечення управління у процесах ухвалення управлінських рішень. Проаналізовано основні етапи формування системи інформаційного забезпечення управління, зокрема збирання, опрацювання, зберігання, аналіз та поширення інформації, яка є базисом

© Тарасенко Д., 2025

для ефективного виконання управлінських функцій. Наголошено на важливості актуальності, достовірності, повноти та зрозумілості інформації, яку використовують для оцінювання поточного стану об'єкта дослідження, прогнозування, планування й ухвалення управлінських рішень. Розглянуто взаємозв'язок між інформаційним забезпеченням і функціонуванням управлінських процесів, зокрема плануванням, організацією, мотивацією та контролем.

Визначено основні інструменти інформаційного забезпечення, як-от: система підтримки ухвалення рішень (DSS), аналітичні платформи бізнес-інтелекту (BI), система управління базами даних (DBMS) і системи прогнозування процесів. З'ясовано роль зазначених інструментів у підвищенні ефективності ухвалення рішень завдяки використанню великих даних, автоматизації аналітичних процесів та інтеграції інформаційних потоків. Окреслено основні проблеми, з якими стикаються сучасні організації у сфері інформаційного забезпечення управління, зокрема надлишковість інформації, складність інтеграції різних джерел даних, підтримання інформаційної безпеки та підвищення якості даних.

За результатами дослідження обґрунтовано напрями оптимізації інформаційного забезпечення з метою підвищення адаптивності, конкурентоспроможності та результативності організації в умовах швидкозмінного середовища. Визначено доцільність упровадження сучасних технологій, як-от штучний інтелект, великі дані й хмарні обчислення, для ефективного управління інформаційними потоками та забезпечення успішної діяльності організації.

Ключові слова: інформаційне забезпечення; інформаційні потоки; управління; ухвалення рішень; інформаційні технології; ефективність; аналітика

Постановка проблеми. У сучасних реаліях інформаційні системи стали важливим інструментом управління. Інформаційне забезпечення є основою ухвалення обґрунтованих, ефективних і своєчасних рішень у процесах управління й охоплює етапи збирання, опрацювання, зберігання, аналізу та передавання інформації, необхідної для вирішення завдань у конкретній ситуації. Інструменти інформаційного забезпечення допомагають зрозуміти поточний стан системи чи організації, дослідити переваги та недоліки, передбачати результати рішень й оцінити ризики.

Проте цей процес має певні проблеми, здатні впливати на якість управлінських рішень, знижувати ефективність організації та створювати ризики для її діяльності. Зокрема, значна кількість доступних даних може ускладнювати відокремлення важливої інформації від другорядної, і, як наслідок, спричиняє зниження швидкості ухвалення рішень і збільшення ризику втрати ключових фактів. Водночас є питання щодо виокремлення важливої для управління інформації: недооцінювання важливості інформації зумовлює низький рівень опрацювання даних і недостатню увагу до аналітики, та, як результат, ухвалення неправильних управлінських рішень.

Отже, попри важливість інформаційного забезпечення сучасного управління, є численні проблеми, які заважають його ефективному використанню. Розв'язання цих питань потребує розроблення стратегічного підходу, впровадження новітніх технологій, навчання персоналу та досягнення високого рівня безпеки інформації. Лише за таких умов бізнес зможе підвищити якість управлінських рішень і досягти конкурентоспроможного рівня.

Аналіз досліджень і публікацій. Інформаційне забезпечення становить основу, на якій

будуються всі управлінські процеси в організації й допомагає визначати етапи формування та впровадження стратегії бізнесу. В Україні розроблено низку документів щодо правового регулювання інформаційного забезпечення в управлінні. Зокрема, основи інформаційної політики та право на інформацію визначено в Конституції України [1]; питання щодо отримання, використання, поширення та зберігання інформації регулює ЗУ "Про інформацію" [2]; порядок доступу громадян до публічної інформації визначено ЗУ "Про доступ до публічної інформації" [3]; розвиток інформаційних технологій і впровадження цифрових інструментів у систему інформаційного забезпечення передбачає використання електронних документів в управлінській діяльності, що регулюють норми ЗУ "Про електронні документи та електронний документообіг" [4].

Разом із правовим регулюванням, питання інформаційного забезпечення управління постійно вивчають українські та іноземні дослідники, проте й дотепер наявні різні підходи до його визначення. Наприклад, у Кембриджському словнику подано таку дефініцію: "Інформаційне забезпечення управління — це процес збирання, організації, зберігання та надання інформації в межах компанії або організації" [5].

К. С. Лаудон і Дж. П. Лаудон трактують "інформаційне забезпечення" як процес утворення й підтримки інформаційних потоків, що забезпечують оперативну, тактичну й стратегічну діяльність організації [6]. Дж. А. О'Брайен і Дж. М. Маракас розглядають інформаційне забезпечення управління як структуру інтегрованих комп'ютерних систем і ресурсів, спрямовану на підтримку діяльності організації через надання необхідної інформації у потрібний час і в потрібному

форматі [7]. Р. С. Каплан вважає, що "інформаційне забезпечення управління — це система управління, яка базується на інформаційних показниках" [8]. Т. Х. Давенпорт досліджував інформаційне забезпечення як процес управління інформаційними ресурсами в організаціях [9].

Українські дослідники також зосереджують увагу на формулюванні зазначеного поняття. В. Коваленко вважає, що "інформаційне забезпечення управління — це процес створення, збирання, обробки, зберігання та передачі інформації, необхідної для ухвалення ефективних управлінських рішень, що сприяє досягненню цілей організації" [10]. На думку О. Сидоренко, "інформаційне забезпечення управління є системою методів, засобів та інструментів, що використовують для збирання, аналізу та передачі даних, які необхідні для функціонування управлінської системи" [11]. О. Попович зазначає, що "це сукупність ресурсів, технологій та процесів, що забезпечують інформаційну підтримку управлінської діяльності через адекватну інформаційну базу для формування рішень". А. Мартинюк зауважує про "організаційно-технічну систему, спрямовану на забезпечення управлінських процесів достовірною, повною та своєчасною інформацією". О. Гавриленко припускає, що "інформаційне забезпечення управління є основою управлінської діяльності, яка включає збір, аналіз і подачу інформації у вигляді, зручному для її використання керівниками".

Водночас О. Маслак та І. Коробкова досліджують інформаційне забезпечення управління з позицій менеджersького підходу: "Інформаційне забезпечення управління є інструментом регулювання, яке відповідає за своєчасне надходження актуальних і вірогідних інформаційних ресурсів, а також сприяє ефективній циркуляції інформації від управлінців до виконавців" [12]. С. Литвинська та О. Юрченко, узагальнивши думки науковців, дефініцію "інформаційне забезпечення управління" трактують як "комплекс способів, засобів, методів і прийомів інформаційної діяльності, скерованої на пошук, збирання, опрацювання, поширення, зберігання інформації, важливої для управління установою, організацією, підприємством" [13].

Підсумовуючи наведені визначення, зробимо висновок, що *інформаційне забезпечення управління* — це процес збирання, аналізу, опрацювання та передавання інформації з використанням сучасних технологій, основним призначенням якого є формування адекватної інформаційної бази для ухвалення рішень і підвищення ефективності управління.

Метою статті є дослідження суті, завдань та інструментів інформаційного забезпечення управління; визначення його ролі в побудові ефективних управлінських процесів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основою інформаційних систем є інформація, яка надходить із зовнішніх і внутрішніх джерел і за допомогою сучасних технологій підлягає аналізу й моніторингу. Відповідно до ЗУ "Про інформацію", "інформація — будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді" [2]. Законом передбачено поділ інформації за видами відповідно до змісту (рис. 1).

Рис. 1. Класифікація інформації відповідно до Закону України "Про інформацію"

Джерело: розробка автора за даними [2].

Водночас наявні інші підходи до класифікації інформації:

- фактична інформація: стосується лише правдивих і перевірених концепцій;
- аналітична інформація: інтерпретація фактичної інформації, визначення того, що мається на увазі чи припущення;
- суб'єктивна інформація: інформація з одного погляду як думки;
- об'єктивна інформація: інформація з кількох поглядів, яка охоплює всі сторони аргументу [14].

Інформації властиві такі чинники: достовірність, повнота, своєчасність, зрозумілість та актуальність. Вона є основою для ухвалення управлінських рішень. Без надійного інформаційного забезпечення керівники не можуть зробити обґрунтованих прогнозів або ухвалити правильних рішень щодо напрямів розвитку організації, управління ресурсами чи змін у стратегії. Системі управління інформацією використовують для збирання даних із різних джерел після компіляції, яка дає змогу сформулювати звіти. Основна мета інформаційної системи управління полягає в ухваленні ефективних рішень. Отже, за допомогою інформаційної системи управління дані з різних джерел перетворюються на формат для підготовки звітів, які дають змогу ухвалювати зважені рішення завдяки поглибленому аналізу.

Інформаційне забезпечення поєднує інформаційні ресурси та системи, інструменти опрацювання даних, організаційні процеси й технологічну інфраструктуру. Інформаційні ресурси віддзеркалюють інформацію про ринок, а також є складником внутрішньої документації компанії. Бізнес-аналітика, управління ресурсами організації та взаємодія з клієнтами становлять основу інформаційної системи, яка, зі свого боку, використовує такі інструменти, як програмне забезпечення та системи великих даних [15].

Без ефективної системи управління неможливе якісне інформаційне забезпечення, що допомагає усунути невизначеність, мінімізувати ризики та підвищити ефективність діяльності організації. Проте формування системи інформаційного забезпечення управління — це складний процес, що охоплює кілька етапів. На першому етапі визначають потребу управлінців та інших користувачів в інформації відповідного типу. На другому — основні компоненти системи інформаційного забезпечення управління (системи збирання, зберігання, опрацювання та передавання інформації), проектування баз даних, програмного забезпечення, апаратних засобів, архітектуру системи. Наступним етапом є розроблення програмного забезпечення для опрацювання й зберігання інформації, налаштування баз даних та інтерфейсів користувача, а також підготовка

інфраструктури для забезпечення роботи системи [16]. Надалі відбувається тестування, добір і навчання персоналу. За допомогою постійного моніторингу оцінюють ефективність використання системи для управлінських рішень. Перегляд стратегій та оптимізація роботи системи відбуваються за результатами тестування й оцінювання, що визначає потребу в розробленні нового забезпечення, його оновленні та адаптації системи до змін у бізнес-процесах або технологіях.

Вагому роль у цьому процесі відіграють сучасні технології управління інформацією. Зокрема, процес опрацювання даних, аналіз ситуації й ухвалення рішень реалізується за допомогою системи підтримки ухвалення рішень (DSS). Для візуалізації даних застосовують інтелектуальні аналітичні системи (BI) [17]. ERP-системи дають змогу інтегрувати всі внутрішні процеси організації в єдину базу даних. Для роботи з базами даних також активно застосовують Big Data та хмарні технології.

Застосування перелічених інструментів сприяє усуненню невизначеності, адже якісна інформація допомагає знизити ризики, що супроводжують процес ухвалення рішень, надати реальну картину ситуації; оптимізувати ресурси; виявити варіанти рішень та оцінити їх ефективність. Процес використання інформаційного забезпечення в управлінні містить такі етапи (рис. 2):

Рис. 2. Етапи та напрями використання інформаційного забезпечення в управлінні

Джерело: розробка автора.

Відповідно до наведеної схеми, зібрана та опрацьована інформація може бути застосована для узагальнення даних щодо ринкових трендів, конкурентів, фінансових можливостей, що сприяє формуванню стратегії розвитку компанії. Збирання та аналіз фінансових показників дає змогу ухвалювати рішення щодо розподілу бюджетів або залучення нових інвестицій. Акумульована інформація допомагає вивчити потреби споживачів, поведінку покупців, ефективність рекламних кампаній.

Отже, інформаційне забезпечення управління як ефективний аналітичний інструментарій надає можливість постійно відстежувати етапи виконання планів і завдань, а також швидко виявляти відхилення від встановлених норм і ухвалення рішень щодо майбутніх кроків та стратегій бізнесу.

Висновки. Інформаційне забезпечення є основою, на якій побудовано всі управлінські процеси в організації. Чітка, структурована й актуальна інформація дає змогу ухвалювати обґрунтовані рішення, ефективно управляти ресурсами, контролювати виконання планів та оперативно реагувати на зміни, що забезпечує стабільне й ефективне функціонування підприємства.

Водночас, попри стрімкий розвиток технологій та їх упровадження в систему управління, наявні певні проблемні аспекти використання інформаційних систем у бізнесі. Основною проблемою є надлишок інформації, який супро-

воджується нестачею фахівців для роботи з інформаційними системами, що призводить до низької захищеності даних. Відтак постає питання вдосконалення алгоритмів аналітики даних і впровадження технологій кібербезпеки в систему управління.

Підприємства мають забезпечити цифровізацію бізнес-процесів — перехід до повної автоматизації збирання, опрацювання та аналізу інформації за допомогою сучасних цифрових інструментів. Використання хмарних платформ надасть можливість працювати з даними в реальному часі, забезпечуючи доступність і масштабованість інформаційних систем. Упровадження блокчейн-технологій забезпечить прозорість і безпеку обміну даними, що важливо для зберігання контрактів, транзакцій та критично важливої інформації. З метою ухвалення оптимальних управлінських рішень керівникам організацій слід розробляти стратегії цифрової трансформації на основі розвитку інформаційних систем та інвестування в їхню інфраструктуру. Результатом наведених змін стане підвищення точності управлінських рішень, зниження операційних витрат, швидка адаптація до змін ринкового середовища й зростання конкурентоспроможності організації.

Отже, ефективний розвиток інформаційного забезпечення управління допоможе компаніям не лише оптимізувати внутрішні процеси, а й забезпечити стратегічну перевагу на ринку.

Список бібліографічних посилань

1. Конституція України. Документ від 28.06.1996 № 254к/96-ВР (редакція від 01.01.2020). *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII (редакція від 27.07.2023). *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>.
3. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13.01.2011 № 2939-VI (редакція від 08.10.2023). *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>.
4. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22.05.2003 № 851-IV (редакція від 31.12.2023). *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text>.
5. Information management. *Cambridge dictionary*. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/information-management>.
6. Laudon K., Laudon J. Management Information Systems: Managing The Digital Firm. Harlow : Pearson Education Limited, 2014. 678 p.
7. O'Brien J., Marakas G. Management Information Systems. New York : McGraw-Hill/Irwin, 2009. 673 p.
8. Kaplan R. et. al. Management Accounting: Information for Decision Making. 7th ed. Cambridge Business Publishers, 2020. 500 p.
9. Davenport T. Enterprise 2.0: The New, New Knowledge Management? Harvard Business Online, 2008.
10. Коваленко Н. Організаційне забезпечення управління розвитком підприємств: цілі, принципи, функції та завдання. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2019. Т. 30 (69), № 4 (1). С. 69—77. doi: <https://doi.org/10.32838/2523-4803/69-4-13>.
11. Сидоренко О., Половинець Д. Місце інформаційного забезпечення контрольного процесу в системі управління підприємством. *Економічний вісник. Серія: Фінанси, облік, оподаткування*. 2018. Вип. 2. С. 184—191. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ehsfat_2018_2_27.

12. Маслак О., Коробкова І. Інформаційне забезпечення процесу управління стратегічною стійкістю підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 4. С. 23—25.
13. Литвинська С., Юрченко О. Поняття "інформаційне забезпечення управління": теоретичний аспект. *Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології XXI століття* : зб. матеріалів XIII Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 16—18 вересня 2020 р.). 2020. С. 48—52.
14. 6 Types of Information (With Examples). *Indeed*. URL: <https://www.indeed.com/career-advice/career-development/types-of-information>.
15. What Is Data Visualization In The Context Of BI? *Analytico*. URL: <https://www.analyticodigital.com/blog/importance-of-data-visualization-in-business-intelligence>.
16. Slipchenko V., Poliahushko L., Krush O. Developing an automated system for collecting various information in the system of complex eco-energyeconomic monitoring. *Technology Audit and Production Reserves*. 2022. № 3 (2 (65)) P. 11—18.
17. Management information systems. URL: <https://kfknowledgebank.kaplan.co.uk/management-accounting/management-information-systems>.

Denys Tarasenko,

PhD of Technical Sciences, Associate Professor
of the Department of Private and Public Law
Rauf Ablyazov University East European

Management information support: analytical tools and technologies

In the context of contemporary dynamic business environments, information support serves as a critical tool for effective decision-making and organizational management. This article explores the conceptual foundations, objectives, and challenges of information support in the management process. The focus is placed on the role of information as a fundamental resource for managerial activities, emphasizing its impact on decision-making, planning, coordination, control, and motivation. The study highlights the key functions of information support, including data collection, processing, analysis, storage, and dissemination. These processes ensure the availability of accurate, relevant, and timely data to managers at all levels, enabling them to make informed decisions, forecast future developments, and mitigate risks. The article outlines the importance of integrating internal and external data sources to provide a holistic view of organizational performance and external market conditions. Special attention is paid to the technological aspect of information support, emphasizing the role of modern tools such as Decision Support Systems (DSS), Business Intelligence (BI) platforms, and Enterprise Resource Planning (ERP) systems. These technologies enhance the capacity to process large volumes of data, identify patterns, and generate actionable insights. Furthermore, the article discusses the significance of information security and the challenges associated with protecting sensitive data in a digitalized environment.

The article also examines common problems in information support, including data overload, poor data quality, insufficient integration of information systems, and cybersecurity risks. It provides recommendations for overcoming these challenges, focusing on the implementation of advanced analytical tools, improving data management practices, and fostering a culture of information awareness within organizations. This work contributes to the understanding of how effective information support can enhance managerial efficiency and adaptability in a rapidly changing environment. It underscores the necessity of continuous improvement in information management practices and technological solutions to ensure competitiveness and organizational success.

Keywords: information support; management; decision-making; data analysis; information systems; business intelligence; organizational efficiency

References

1. Konstytutsiia Ukrainy. Document vid 28.06.1996 № 254k/96-VR (redaktsiia vid 01.01.2020). *Verkhovna Rada Ukrainy*. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Pro informatsiiu : Zakon Ukrainy vid 02.10.1992 № 2657-XII (redaktsiia vid 27.07.2023). *Verkhovna Rada Ukrainy*. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>.
3. Pro dostup do publichnoi informatsii : Zakon Ukrainy vid 13.01.2011 № 2939-VI (redaktsiia vid 08.10.2023). *Verkhovna Rada Ukrainy*. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>.
4. Pro elektronni dokumenty ta elektronnyi dokumentoobih : Zakon Ukrainy vid 22.05.2003 № 851-IV (redaktsiia vid 31.12.2023). *Verkhovna Rada Ukrainy*. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text>.
5. Information management. (n. d.). *Cambridge dictionary*. Available at: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/information-management>.
6. Laudon K. & Laudon J. (2014). *Management Information Systems: Managing The Digital Firm*. Harlow: Pearson Education Limited. 678 p.
7. O'Brien J. & Marakas G. (2009). *Management Information Systems*. New York: McGraw-Hill/Irwin, 2009. 673 p.
8. Kaplan R. et. al. (2020). *Management Accounting: Information for Decision Making*. 7th ed. Cambridge Business Publishers.
9. Davenport T. (2008). *Enterprise 2.0: The New, New Knowledge Management?* Harvard Business Online.

10. Kovalenko N. (2019). Orhanizatsiine zabezpechennia upravlinnia rozvytkom pidpriemstv: tsili, pryntsyipy, funktsii ta zavdannia. *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu imeni V. I. Vernadskoho. Seriya: Ekonomika i upravlinnia*, T. 30 (69), № 4 (1), pp. 69—77. doi: <https://doi.org/10.32838/2523-4803/69-4-13>.
11. Sydorenko O., & Polovynets D. (2018). Mistse informatsiinoho zabezpechennia kontrolnoho protsesu v systemi upravlinnia pidpriemstvom. *Ekonomichnyi visnyk. Seriya: Finansy, oblik, opodatkuvannia*, 2, pp. 184—191. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ehsfat_2018_2_27.
12. Maslak O., & Korobkova I. (2015). Informatsiine zabezpechennia protsesu upravlinnia stratehichnoiu stiikistiu pidpriemstva. *Investytzii: praktyka ta dosvid*, 4, pp. 23—25.
13. Lytvynska S., & Yurchenko O. (2020). Poniattia "informatsiine zabezpechennia upravlinnia": teoretychnyi aspekt. *Informatsiina osvita ta profesiino-komunikatyvni tekhnolohii XX stolittia* : zb. materialiv XIII Mizhnar. nauk.-prakt. konf., pp. 48—52.
14. 6 Types of Information (With Examples). (n. d.). *Indeed*. Available at: <https://www.indeed.com/career-advice/career-development/types-of-information>.
15. What Is Data Visualization In The Context Of BI? (n. d.). *Analytico*. Available at: <https://www.analyticodigital.com/blog/importance-of-data-visualization-in-business-intelligence>.
16. Slipchenko V., Poliahushko L., & Krush O. (2022). Developing an automated system for collecting various information in the system of complex eco-energyeconomic monitoring. *Technology Audit and Production Reserves*, 3 (2 (65)), pp. 11—18. doi: <http://doi.org/10.15587/2706-5448.2022.259069>.
17. *Management information systems*. (n. d.). Available at: <https://kfknowledgebank.kaplan.co.uk/management-accounting/management-information-systems>.

Надійшла до редакції 10 грудня 2024 року

З АРХІВУ КНИЖКОВОЇ ПАЛАТИ УКРАЇНИ

УДК 015:061.1]:002.1-028.25"1917/1921"[(477)(045)

DOI: 10.36273/2076-9555.2025.2(343).45-48

Лариса Дояр,

кандидатка історичних наук, доцентка,

завідувачка Державного архіву друку

Книжкової палати України,

e-mail: arkhiv@ukrbook.net

<https://orcid.org/0000-0003-0789-2462>

Друковані видання з фондів Книжкової палати України як джерело маловідомих фактів з історії Злуки УНР і ЗУНР*

Видання є науково цінним із кількох позицій: *по-перше*, у ньому наявні не відомі широкому загалу факти (щодо створення Високої Директорії УНР у такому складі: Голова — С. Петлюра, Диктатор Західної області УНР — доктор Є. Петрушевич; члени — професори Ф. Швець та А. Макаренко; про складання Високою Директорією 14 жовтня 1919 р. Акту обіцянки-присяги на вірність українському народові, об'єднаному в єдиній державі (по суті, це була запізнiла інституалізація січневого Акту Злуки УНР і ЗУНР); про святкування 1 листопада 1919 р. першої річниці ЗУНР у столиці УНР Кам'янці-Подільському та прибуття на цей захід західно-української делегації тощо); *по-друге*, на шпальтах журналу знаходимо рідкісні фотодокументи: порт-

рети зазначених членів Високої Директорії, військового міністра УНР, полковника Петріва та начальника штабу Головного отамана, отамана Юнаківа, світлина рядових бійців, як-от групи старшин і козаків із панцирника "Помста", фото героїв фронту: загиблого козака М. Момота й гарматника В. Яремчука; світлина з урочистої обітниці Високої Директорії на вірність УНР і присяги військ УНР (14.X.1919); спільне фото військової місії з представників Америки, Англії, Франції та Румунії з членами уряду УНР у місті Кам'янці, зроблене 31 липня 1919 р.; колективне фото урядів УНР і ЗУНР, виконане 1 листопада 1919 р. у Кам'янці під час святкування річниці утворення ЗУНР; *по-третє*, у журналі наведені текстовий (із переліком пілг) і наочний вигляд

* Закінчення. Початок див. Вісник Книжкової палати. 2025. № 2. С. 44—48.

бойових українських відзнак (бойового хреста трьох ступенів та бойової медалі 4-х ступенів), запроваджених 22 січня 1919 р., тобто в День Злуки УНР і ЗУНР, а також р естр юнаків першого випуску Спільної (для мешканців ЗУНР та УНР) військової школи, підвищених до першого старшинського рангу 5 листопада 1919 р. (загалом у реєстрі 163 прізвища, з яких: 3 — бунчужні, 7 — чотові, 16 — ройові, 137 — юнаки).

З огляду на те, що журнал "Прапор України" віддзеркалював реальні кроки урядів УНР і ЗУНР зі створення єдиного державного (цивільного й військового) управління Соборною Україною, він є центральним джерелом із порушеної теми.

Вагомим складником фондів є аркушеві друковані видання доби Злуки УНР і ЗУНР. Останні репрезентовано переважно офіційними документами: державними законами, урядовими ухвалами й розпорядженнями, військовими наказами тощо. Особливий інтерес становлять оголошення та гасла, серед яких можна натрапити на маловідомі факти, наприклад, скликання 28 жовтня 1919 р. Державної наради для представників УНР і ЗУНР — це була чи не остання спроба примирити західняків і наддніпрянців та врятувати Злуку від розвалу [20].

Окремі аркушеві видання свідчать про брак тісних зв'язків між військовиками Армії УНР і

працівниками тогочасних медіа, а саме: в оголошенні від 31 серпня 1919 р. радісно повідомлялося про те, що "Київ — наш!", тоді як у місті вже орудувала Добровольча армія білогвардійського генерала, патологічного українофоба Денікіна [21]. У січневій листівці 1919 р., складеній відділом преси та пропаганди УНР, наляканих більшовицьким наступом мешканців Києва заспокоювали тим, що Армія УНР володіє дивовижними "фіолетовими проміннями", які нанесуть масові ураження ворожому війську й захистять столицю від окупації [22].

Висновки. Книжкова палата України зберігає велику кількість друкованих артефактів доби Злуки УНР і ЗУНР, які, завдяки раритетності змісту та унікальності видавничого походження, суттєво розширюють горизонти цієї історичної події. На підставі опрацьованих авторкою джерел можна спростувати твердження попередніх дослідників щодо винятково відокремленого існування Української та Західноукраїнської Народних Республік, адже знайдені документи, по-перше, свідчать про утворення єдиного центру державного управління (Великої Директорії, до складу якої увійшли і лідер УНР С. Петлюра, і лідер ЗУНР Є. Петрушевич), а по-друге, висвітлюють відчайдушні спроби тогочасних політиків зі збереження Акту Злуки від остаточного скасування.

Список бібліографічних посилань

1. Гошуляк І. Л. Тернистий шлях до соборності (від ідеї до Акту Злуки). Київ : Інститут політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса, 2009. 467 с.
2. Гай-Нижник П. П. УНР і ЗУНР: становлення органів влади і національне державотворення (1917—1920). Київ : Щек, 2010. 303 с.
3. Тимченко Р. В. Акт Злуки 22 січня 1919 р. та проблеми його реалізації (січень—листопад 1919 р.). *Український історичний збірник*. 2009. Вип. 12. С. 183—193.
4. Луцький М. І. Правовий аспект акту злуки УНР та ЗУНР. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. 2014. № 9. С. 32—37.
5. Верстюк В. Ф. Соборність в українській суспільно-політичній думці та реальній політиці. *Український історичний журнал*. 2019. № 1. С. 67—93.
6. Акт злуки Української Народної Республіки і Західно-Української Народної Республіки: світлини, карти, документи / [упор. Я. Файзулін, В. Скальський]. Київ : Український інститут національної пам'яті, 2008. 30 с.
7. Турченко Ф. Г. Новітня історія України (1917—1945 рр.). Київ : Генеза, 1994. 344 с.
8. Україна в міжнародній політиці. Камінець : Орган друку УГА "Стрілець", 1919. 16 с.
9. Життєписи українських вождів. Галицька армія. Камінець : Орган друку УГА "Стрілець", 1919. 40 с.
10. Кревецький І. Українська мемуаристика, її сучасний стан і значіння. Життєписи українських вождів. Галицька армія. Камінець : Орган друку УГА "Стрілець", 1919. 32 с.
11. Кренжаловський Д. Львів в українських руках 1—21.XI.1918. Камінець : Орган друку УГА "Стрілець", 1919. 56 с.
12. Мишуга Л. На Волині. Перші хвилі Української державності. Камінець : Орган друку УГА "Стрілець", 1919. 52 с.
13. Історія повстання листопада—грудня 1918 р. Київ : Друкарня Києво-Печерської лаври, 1919. 80 с.
14. Байков Л. Л. Підготовка народу та війська до захисту Батьківщини / [під ред. і з передм. С. Петлюри]. Київ : Видання і друкарня Товариства "Час", 1918. 226 с.

15. Яворницький Д. І. Україно-руське козацтво перед судом історії. Читано в Катеринославському Університеті 20.IX.1918. Катеринослав : Слово ; Друкарня І. Х. Мордхилевича, 1919. 24 с.
16. Пачовський В. Галичина і Наддніпрянська Україна. Кам'янець на Поділля : Видання Народного Міністерства Преси й Інформації УНР. Ч. 71. 1919. 24 с.
17. Головніші правила українського правопису, ухвалені Міністерством Народної Освіти для шкільного вжитку на всій Україні. Підписано 17 січня 1919 р. міністром народної освіти, професором Іваном Огієнком. Кам'янець-Подільський : Видання Подільської Губерніяльної Народної Управи, 1919. 8 с.
18. Іванов-Меженко Ю. Міжнародна десятимальна бібліографічна класифікація. Київ : Головна Книжна палата, 1919. 92 с.
19. Прапор України. 1919. Листопад. 20 с.
20. Державна Нарада за підписом керуючого справами М. Мироновича. Листівка. 1919. 28 жовтня. [Б. м.].
21. Київ в наших руках. Листівка. Кам'янець на Поділля, 1919. 31 серпня.
22. До населення. Листівка. Вінниця, 1919. 31 січня.

Larysa Doiar,

PhD of Historical Sciences, Associate Professor,

Head of the State Printing Archive of the Book Chamber of Ukraine

***Printed editions from the holdings of the Book Chamber of Ukraine
as a source of little-known facts from the history of the UPR and WUPR***

The presented article is written in the context of bibliographic research and raises the problem of printed editions of Ukraine during the revolutions and the struggle for the preservation of Ukrainian statehood in 1917–1921. The study conducted corresponds to the list of scientific works planned for implementation at the State Scientific Institution "Book Chamber of Ukraine named after Ivan Fedorov" for 2025. The purpose of this article is to update the research discourse on the study of various domestic prints, and the main task is to study the printed editions of the Ukrainian People's Republic (UPR) and the Western Ukrainian People's Republic (WUPR) in the year of their Unification (1919). The article is devoted to the issue of the formation of the Confederate Ukraine, which took place on January 22, 1919, on Sophia Square in Kyiv. All the publications used by the author appear in the catalogs of the Book Chamber of Ukraine. Among the latter are many rare publications that contain little-known facts from the history of the named event, in particular: a propaganda leaflet-slogan about the capture of Kyiv by the armed forces of the UPR—WUPR on August 30, 1919; a leaflet with an announcement about the holding of the State Meeting of Representatives of the UPR and WUPR on October 28, 1919; a single issue of the journal "Flag of Ukraine", published by the state apparatus of Symon Petliura on November 10, 1919, etc. This investigation is written in accordance with the requirements of scientific methodology, is based on the principles of historicism, comprehensiveness, completeness and objectivity, and applies general (description, analysis, synthesis, generalization, classification) and special (periodization, historical-comparative, content analysis) methods of scientific research. The scientific novelty of the presented work lies in the systematization and generalization of book, press and sheet publications that were published in Ukraine during the period of the Union of the UPR and the WUPR. Among the latter are official publications of the authorities of that time, scientific, popular science, journalistic works, agitation and propaganda brochures, educational and fiction literature, etc. The result of the research was an event analysis of the dynamics of the process of the formation of the Great Sobornaya Ukraine from the proclamation to the abolition of the Union of the UPR and the WUPR and an emphasis on the special role of Symon Petliura in the attempt to preserve a single Ukrainian state. As a result, publications that are currently little used have been introduced into scientific circulation, the bibliographical description of which was compiled by specialists of the Book Chamber of Ukraine. The practical significance of the results obtained lies in the possibility of their application in future research.

Keywords: *Union of the UPR and the WUPR in book printing, periodicals and sheet publications; the printing organ of the UGA "Strilets"; publications of the Ministry of Press and Information of the UPR; publishing department of the Podolsk Provincial People's Administration; publications of the Cultural and Educational Administration of the Main Directorate of the General Staff of the UPR*

References

1. Hoshulyak I. L. (2009). *Ternystyy shlyakh do sobornosti (vid ideyi do Aktu Zluky)*. Kyiv: Instytut politychnykh i etnonatsional'nykh doslidzhen' imeni I. F. Kurasa. 467 s.
2. Hay-Nyzhnyk P. P. (2010). *UNR i ZUNR: stanovlennya orhaniv vlady i natsional'ne derzhavotvorennnya (1917—1920)*. Kyiv: Shchek.
3. Tymchenko R. V. (2009). *Akt Zluky 22 sichnya 1919 r. ta problemy yoho realizatsiyi (sichen'—lystopad 1919 r.)*. *Ukrayins'kyi istorychnyy zbirnyk*, 12, pp. 183—193.
4. Luts'kyi M. I. (2014). *Pravovyy aspekt aktu zluky UNR ta ZUNR*. *Naukovo-informatsynny visnyk Ivano-Frankivs'koho universytetu prava imeni Korolya Danyla Halyts'koho*, 9, pp. 32—37.

5. Verstyuk V. F. (2019). Sobornist' v ukrayins'kiy suspil'no-politychniy dumtsi ta real'niy politytsi. *Ukrayins'kyy istorychnyy zhurnal*, 1, pp. 67—93.
6. Fayzulin Ya. & Skal'skyy V. [upor.]. (2008). *Akt zluky Ukrayins'koyi Narodnoyi Respubliki i Zakhidno-Ukrayins'koyi Narodnoyi Respubliki: svitlyny, karty, dokumenty*. Kyiv: Ukrayins'kyy instytut natsional'noyi pam'yati.
7. Turchenko F. H. (1994). *Novitnya istoriya Ukrayiny (1917—1945 rr.)*. Kyiv: Heneza.
8. *Ukrayina v mizhnarodniy politytsi*. (1919). Kaminets': Orhan druku UHA "Striletsy".
9. Zhyttyepysy ukrayins'kykh vozhdiv. (1919). *Halyts'ka armiya*. Kaminets': Orhan druku UHA "Striletsy".
10. Krevets'kyy I. (1919). *Ukrayins'ka memuarystyka, yiyi suchasnyy stan i znachynnya*. Zhyttyepysy ukrayins'kykh vozhdiv. Halyts'ka armiya. Kaminets': Orhan druku UHA "Striletsy".
11. Krenzhalovs'kyy D. (1919). *L'viv v ukrayins'kykh rukakh 1—21.XI.1918*. Kaminets': Orhan druku UHA "Striletsy".
12. Myshuha L. (1919). *Na Volyni. Pershi khvyli Ukrayins'koyi derzhavnosti*. Kaminets': Orhan druku UHA "Striletsy".
13. *Istoriya povstannya lystopadu-hrudnya 1918 r.* (1919). Kyiv: Drukarnya Kyievo-Pechers'koyi lavry.
14. Baykov L. L. (1918). *Pidhotovka narodu ta viys'ka do zakhystu Bat'kivshchyny*. Kyiv: Vydannya i drukarnya Tovarystva "Chas".
15. Yavornys'kyy D. I. (1919). *Ukrayino-rus'ke kozatstvo pered sudom istoriyi. Chytano v Katerynoslavs'komu Universyteti 20.IX.1918*. Katerynoslav: Slovo ; Drukarnya I. Kh. Mordkhylevycha.
16. Pachovs'kyy V. (1919). *Halychyna i Naddniprians'ka Ukrayina*. Kam'yanets' na Podillyu: Vydannya Narodnoho Ministerstva Presy y Informatsiyi UNR. Ch. 71.
17. *Holovnishy pravyla ukrayins'koho pravopysu, ukhvaleni Ministerstvom Narodnoyi Osvity dlya shkil'noho vzhytku na vsiy Ukrayini. Pidpysano 17 sichnya 1919 r. ministrom narodnoyi osvity, profesorom Ivanom Ohiyenkom.* (1919). Kam'yanets'-Podil's'kyy: Vydannya Podil's'koyi Huberniyal'noyi Narodnoyi Upravy.
18. Ivanov-Mezhenko Yu. (1919). *Mizhnarodna detsymal'na bibliohrafichna klasyfikatsiya*. Kyiv: Holovna Knyzhna palata.
19. *Prapor Ukrayiny*. (1919). Lystopad.
20. *Derzhavna Narada za pidpysom keruyuchoho spravamy M. Myronovycha*. Lystivka (1919). 28 zhovtnya. [B. m.].
21. *Kyiv v nashykh rukakh*. Lystivka (1919). 31 serpnia. Kam'yanets' na Podillyu.
22. *Do naseleennya*. (1919). Lystivka. 31 sichnya. Vinnytsya.

Надійшла до редакції 7 січня 2025 року

ІСТОРИЧНІ РОЗВІДКИ

УДК 94(477)".../084":930]=111

Mykola Kravchuk,

Senior Researcher

of the M. M. Bogolyubov Institute of Theoretical Physics
of the National Academy of Sciences of Ukraine,

e-mail: osarus@ukr.net

Essays on the History of the Ancient Rus'

It is well known that "The Tale of Bygone Years" (TBY) — the primary source of the history of the Rus', began with three questions: "Where did the Rus' land come from?", "Where did the Rus' land stand up?", and "Who began the first principedom in Kiev?". But it is much less known, that until recently there were no satisfactory, definitive answers to them. In this essays certain answers are proposed and justified constructively and with sufficient details, by using a new metahistorical method, that was based on the ideology of the modern quantum theory (details see in [1]).

It should be noted that this method gives some view "from above" on the history, not reducing its to enumeration of dates and facts. But instead it gives the possibility for analysis of entire historical processes, while exploring not only their content, but also clarifying the deep meaning, including some moments, which not be taken into account by many historians before us.

Here we begin a study of the Ancient Rus' (more exactly — East Slavic civilization) from its origins — prehistory and circumstances of its origin, emphasizing the special role of Sc-CHT (Scandinavian Culture-Historical Type) in the relevant processes.

Then we examine such long-standing problems as "the emergence of the name Rus'" (a la A. Birkner), and the "Norman problem" (a la W. Tomsen), offering a completely constructive solution to both, as well as other related problems of the first Heroic time of the East Slavic civilization.

But later we also identify the "progenitors" of this civilization — well-defined historical Giant personalities, starting with Oleg the Prophetic. But the fundamental role in the process of its birth was played by Svetoslav the Great, who essentially turned out to be the Father of civilization. And moreover, it became its Beacon, which in many ways highlighted the future of this civilization, which is described in some detail.

I

Essays on the history of Europe and Eurasia in the 1st millennium AD

Asia has become a popular volcano. Every year it threw out new crowds and herds from its depths, which, in turn, drove those erupted before from their places. They crossed the mountains and reached Europe. The peoples, one might say, did not move forward, but mechanically pushed others from their places. These were not conquerors, but some kind of slaves who acted only out of fear of punishment. The chain of peoples from the east and northeast thus stretched throughout Europe to the very south.

N. Gogol "On the movement of peoples at the end of the V century"

1. Introduction: About the "Great Migrations"

So briefly, but very expressively, Nikolai Vasilyevich described almost two centuries ago the "Great Migration of Peoples", which played a central role in the history of not only Europe in the 1st millennium, but also Eurasia. Moreover, the latter here means the *inner part of the continent, mainly the steppe and forest-steppe between the Carpathians and Manchuria* (according to L. Gumilyov). But the apogee of this migration was the period from the end of the IV century to the VII century, which we proposed to call the "Long" VI century (or briefly **VI L-century**, [1]), which will be discussed later.

Of course, migrations of peoples in Europe and Asia took place before the new era for many hundreds of years. For a brief, and at the same time quite detailed review of events in the indicated territory at that time (from the point of view of an archaeologist!), we refer to the review article by academician P. Tolochko in [2]. But even in the new era, in addition to the "Great Migration of Peoples" itself (unfortunately, too briefly touched upon by him in [2]), there was both a prehistory and a post-history of it, which noticeably changed the ethnic map of Eastern Europe, ultimately. Moreover, in many ways, all this gave rise to the new political map of Europe, and not only in the zone affected by the mentioned relocations! And since this zone often included the territory of our future civilization, this topic is an essential part of its prehistory.

On the other hand, another academician D. Likhachev noted: "It should be taken into account that not all particular problems of history and cultural history of such a dark period as the 1st millennium AD are sufficiently illuminated". This opinion is confirmed by modern historians, for example, O. Potokina writes: "Although mountains of words have been written and said about the era of the Great Migration of Peoples, it still remains little studied and in many ways completely unknown (! — Authors). It was the time of birth and death of states and tribes, a turning point, a transitional stage

between antiquity and the Middle Ages in the history of Europe" (in "Z—S", No. 4; 2014). True, we believe that some of the above formulations can and should be significantly clarified and supplemented, which is what we will try to do.

It should be taken into account that this period marks the time of the death of not just "states and tribes", but also the collapse of the Great Roman Empire, which is often identified with the entire ancient civilization of the 1st level — in general (although here too it is necessary clarifications that will be given later). And also the birth on its ruins of not only new states, but also entire local civilizations, moreover, even of the 2nd level (but more precisely here we should talk about the corresponding Super-systems, for which we refer to Chapter I in [1]).

Thus, in western Europe, this period marked the beginning of the formation of a new stage in the evolution of class society, for which there is not much written evidence. Therefore, it is clear that before dealing with the migrations of peoples, one should look at the political map of Europe at the beginning of the 1st millennium, when almost its entire life was in one way or another connected with the Roman Empire, which seemed to be at the zenith of power and glory.

However, this impression turned out to be deceptive, especially when this empire was subjected to increasing pressure from barbarians from the north and northeast. Here we will be most interested in the latter direction, or more precisely, in the Danube region, where the barbarian Geto-Dacian tribes showed particular activity in the 1st century, and it was then that they united into a large tribal union.

It was they who became the first barbarians to whom the proud Romans began to pay "donations" (or, more simply, *tribute*), although not for long, because already in 109 Emperor Trajan (98—117) — the same one under whom the territory of the Roman Empire reached maximum size — had already thoroughly defeated the Geto-Dacians, and

made Dacia itself a Roman province. It was he who then built the famous Trajan Val (Rampart) near the mouth of the Danube, although all this did not help the Romans when new barbarians appeared there in the next century.

On the other hand, it is well known that in the northern Black Sea region, and in the Crimea — in particular, back in the second half of the 1st millennium BC, Greek city-colonies appeared, which continued to exist in the 1st millennium AD, although already under the auspices of Rome (acad. P. Tolochko speaks in more detail about this rather voluminous topic in the collection [2]).

But in the adjacent steppe territories, their nomadic inhabitants undergone more frequent and radical changes, so that from the very beginning of new era, the dominant position there — after expulsion of the Sarmatians was occupied by the *Alans* — a union of tribes also of Iranian origin. They came from foothills of the Northern Caucasus, periodically returning there after being pushed out of the steppes by other waves of conquerors, a phenomenon observed throughout the subsequent millennia.

In the west, they bordered on Geto-Dacians mentioned above, but soon, from the II century onwards, the first groups of new settlers appeared in the Black Sea region — *Goths*, tribes of Scandinavians origin, who soon expelled both of them from the northern Black Sea region and the Danube region. However, it is unfortunate that they receive disproportionally little attention in the papers of P. Tolochko in [2].

In our opinion, it should be them, the *Goths*, who should be considered the first migrants of the new era (from the mentioned *Great Migration of Peoples*), although they come not from Asia, but from the Northern Europe, as will be discussed in the next paragraph.

2. The appearance of Sc-CHT in the arena of history and the first split of the Slavdom

In fact, then, for the first time in history, a new actor showed itself, having all the signs of a special CHT (*cultural-historical type*, which was discussed in the book [1]), namely **Sc-CHT**, formed by the tribes then living in Scandinavia. The fact that they form a CHT is obvious directly from the definition of the latter (see [1]); it is possible that it was a subsidiary of the larger German one, but we still consider it justified to separate it into a special **Sc-CHT**, since it will manifest itself more than once in history, as we will see later.

Thus, it is known that at the end of the first century AD several alliances of Scandinavian tribes began moving to south at once, first crossing from Sweden to the southern coast of the Baltic — like a kind of "landing force" (although it is not known exactly for what reasons — either because of climate change, or because "*passionary impulse*", according to Gumilyov [3]). But they did not stay there for long, soon heading to the southeast, and it is precisely this process that should be considered, in our opinion, as the beginning of the above-mentioned "Great Migration of Peoples".

Among these tribes, three related alliances are usually distinguished: *Ostrogoths* (or Ostgoths), the *Visigoths* (or Westgoths), and the *Gepids*. True, it is somewhat less known that somewhat later the *Vandal* tribes moved to south from the same region. Only the first three moved along the Vistula, and then through the Carpathians, while the latter moved somewhat to the west, apparently skirting the mountains.

It is curious that in parallel, and in connection with these processes, *Slavdom* ($\approx$ Slavonic) is clearly manifested on the pages of history: the first information about it is found in the writings of Greek and Roman authors of the first centuries AD (where they were mentioned under the name of the Wends). And their habitat area at the mentioned time, back in the early XX century, was identified by academician A. Shakhmatov in the territories of present-day Slovakia and southern Poland. True, enough archaeological data has now accumulated indicating that this region occupied by the Slavs (Slavians) at the beginning of the new era included, in addition to the one mentioned above, a somewhat larger strip from the Elbe and Vistula in the west, and to the Pripyat basin in the east, as the studies of academicians V. Sedov [4] and P. Tolochko show (for more details we refer to [2]), with which most historians agree.

But regarding the information about the three Slavic tribal associations of the Wends, Sklavins and Antes, dating back to the Gothic historian Jordan (VI century), there is now no complete clarity either in the circumstances of their appearance or in other moments, as emphasized in [5]. Moreover, it is not present in the statement that supposedly "these associations underlay the three modern groups of the Slavs — Western, Southern and Eastern, as was believed in Slavic studies since the XIX century," or more precisely, for this "*there is no basis grounds*" (according to [5]), which is noted absolutely correctly! Thus, the question turned out to be open,

and it seemed to us that the reason for this was the failure to take into account several factors of an external nature, which we need to dwell on in a little more detail.

And one of these factors is now before us — the fact is that the Goths moved on south directly through the center of the Slavonic's habitat, as if "cutting" it into two parts, and at the same time "pushing" the Slavs (those who managed to scatter!) to west and east, respectively. And since this was not a campaign, but a resettlement, it lasted almost the entire II century, and perhaps even at the beginning of the III century; as a result, the western branch of the Slavs kept moving away from the eastern one. Therefore, it is precisely this, in our opinion, that gave rise to the beginning of the corresponding division of the Slavs into Western and Eastern.

It's just the beginning, but further circumstances contributed to this process, as we will see below, and we note that the border between them passed precisely along the route of movement of the Goths, which became the first historical action of the new Sc-CHT — in fact, its accidental action!

The Goths themselves then continued their movement on south — to the Black Sea region, which was then controlled by the Alans, as noted above. And now the Alans were defeated by the Goths, after which they divided — one part went on west, to the Danube region, where at the end of the IV century we find them already in alliance with the Vandals, who appeared there earlier (and were officially located since 335 in Panonia already as "federates" — by decree of Emperor Constantine I the Great). And the second, the main part of the Alans returned to the Northern Caucasus, and we will meet with them more than once.

It was the Goths who dominated the Black Sea region almost until the end of the IV century, turning out to be a difficult, let's say, neighbor for the Roman Empire. Moreover, having reached the Northern Black Sea region, the Goths eventually formed a *pre-state*, or *proto-state* (nowadays it is fashionable to use the term *potestar state* in such cases), which included many tribes that they had conquered along the way, incl. and some Slavic.

In history it was called the "Gothic Empire" of Germanarich — after the name of the last leader. And to imagine what it was, let us cite the opinion of L. Gumilyov (who followed the Gothic historian Jordan in this): *"The Goths became masters of the mouth of the Danube (where the Visigoths settled) and modern Transylvania (where the Gepids settled).*

To the east, between the Don and the Dniester, the Ostrogoths reigned" ([3b]). True, Gumilyov's subsequent statement that the Goths allegedly subjugated "almost all of Eastern Europe, the lands of the Mordovians and Meri, the upper reaches of the Volga, almost the entire Dnieper region, the steppes to the Crimea and the Crimea itself" should not be taken seriously, because there is confirmation of this entire list their "possessions" do not exist.

Note 1. As for the Roman Empire itself, "by the beginning of the III century in most of the empire there was already desolation of land, degradation of crafts and an acute shortage of labor caused by the low productivity of slave". This is how the crisis that began was interpreted in "World History" ([6]), where greater details are given, but now we can offer a simpler and more convincing explanation of the **causes** of this crisis.

In the last third of the II century, the territory of the Roman Empire was subjected to the first smallpox pandemic known in the new millennium, which was called the "*Antonine Plague*", since its peak occurred precisely in the years 165—180. Moreover, the death toll is estimated at approximately 5 million people, so smallpox depopulated entire regions of the empire. It is from here, from an **external** circumstance followed, that the "acute labor shortage" probably occurred, and only then can we talk about the "low productivity of slaves"!

Then, as we will see below, not only the Goths, but also other barbarian tribes began to move, essentially beginning an assault on the empire. So the beginning of the crisis of the slave system in it was provoked precisely by these external circumstances, and then it developed in other directions, as described in the same "World History" [6].

Therefore, it is not at all by chance that the center of the empire shifted to the east by the end of the III century, and so quickly that already *"in 330, under Emperor Constantine I (306—337), the capital of the empire was moved to the city of Byzantium, which was named Constantinople"* (see in [6]). This city was an important strategic point at the junction of Europe and Asia, and Constantine understood this — for several years he prepared the transfer of the capital of the already *Christian* empire. And moreover, on May 11, 330, he solemnly entrusted the city to its patroness, the Mother of God (and at a solemn liturgy in the Church of St. Irene). This, in fact, turned out to be the *birthday* of the Byzantine Empire, although it officially appeared only 65 years later!

The reasons for the transfer are indicated above, but not the least of these is the aforementioned increase in pressure on Rome from the Germanic tribes. In Byzantium, it seemed to be calmer, although immediately after arriving at a new place, the Goths, along with other barbarian tribes, repeatedly attacked not only its colonies in the Black Sea region, but also the main territory of the empire.

Moreover, back in 251, in the battle near Philippopolis, they defeated the Roman troops

under the command of Emperor Decius himself, known as the "soldier's" emperor, and he died there. And after this, the Romans entered into an "alliance" with the Goths, hiring them to guard the borders, although later it was they who played a significant role in the collapse of the Roman Empire. True, first the Gothic "empire" itself, at the end of the 4th century, fell under the blows of the first truly large wave of steppe nomads, this time the *Huns*.

References

1. Kravchuk N. V. The Meta-history as a key to comprehension of human history. Kiev : Stal'. 2022. 132 c.
2. Essays on the history of Ukraine / [P. P. Tolochko, N. F. Kotlyar, A. I. Oleinikov and others]; under the municipality ed. P. P. Tolochko. Kyiv: Kievskaya Rus, 2010. 480 p.
3. Gumilev L. N. a) Ethnogenesis and the biosphere of the Earth. Moscow : Iris-press, 2004. 557 p.; b) From the Rus' to Russia. Quest for a fictional kingdom. Moscow : AST, 2002. 839 p.
4. Sedov V. V. The Old Rus'sian nationality: historical and archaeological research. Moscow : Languages of Russian Culture, 1999. 316 p.
5. Essays on the history of Russia / ed. Academie RAS in Ukr. Kyiv : Nika-Center, 2007.
6. The World history: in 10 volumes / Ch. ed. Zhukov E. M. Moscow: Gospolitizdat, 1957. Vol. 3. 896 p.

Микола Кравчук,
старший науковий співробітник
Інституту теоретичної фізики ім. М. М. Боголюбова
Національної академії наук України
Нариси історії цивілізації Давньої Русі

Добре відомо, що "Повість врем'яних літ" (ПВЛ) розпочинається трьома запитаннями: 1) "Звідки пішла Руська земля?", 2) "Як постала Руська земля?", 3) "Хто спершу почав княжити в Києві?". Проте майже невідомо, що донедавна вичерпних відповідей на ці запитання надано не було.

У статті здійснено спробу надати чітко визначені та конструктивні відповіді, для чого використано новий метаісторичний метод, що базується на методах сучасної квантової теорії [1]. Зазначимо, що цей метод надає погляд на історію начебто "згори", однак не зводить її лише до опису фактів і переліку дат, а натомість уможливорює аналіз історичних процесів, охоплюючи моменти, які історики не враховували раніше.

Дослідження східнослов'янської цивілізації починаємо від її витоків — передісторії та умов зародження, з акцентом на особливій ролі Скандинавського культурно-історичного типу (KIT) у цих процесах. При цьому намагатимемося надати конструктивні відповіді на "проблему О. Брюкнера" та "Норманську проблему" й пов'язані з ними питання Героїчних часів Давньої Русі.

(Далі буде)

Надійшла до редакції 4 лютого 2025 року

До уваги передплатників!

Угоду щодо передплати на видання Книжкової палати України
можна укласти безпосередньо з установою.

Звертайтеся у відділ підготовки та розповсюдження видань

тел. (044) 292-65-73

e-mail: vydannya@ukrbook.net

Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 21783-11683ПР від 31.12.2015.

Формат 60x84^{1/8}. Ум. друк. арк. 6,05. Тираж 25 пр. Зам. 18.

Журнал надруковано на обладнанні Книжкової палати України

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1954 від 24.09.2004.

До уваги читачів: електронний варіант журналу "Вісник Книжкової палати" ISSN 2076-9555 (онлайн-версія)
розміщено на сайті Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського в розділі "Наукова періодика України":

http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/VKP/index.html
